

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

NIETZSCHE'DE GÜCÜ İSTEME KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba ADILOĞLU

DANIŞMAN: Prof. Dr. Sevgi İYİ

BURSA – 2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalı'nda "Yüksek Lisans Tezi" olarak onaylanmıştır.

Tez Yöneticisi

Prof. Dr. Sevgi İYİ

Üye

Üye

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../.../2004

Prof. Dr.

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	2
1. BÖLÜM: NIETZSCHE'DE GÜCÜ İSTEME	13
1.1.NIETZSCHE'DE İNSANIN YERİ VE ÖNEMİ.....	13
1.2. NIETZSCHE'DE YAŞAMI ALÇALTAN VE YÜKSELTEN DEĞERLER	22
1.3. NIETZSCHE'DE YAŞAMIN ANLAMI	42
2. BÖLÜM: NIETZSCHE'DE GÜCÜ İSTEMENİN TÜRLERİ	47
2.1. BİLGİ OLARAK GÜCÜ İSTEME.....	47
2.2. DOĞADA GÜCÜ İSTEME.....	59
2.3. BENİ DÖNÜŞ VE GÜCÜ İSTEME	65
3. BÖLÜM: AHLÂK VE GÜCÜ İSTEME	71
3.1. KÖLE AHLÂKİ VE GÜCÜ İSTEME.....	71
3.2. ÖZGÜR İNSAN VE GÜCÜ İSTEME.....	77
3.2. EFENDİ AHLÂKİ VE GÜCÜ İSTEME.....	85
3.4. TRAJİK İNSAN VE GÜCÜ İSTEME	92
SONUÇ	98
KAYNAKÇA.....	101

GİRİŞ

Doğa, insana dünyanın her ikliminde yaşayabilme olanağı sağlamış olsa da o, sunulan bu olanağa hep ihanet etmiştir. Doğanın kendisine sunduklarıyla hiçbir zaman yetinemeyen insanoğlu, yapısından dolayı doğanın kendine ait düzenine uymayı reddeder ve doğayı kendi isteğine göre dönüştürmeyi ister. Ancak bu isteğin ölçüsünü kaçıran insan, teknolojik ilerlemelerle varolduğu bu doğaya hep küçümseyerek bakmış, yaşadığı yeri kabullenemeyip değiştirmeye ya da yaşadığı dünyanın daha ötesinde bir dünya arayışı içerisine girmeye çalışmıştır. Bunun en güzel örneğini ise insanın uzay hayalini gerçekleştirmesinde-insanın aya adım atmasında- görebiliriz. İnsanoğlunun bu hayretler uyandıran başarısının ardında ise, yaşadığı dünyayı aşma arzusu yatmaktadır.¹

“Bir süreden beridir yaşamı da “yapay” hale getirmek, insanı doğanın çocukları arasına dahil kılan son bağı da koparmak yönünde büyük bilimsel gayretlerde bulunmaktadır”² diyen Arendt’e göre yirminci yüzyıl, teknolojik ilerlemenin ve akılcı bir toplumun büyümesiyle gerçekleşen bir bunalım yüzyılıdır. Teknolojinin tüm başarılarına rağmen bu zafer insanın değerini gözden kaçırmış ve insanı kendi yarattığı ürününün kölesi yapmıştır. Arendt’e göre teknolojinin de yardımıyla birlikte hakim olma arzusu içindeki insan, doğada da eylemde bulunmaya ve doğayı da belirli ölçülerde yapmaya başlamıştır. Buna göre insan doğal süreçleri harekete geçirdiği anda, sadece doğa üzerindeki gücünü artırmakla ya da yeryüzünün verili güçleriyle ilişkilerinde daha saldırgan olmakla kalmadı, ilk kez doğayı da insanın dünyasına soktu ve daha önceki uygarlıkların doğal unsurlarla insan dünyası arasına çektiği sınırları yok etti.³

Bu anlamda her şeyi nesneleştirdiği gibi hakim olma arzusuyla doğayı da nesneleştiren modern insan, her şeyi kendisine göre dönüştürme dürtüsüyle karşımıza çıkar. Doğan Özlem’in de ifade ettiği gibi bu insan, karşısına çıkan her şeyi

¹ Arendt, Hannah, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.29.

² A. g. e., s. 29.

³ Arendt, Hannah, *Geçmişle Gelecek Arasında*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s. 87.

nesneleştirerek, kendisine özel bir şekil verir. İşte doğayı da aynı şekilde tasarımıyan bu anlayış, onu bir neden etki çeşitliliği içinde ele alarak, belirli yöntemlerle araştırılabilir ve denetlenebilir hale getirdi.⁴

Bu noktada Heidegger de teknik bir dünya içinde giderek yabancılaşan insan sorununu ve modern düşünme biçimini sorgular. Tekniğin her şeyi nesneleştirdiğini, insanî olan ve olmayan her şeyi belirli bir program içinde işletilebilir ve denetlenebilir duruma getirdiğini söyler. Bilimsel anlamda yapılan tüm etkinlikler “doğaya saldırı” ve onu başka bir düzene sokma eğiliminde olan bir özellik içine girmişlerdir. Bu başka bir düzene sokma eğilimi ise doğaya meydan okuma anlamına gelmiştir.⁵ Dolayısıyla Heidegger’e göre insanın teknik bir dünyada yaşıyor olması, onun temelinden kopmuş olmasını da beraberinde getirmiştir.

Bilim ve tekniğin baş değer yapıldığı ve her şeyin bilim ve tekniğin bakış açısıyla ele alındığı yirminci yüzyıl ve şu an içinde yaşadığımız yirmi birinci yüzyıl, insanlığın ilerlemesiyle karşımızda durmaktadır. Pek tabi ki bilimin ve tekniğin baş döndürücü ilerlemesi ve bugün geldiği nokta insan yaşamı açısından vazgeçilemez bir hal almıştır. Ancak bilim ve tekniğin bu zaferi, insanoğlunun başına gelen felaketler dizisini de görmezden gelmek anlamına gelmemektedir. Hümanist adımlar, insanlık dışı acımasızlıklarla bir araya gelmekte; bilimsel keşifler hem hayat kurtarmak, hem de onu yok etmek için kullanılmaktadır. Herhalde, insanlığın her anlamda ulaştığı en başarılı yüzyıl olarak görülen yirminci yüzyıl ve daha başlarında olduğumuz yirmi birinci yüzyılda, daha özgürce ve insanca yaşam adına yapılan çabalara rağmen hâlâ dünyanın bir çok yerinde ufak çaplarda savaşlar olmaya ve milyonlarca masum insan ölmeye devam etmektedir.

“Güçlü” olanın sözünün geçtiği ve yaptığı her eylemin haklı olarak görüldüğü bir yüzyılda yaşıyoruz. Gerisinde ekonomik kaygıların olduğu ve belki de olmaya devam edeceği bu “modern savaşlar”, insana ve insanca yaşamaya yakışmayan savaşlardır.

⁴ Heidegger, Martin, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, Paradigma Yayınları, İstanbul 1998, s. 19.

⁵ Heidegger, Martin, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, s. 55-56.

Ancak belirli güçlerin gücünü devam ettirme ve hükmetme isteği, savaşların hiçbir zaman bitmeyeceğini bizlere bir kez daha göstermiştir.

Görülmektedir ki bilimsel gelişmelerin insan yaşamındaki rahatlatıcı durumuna rağmen, bilimin kullanılma biçimi ve amaçları, bazen yıkımlara da yol açmıştır. Teknik verilerin yanlış güçler tarafından yönetiliyor olması öldürme tarzlarının modernleşmesini de sağladı. Önceden savaşlar oklarla ve kılıçlarla yapılırken, teknik ilerlemeyle birlikte savaşlar bombalarla ve silahlarla yapılmaya başlandı. Atom bombası ise bu gelişmenin en tuhaf sonucudur. Örneğin başlangıçta Çinliler'in barutu icat etmesinde amaç, insanlığın hayatını uzatmaktır. Ancak yapılan deneyler sonucunda yararlı bir amaç için keşfettikleri bu buluş, bir patlamayla sonuçlandı ve barutun patlayıcı bir etkiye sahip olduğu görüldü. Artık savaşlarda kullanılan silahın ilk adımı atılmış oldu. Görüldüğü üzere başlangıçta “insanlık için” yapılan araştırmalar, bir süre sonra “insanlığa karşı” yapılan araştırmalara dönüştü. Önüne geçilmez ve ölçü tanımayan bu ilerleme tutkusu sonucunda milyonlarca insan yok edildi. Tuhaf olan yan ise insanın icat edip geliştirdiği araçların yine insanın yok edilmesi için kullanılmasıdır. Bireysel ya da toplumsal iktidarı elinde bulundurmak adına yapılan savaşlarla birlikte insan “güçlü” olanın kölesi oldu. Bu kölelik hem insanın insana, grubun gruba, ülkenin ülkeye, kültürün kültüre karşı olduğu bir kölelik, hem de teknik olana karşı bir köleliktir.

Yüzyılımız “insan hakları” düşüncesinin kendini güçlü bir şekilde gösterdiği bir çağdır. Ancak hâlâ güç adına savaşlar yapılmakta, açlık ve yoksulluktan ölen insanların sayısı her geçen gün biraz daha artmaktadır. Bu noktada 1995te yapılan Kopenhag Zirvesinde ortaya konan veriler çok dikkat çekicidir. Buna göre “yeryüzünde bir milyardan fazla insan, akıl almaz bir yoksulluk içinde yaşamakta, onların çoğu da her gün aç kalmaktadır. Özellikle Afrika’da ve en az gelişmiş ülkelerde yaşayan, çoğu da kadın olan insanların önemli bir kısmının gelir getirici işlere, kaynaklara, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşma olanakları ve beslenme olanakları pek sınırlıdır.”⁶ En temel gereksinimlerini karşılama olanağından bile yoksun olan bu insanların sayısının her

⁶ Kuçuradi, İoanna, Peker, Bülent, 50 Yıllık Deneyimlerin Işığında Türkiye’de ve Dünyada İnsan Hakları, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 19.

geçen gün artıyor olması, yüzyılımızda insan değerine ve onuruna karşı duyulan saygının aslında ne kadar da az olduğunu bizlere göstermektedir.

Yine gelişme adına sanayileşmeye verilen önemle birlikte doğal kaynaklar denetimsiz bir şekilde kullanılmaya başlanmış ve havanın suyun kirlenmesine neden olmuştur. Bu teknolojik ilerleme arzusu, sağlık problemlerini de beraberinde getirmiştir. Bir çok insan ise bu kirlilikten dolayı ölümle karşı karşıya kalmakta ve neredeyse tedavisi olanaksız hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla gelişmek, ilerlemek ve bunun sonucunda güçlü olmak adına yapılan tüm bu çabalar insanı sağlıklı bir yaşama isteğinden bile alı koymaktadır.

İşte tam da bu noktada Nietzsche'nin "gücü isteme" kavramına ilişkin söyledikleri, günümüz problemlerine ışık tutmaktadır. Ona göre en temelde yaşama güdüsü olarak canlılıkta bulunan gücü isteme, canlılığın olabilmesi ve sürdürülebilmesi anlamında sağlıklı bir bedeni gerektirir. Hatta *Ecce Homo*'da sağlıklı yaşama reçetesi sunan Nietzsche'ye göre güçlü bir yaşam ancak sağlıklı bir beden ile gerçekleşebilir. Ona göre hep küçük şeylermiş gibi görünen beslenme, yer, iklim, dinlenme, sağlıklı bir yaşam için, şimdiye kadar önemli sayılan şeylerden çok daha önemsiz görülmüştür. Sonuçta da küçük şeylermiş gibi görünen yaşamın bu temel konularını küçümsemeyi öğretmekle, en zararlı insanları büyük insan saymakla toplum düzeni, eğitim temelinden bozulmuştur.⁷

Yukarıda da ortaya konulduğu gibi ilerlemeden, hep ekonomik anlamda güçlü ve zengin olmak anlaşılmış ve yaşam için gerekli ve önemli sayılabilecek şeyler hep göz ardı edilmiştir. İnsan ve insanın özellikleri önemsenmemiş, bu ise insanlığı büyük bir bunalıma itmiştir. Çünkü teknolojinin insanlığa sunduğu sağlıklı yaşam koşulları insanın sağlığını kaybetmesine ve bazı yetilerini kullanamamasına neden olmuştur. Bu ise insanı hem bedensel hem de ruhsal anlamda güçsüz kılmıştır. Böyle bir güçsüzlük duygusu ise çeşitli toplumsal problemlere yol açmıştır.

⁷ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 40.

Yüzyıllarca “güç”ten teknolojik anlamda zengin ve büyük olmak, başkasını sömürmek, hakimiyeti altına almak ya da eğer hükmedemiyorsa onu yok etmek anlaşılmıştır. İnsanoğlu yüzyıllarca gücünü, farklı olanı kendisine benzetmek için kullanmış, onu sömürerek emri altına almaya çalışmıştır. Hatta “büyük balık küçük balığı yer” atasözü, gücün ve güçlü olmanın negatif ve zararlı anlamının, insan yaşamında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu bizlere gösteren önemli bir deyimdir.

Bu anlamda dünyada mevcut olan gücün kullanılması, insanca yaşama açısından problemlidir. Oysa gücü istemenin insana ve onun yaşamına daha uygun bir anlamı olmalıdır. Ancak bu anlam günümüzdeki görünümünden farklı olmalıdır. İşte tam da bu noktada, insana ve yaşamına bir anlam ve ayrıcalık katması bakımından “gücü istemenin” en özgün ve en olumlu formunu Nietzsche’de görmekteyiz. Ona göre gücü isteme, başkaları üzerinde hakimiyet kurmayı gerektirmemektedir. O, güç ve şiddet uygulayanların aslında güçsüz insanlar olduğunu söyler. Nietzsche’ye göre güç, yaşamın doluluğundan taşan enerji anlamına gelir. Onun soylu gücü istemesi yaratıcı enerjinin dolup taşmasıdır. Dolayısıyla karşımıza gücü istemenin iki anlamı çıkmaktadır. Bunlardan birincisi tarihin her döneminde insanlığın karşısına çıkan, kendinden daha güçlü ve farklı olanı tahakküm altına alan olumsuz anlamdaki güçsüzün gücü istemesi, diğeri ise yaşamın kendinden doğan ve doluluğu, zenginliği, enerjiyi kendinde barındıran olumlu anlamdaki “gücü isteme”dir.

Yaşamın kendisine sıkı bağlarla bağlı olan Nietzsche’den de güce ilişkin ancak böyle bir değerlendirme beklenebilir. Çünkü ona göre “gücü isteme” yaşamının ta kendisidir, onunla birlikte yol alır ve onunla anlam kazanır. “Nerede canlı bulduysam orada gücü istemeyi buldum” diyen Nietzsche’ye göre, yaşamın içinde insana özgü tüm yaşam örneklerinde gücü görmemiz kaçınılmazdır.

“Gücü isteme” ile belirli bir tür yaşama biçimini ifade eden Nietzsche, gücü istemeyle güçlü olmayı, güçlü bir yaşama isteğini dile getirir. Gücü isteme güçlü bir yaşamı ifade etmekle birlikte, zor bir yaşamı da talep eder. Çünkü Nietzsche’ye göre insan, yaşama alanı içerisinde ayakta kalabilmesine, karşısına çıkabilecek tüm sorunlara karşı göğüs gerebilmesine göre güçlü ya da güçsüzdür. Onun gördüğü anlamda güçlü insan olan üstinsan, “sürü” toplumunun tüm ayartmaları karşısında dimdik ayakta

durabiliyorsa, bu toplumun değerlerinin karşısında olabiliyor ve “hayır” diyebiliyorsa ve vaat edilen kolay yaşamdan kendini koruyabiliyorsa bu onun gücü istemesinin sonucudur. Bu anlamda Nietzsche’ye göre insan için sürü insanında olduğu gibi salt yaşayıp gitmenin, doğal, bitkisel, biyolojik bir varolmanın hiçbir değeri yoktur; olsa bile pek sınırlıdır bu yaşama, insana yaklaşımdan uzaktır da, böyle bir varoluş insan için saçmanın tam kendisidir. İnsan tüm varoluşunu gücü istemeye borçludur. Gücü isteme olmasa basbayağı bir canlıdan farkı kalmaz insanın. İnsanı insan yapan, hayvanların üstüne çıkaran, yaşayışında gücü istemenin yürürlükte olmasıdır.⁸

Ancak yüzyıllarca gücü elinde bulunduran kişi ya da gruplar kendi çıkarları uğruna kendinden daha güçsüz olan insanları şiddet kullanarak hakimiyetleri altına almak istemişlerdir. Gelişmenin doruğunda olan bu çağda, hâlâ bilgisel temelden yoksun bir yaşamın içinde, farkında olmadan yaşayabiliyoruz. Bilgi çağında yaşıyor olmamıza rağmen insan olmanın tam bilincinde olmayan biz insanlar, bir yandan gücü kendi çıkarları için kullanan otoritelerin, diğer yandan teknolojinin kölesi olmaya devam ediyoruz. Problem ise, insanın ne olduğunu bilmeyen ve insan ilişkilerini bilgisel bir temelde düzenleyemeyen, inançların etkisi altında yaşayan varlıklar haline gelmemizde yatmaktadır. Bu durum günümüz insanının bu gününü ve yarınını insanca yaşama koşulları bakımından tehdit etmekte ve mutsuzluğa sürüklemektedir.

Yine modern düşünme içerisinde insan, bütününde ve olması gereken değerinde görülmemiştir. İnsanın değerinin sıfır olduğu bir dünyada “insanın yüzü unutulmuştur.”⁹ Problem ise yüzyılın kuytu bir köşesinde unutulmuş insanın değerinin ona nasıl hatırlatılacağıdır.

Eğer insanı, dünyadaki yerini ve öteki varlık alanlarıyla olan bağlarını bilmek, anlamak, tanımak istiyorsak, onu parçalanmaz bir bütün, bağımsız bir alan olarak görmeye çalışmalıyız. Oysa insan bilim tarafında mekanik bir sistemin içinde tıpkı bir makine gibi parçalara ayrılmış ve bütünlüğünden koparılmıştır. İnsanı çeşitli bilim dalları

⁸ Uygur, Nermi, Güneşle, Ara Yayınları, İstanbul, 1989, s. 303.

⁹ Kuçuradı, İoanna, *Çağın Olayları Arasında*, Ayraç Yayınları, Ankara 1997, s. 15.

tarafından parçalara ayrılarak incelenen bir canlı olarak değil de, sayısız başarıları olan ve yaşayan bir bütün olarak incelemek, onun ve dünyadaki yerinin anlamını anlamak gerekmektedir.¹⁰

Nietzsche insanın bütünlüğünü gözden kaçıran, onun özelliklerini görmezden gelen, soğukkanlı, ciddi bir tavır takınan modern bilimi ve insanını, kendini hafife alabilme becerisinden yoksun olmakla suçlar ve bunu şöyle ifade eder: “Yaşamın belli bir biçimde yoksullaştırılması...duygular soğuklaştırılır, yaşamın temposu yavaşlatılır, içgüdülerin yerine diyalektik gelir, insanların yüzlerine ve jestlerine ciddiyet damgası yapıştırılır.”¹¹

Bu noktada her şeyden önce yapılması gereken şey içinde bulunulan problemin fark edilmesidir. Bu ise ancak insanları bilinçlendirmeye yönelik bir eğitim ile olabilir. “Düşünürün görevi, olan ve olan bitenin temelini göstermek, bu temeli göremeyenlerin de görmesine yardımcı olmaktır. Çünkü bundan sonra olan bitene yön vermek söz konusu olabilir; eyleme sınırlar çizilebilir; insanlara insanca yaşama imkanı sağlama çabalarına umutla bakılabilir.”¹² Bu anlamda insanı bütünlüğünde görebilen, realitede olup bitene bütünlüğünde bakabilen ve göremeyenlere gösterebilen bir düşünür verilebilecek en güzel örnektir Nietzsche. O, içinde yaşadığı çağın problemlerini keskinleştirilmiş gözleriyle görebilmiş bir düşünürdür.¹³ Kendisine kadar olan dönem içerisinde yanlış kullanılan kavramları ve bu kavramların yanlış kullanılmasından dolayı varolan problemleri o keskin düşünür gözleriyle görebilmiş ve insana tekrar insanca yaşama olanağı sunmuştur. Nietzsche, yüzyıllarca yanlış kullanılan kavramlardan birisi olan “güç” kavramına yitirdiği anlamı, bilgisel bir temele dayandırarak vermeye ve insanı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Ona göre güç, insanları ezen bir isteme değildir. Nietzsche’nin gördüğü şekliyle soylu bir gücü isteme, neşeli bir ruhla yaratıcı enerjinin taşması ve başkalarını etkileyip dönüştürmesi anlamında insanla ilişkilidir.

¹⁰ Mengüşoğlu, Takiyettin, Kant ve Scheler’de İnsan Problemi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1969, s.94.

¹¹ Nietzsche, Friedrich, *Ahlâkın Soykutluğu Üzerine*, çev: Ahmet İnam, Yorum Yayınları, İstanbul 2001, s.25.

¹² Kuçuradi, İoanna, İnsan ve Değerleri, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 1998, s. 9.

¹³ Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1995, s. 93.

Nietzsche gücü yaşamın kendisinde görmektedir. Bütünlüğünde varolan insan, yaşamı zenginleştirici ve yükseltici bir amaca göre eğitilmelidir. Bu anlamda Nietzsche'ye göre eğitim, yaşama zindelik kazandırmalıdır. Zindelik kazandırmayan ve eyleme eşlik etmeyen bilginin ise gereksiz ve lüks olduğunu söyler. Bir yaşam filozofu olan Nietzsche güçlü bir yaşamın, yaratma olduğunu söyler. Nietzsche hiçbir zaman modern insan gibi içinde yaşadığı dünyayı küçümsemez. Ona göre yaşam yeryüzüne bağlı olmalıdır ve insan yaratırken ayakları toprağa basmalıdır. Yeryüzünde var olan bir yaşam ve yaratmayla birlikte öte dünya düşüncesini tamamen dışlamıştır. Ahlaki dünya görüşünü alt ederek, "iyinin ve kötünün" ötesinde bir hayvan olan insan, nihilizmin ötesine geçerek yeni değerler yaratmalıdır.

Kendi çağından itibaren ve şu an içinde yaşadığımız yüzyıl da dahil olmak üzere insanlığın içinde bulunduğu bunalımı düşünebilen ve önceden görebilen Nietzsche, "yükseklerde böyle bir alâmeti, gök gürlemesinden önceki aydınlık vadilerde fırtına kopmadan önce dağlardaki uğultuyu hiç kimse böyle meteorolojik dakiklikle, her türlü ayrıntıyı olduğu gibi, kültürümüzün yaklaşan mahvının gücünü de önceden hissedememiştir."¹⁴

Olup bitecek olanı önceden görebilen Nietzsche, hem çağının hem de boydan boya Batı düşünme geleneğinin kuralı diyebileceğimiz bir yaşama yorumuna amansız bir karşı koyuşla, klasikleşmiş bir inanışı sarsmış, bu sarsılan inanışın yerine doğru bir bilgiyi kökleştirme çabasını "gücü isteme" kavramıyla özetlemiştir.¹⁵

Tüm bu söylenenler ışığında denilebilir ki "gücü isteme" "zengin", "güçlü", "soylu" ve "iyinin-kötünün" ötesinde bir yaşamı gerektiriyor. Bu olumlu ve yapıcı anlamıyla insan, yaşamı anlamlandıran ve ona gücüyle değer katan bir varlıktır. Nietzsche için hem yaşamın zenginliği ve doluluğu hem de insan gücü ve enerjisi dünyaya anlam katar.

¹⁴ Zweig, Stefan, *Dünya Fikir Mimarları*, çev. Gürsel Aytaç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, s. 146.

¹⁵ Uygur, Nermi, *Güneşle*, s. 296.

Nietzsche, insanı değer yaratabilen bir varlık olarak görmekte ve geleceği değiştirebileceğine inanmaktaydı. İnsanı bir değer olarak görmesi ve bunu ona göstermeye çalışması açısından yüzyıla ışık tutan bir filozoftur. Yaşamın gücünü ve insana sağladığı olanağı “güç” kavramıyla ifade eden düşünürün, insanlığa sunduğu düşüncelerini çok doğru ve iyi bir şekilde anlamak gerekmektedir.

Buraya kadar söylediklerimizden de anlaşılacağı üzere Nietzsche’de “güç”, insan yaşamına içkin olan bir kavramdır. Bu anlamda gücün kendisi insandan ayrı düşünülemez. Güç, istenen ve insanın dünyasına uygun olan bir güdüdür. Çünkü yüzyıllarca bu iç güdü kendisini farklı görünümeler içersinde ortaya koymuştur. Ancak bu güdünün insana ve yaşamına en uygun ifadesini Nietzsche’de görmekteyiz. Nietzsche gücün kendisini, insandan ve yaşamından koparmadan bütünlüğünde görmeye çalışmış, insanı ve başarılarını gözden kaçırmadan bu kavramı ele almıştır. Onun insan tiplerleri bunun en güzel örneğidir.

Gücün farklı görünümelerinin ortaya çıktığı insan tiplerlerinde, dünyaya anlam veren insan “trajik” insandır. Ve gücün dünyaya bambaşkalık getirebilecek, dünyayı değiştirip dönüştürebilecek yani “trajik” insan basamağında görülebilir. Dolayısıyla trajik yaşamın kendisine içkin olan bu gücü isteme, trajik insanın var oluşunda dünyaya bir anlam katar. Çünkü Nietzsche insanı içinde yaşadığı doğadan ayırmamış, onun doğanın dışında kalması gibi bir şeyin söz konusu olamayacağını görebilmiştir. Ancak yüzyıllarca insan hep içerisinde yaşadığı doğadan bir şekilde uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Oysa insanca yaşamın ön koşulu olan doğa, yaratıcı gücün ve sanatın kaynağıdır. Bu anlamda insanın bu dünyadaki en önemli amacı, kendi sınırları, yeteneklerini ve doğadaki yerini tanımak olmalıdır. Dolayısıyla doğanın bir parçası olan insan, doğada olup biteni görüp, anlayarak yaratmaya başlar. Yani doğanın kendisinde sahip olduğu güç insanı yaratmaya iter. Trajik insanın gücü ise yaratmasında kendini gösterir. O, doğanın içinden fişkıran Apollonca ve Dionysosça olan güçlerin çatışmasını ve birleşmesini görebilen, doğanın ezici ve yıkıcı güçleri karşısında bile bu dünyada yaşamaya korkmadan ve yorulmadan “evet” diyebilen insandır. Bu insanın büyüklüğü, doğanın kendisinden fişkıran bu çatışmaları yaratmalarıyla birlikte sanata dönüştürebilmesinde yatar.

Görölmektedir ki “güç” insan dünyasında istenen bir şeydir, ancak gücün insan yaşamına bambaşkalık getirebilecek bir anlamda ele alınması Nietzsche ile birlikte olanaklı hale gelmiştir. “Güç”, belirli kesimler tarafından belirli amaçlar için kullanılan bir araç değil, tüm insanların isteyebileceği bir güdü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani artık “güç”, gücü elinde bulunduranlar tarafından kullanılabilen bir şey değil, güçsüz olabilenin bile isteyebileceği bir şeydir. Ancak önemli bir yol ayrımı vardır ki bu da, gücü istemenin şeklidir. Nietzsche’nin tüm düşüncelerinde önemle vurguladığı ve arzuladığı şey yaratan, değiştirebilen ve dönüştürebilen bir güçtür. İşte insanı insan yapan yan da onun değer koyabilen, yaratabilen yanındır, güçlü yanındır.

Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Nietzsche’deki “gücü isteme” kavramını insan ve yaşamıyla ilgisinde ele almak ve bu kavramın yanlış anlamaları bakımından farkını göstermeye çalışmaktır. Nietzsche’de insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olan “gücü isteme” kavramı pozitif bir anlamda kullanılmıştır. İnsana ve insan yaşamına yakışan bir anlam taşıyan “gücü isteme” kavramının bu anlamdaki zenginliği onu tüm bu yanlış anlamaların ötesinde ve insan için çok farklı bir noktada anlamayı gerekli kılmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için:

Birinci Bölümde, Nietzsche’nin “gücü isteme” kavramı, onun insan ve yaşamıyla ilişkisinde ele alınacaktır. Yüzyıllarca insan gerek yaşamında ve gerekse başarılarında hep belirli bir düşünüşün parçası olmuş, bir şekilde yaşadığı toplumun ahlâkının ya da belirli bir idealin kölesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Nietzsche insana kendi yaşamını kurması ve kendisi olması adına doğru bir yol göstermeye çalışmıştır. Birinci bölüm insanın yaşamını alçaltan değerleri göstermek ve bunun karşısına koyduğu yaşamı yükselten değerleri belirlemekte ve bunların güçle ilişkisini irdelemeye çalışmaktadır.

İkinci Bölümde, “gücü isteme” kavramı “bilgi”, “doğa”, “bengi dönüş” ve “sanat” ile ilgisinde ele alınacaktır. Bilgide, sanatta, bengi dönüşte gücü istemenin ne anlama geldiği ele alınmaya çalışılacak ve bunlarla ilgisinde yanlış anlamalar üzerinde durulacaktır.

Üçüncü Bölümde ise, köle insanının gücü istemesi ve efendi insanının gücü istemesi arasındaki ayrım yapılacak ve bunlarla bağlantısında gücü istemenin ne anlama

geldiği üzerinde durulacaktır. İnsanın “üstinsan” olma yolunda kat ettiği aşamaların da ele alınacağı bu bölümde “gücü istemenin” “nihilizm” ile ilişkisi gösterilecektir.

Çalışmanın Sonuç kısmında ise eldeki veriler ışığında “gücü isteme”ye ilişkin ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin değerlendirmeler yer alacaktır

1. BÖLÜM: NIETZSCHE'DE GÜCÜ İSTEME

1.1. Nietzsche'de İnsanın Yeri ve Önemi

Nietzsche 19. yüzyılda yaşamış olsa da insanlığa sunduğu düşünceleri bakımından hem çağımıza hem de geleceğe ait bir filozoftur. İnsan onun için en temel problemlerden birisidir. O, insanı yaşam içinde gerçekleştirdiği eylemler bütünlüğünde yaşamını sürdüren bir varlık olarak düşünmüş, kendinden önce insanı tek bir özelliğiyle ele alan insan anlayışlarının tümüne karşı çıkıp eleştirmiş ve insanı, kendini aşan bir varlık olarak anlamlandırmaya çalışmıştır. İnsana duyduğu verdiği önem ve onda gördüğü anlam onu şu sözleri söylemeye itmiştir: “Nasıl katlanırdım insan olmaya, aynı zamanda ozan, bilici, rastlantının kurtarıcısı olmasaydı insan?”¹⁶

Nietzsche'ye göre insan, özellikle ortaçağdan itibaren ortaya konan düşüncelerle birlikte farklı ve yanlış yönlerle sürüklenmiştir. Bütün bir çağı etkileyen bilgi görüşlerinin içinde insan hep bir yönüyle ortaya konulmuştur. Tarih sahnesine, bütünlüğü içinde, başarılarıyla birlikte bir türlü çıkamayan bu insanın problemlerini ele alan Nietzsche, onun her şeyini kendine problem edinmiş ve hem dönemini hem de kendinden sonraki çağları etkilemiştir. Gerek tarih, gerekse felsefi düşünce tarihi içerisinde hep geri planda kalmaya mahkum edilen insanın kendisi, Nietzsche'nin “üst insan” düşüncesiyle birlikte tekrar yaşatılmaya çalışılmıştır.

İlk çağdan itibaren insanların sordukları sorular daha çok dünyayı anlamaya ilişkindi. İnsan, doğayla olan ilişkisi içinde ele alınıyordu. İnsanın dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası, sorduğu soruların içeriğini de belirliyordu. “Dünya gerçekte nasıldır?” ya da “dünya hakkında gerçek bilgiye sahip olabilir miyiz?” türünden sorular, insanların cevabını bulmaya çalıştıkları sorulardır. Bilimsel çalışmalar da yine insanın dünyayı tanıma isteğinden doğmuştur. Ancak sorularını yönelttikleri bu insanı kendi

¹⁶ Nietzsche, *Ecco Homo*, çev. Can Alkor, YKY, İstanbul, 2000, s.111.

bütünlüğünde -yapısı bakımından- görmek gereğini duymadılar- ta ki Nietzsche'ye kadar.- Nietzsche ise dünyanın ancak insan ile birlikte anlaşılıp anlamlandırılacağını düşünmüştür. Bu nedenle insanı, anlam ve değerlerin yaratıcısı olarak görmüştür. Dolayısıyla Nietzsche'yi bu kadar özgün ve değerli kılan en önemli şey, dünyaya anlam veren şeyin insan-üstü bir güç değil, insanın anlam verme gücü olduğunu söylemesidir. Buna göre Nietzsche dünyanın anlamının üstinsan olduğunu söyleyerek insanlığa şöyle seslenir: "Ben insanlara varlıklarının anlamını öğretmek istiyorum: Üstinsandır bu,- o kara buluttan, insandan çıkan şimşek."¹⁷

Nietzsche insan başarılarını ve problemlerini anlamayı, dünyayı anlamının ön koşulu olarak görmüştür. O, insanın insanlar arası ilişkilerinde kavranılmasının önemini açığa çıkarmıştır. Daha çok değerlerimiz ve bilgi biçimlerimizin yaşamı yükseltmeye hizmet edip etmediği ya da yaşamı alçaltıp alçaltmadığı üzerinde durmuştur. Bu anlamda Nietzsche bir yaşama filozofu olarak görülebilir.

Tarihin derinliklerine kadar inen ve insan düşüncesini karanlıklara sürükleyen problemlerle yüzleşmekten korkmayan Nietzsche, farklı zamanlarda, farklı toplumlarda ve farklı anlamlarda kendini açığa çıkaran "öte" düşüncesinin insanı yavanlaştırdığını ve tükettiğini düşünmüştür. İnsan hep kendinden daha uzakta olan gizemli ve bilinmeyen bir "öte" varlık ya da "öte" bir şey yaratmaktan başka bir şey yapmamıştır. Nietzsche'ye göre insan olma yolunda yol kat eden ama hâlâ "maymundan bile daha maymun" olan insanının, artık kendini alt etme zamanı gelmiştir. Bunu tüm kalbiyle isteyen Nietzsche, "Zerdüş" tiplemesiyle insanlığa seslenir: "Yalvarırım size, kardeşlerim, yer yüzüne bağlı kalın ve inanmayın size dünya ötesi umutlardan söz açanlara! Ağlı saçanlardır onlar, bilerek bilmeyerek!"¹⁸ Oysa Nietzsche'ye göre insan, hep kendinden ötesinin kuruntusu içinde yaşamaktadır. Öte bir varlık olarak, ya da öte bir bilgi olarak.

Nietzsche'ye göre insanlığın içine düştüğü "öte dünya" yanılgısı insanı, acı veren, işkence yapan bir tanrının ellerine teslim etmekteydi. Aslında kendisinin kurguladığı bu

¹⁷Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, çev: Turan Oflazoğlu, Cem Yayınları, İstanbul, 1997. s. 27

¹⁸ A. g. e., s. 20.

tanrıya inanmakla insan, yaşadığı, aile kurduğu, sevindiği, üzüldüğü, ekip biçtiği, yani ayak bastığı toprağa-dünyaya-hep ihanet etti. Oysa ki onun kafası, hep yukarda, göksel nesnelerle meşguldü. Hep yaşadığı dünyanın ötesine bakmak isteyen insana Nietzsche şunları söyler: “Gövdeyi ve yer yüzünü hor görenler, gökseli ve kurtarıcı kan damlalarını bulanlar sayrılar ve ölenlerdi: ama o tatlı ve karanlık ağıyı bile gövdeden alıyorlardı!”¹⁹

Ne var ki Nietzsche’ye göre felsefe de, özünden uzaklaşmış ve öncesiz-sonrasız olgular ve mutlak hakikati arama yoluna girişmiştir. Hatta “En üstün değer olarak ahlâk, felsefenin bütün safhalarında: Bu dünya işe yaramaz, ‘gerçek bir hayat’ var olmalıdır”²⁰ şeklinde konuşmuştur hep. Nietzsche’ye göre, eğer felsefenin gerçek anlamı ve işlevi anlaşılırsa, öncesiz-sonrasız değerler ve mutlak hakikate olan inanç yıkılabilir. O bu konuda ise şunları söyler: “sözde sorunlar üstüne düşünmedim,-harcamadım kendimi... ‘Tanrı’, ‘ruhun ölümsüzlüğü’, ‘kurtuluş’, ‘öte dünya’, daha çocukken bile ne dikkatimi, ne de vaktimi verdiğim kavramların hepsi,-belki de bunlar için yeterince çocuksu olamadım hiç.”²¹ Bu anlamda o felsefenin içinde bulunduğu yanlış çocuksu olarak nitelendirir. Nietzsche, ortaçağdan itibaren tarih duygusundan yoksun olan filozofların, aynı zamanda fizyoloji bilgisinden de yoksun olduklarını söyler. Bu filozoflar bedenlerini bile dünyevi olmasından dolayı kötülerler. Ruh ise bilinmez yanından dolayı üstün tutarlar. Bunun nedeni ise hep öteyi, bilinmezi ve görünmezi istemelerindendir. Ancak Nietzsche, ruhun ancak bir araç olabileceğini söyler ve insanın büyük bir hata içinde olduğunu şu sözleriyle belirtir: “Uyanmış bilge kişi der: Baştan aşağı gövdeyim ben, başka hiç bir şey değilim, ruh da ancak gövdedeki bir şeyin adıdır...Kardeşim, o senin ‘ruh’ dediğin- büyük usun küçük bir aracı ve oyuncağıdır.”²² Nietzsche devam eder ve gövdeyi hor görenleri, “üst insan” olma yolunda bir köprü olarak görmediğini söyler. Çünkü bunlar bedeniyle bu dünyada olan, yaşayan, düşünen, başarılar ortaya koyan ve değerli bir varlık olan insanı - kendilerini- anlama ve anlamlandırma çabasına girmemişlerdir. Hep insandan daha ötesini istemiş ve anlamlandırmaya çalışmışlardır. Nietzsche ise bu dünyanın ve insanın

¹⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 37.

²⁰ Nietzsche, *The Will to Power*, Edited by Walter Kaufmann, Random House 1967,s.216.

²¹ Nietzsche, *Ecco Homo*, s.31.

²² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.38.

tükenmediğini, gizli olduğunu ve açığa çıkarılmayı beklediğini söyler. Bunu o şöyle dile getirir: “İnsanda büyük olan, onun köprü olmasıdır, bir erek değil.”²³ Dolayısıyla Nietzsche, gözlerin insana ve bu dünyaya çevrilmesi gerektiğini söyler. İnsan ve dünyanın bir erek olmadığını, bir bitmişliğin ve çözülmüşlüğü olmadığını, insanın dünyasının da yaratmayla birlikte zengin bir çeşitliliğe sahip olduğunu söyler. İnsanın köprü olma özelliği onun kendini aşması, kendini-alt etmesidir. Bu bağlamda Nietzsche’ye göre insanda sevillebilecek olan şey onun karşıya geçiş ve batış olmasıdır.²⁴ Kendini-alt etmeye yönelik bu isteğin tam karşısında ise “sürü insan”ının yaşama yönelik tavrını belirleyen kendini koruma arzusu vardır.

Nietzsche’ye göre insanlar gerçekliği görebilmeleri ve bu gerçekliği başka tarzlarda değerlendirmeleri bakımından üç tipe ayrılır: Sürü insanı, özgür insan ve trajik insan ya da üstinsan. Nietzsche’nin sürü insanı, zayıf, yığın, bilge olmayan, kendi başına olamayan, ancak çoğunlukla hareket edebilen ve yaşayabilen bu insan tipi, döneminin geçerli ahlâkı içinde yaşamını devam ettiren insandır. Bu insan gerçekliği kendi gözleriyle göremez. O, ancak söz konusu olan ahlâkın değer yargılarının ona sunduğu bakma tarzıyla görebilir. “Bu insan tipi, kendi gözleriyle görmediği gerçekliği söz konusu ahlâkın değer yargılarına göre değerlendirir ve aynı zamanda kendini ve kendine benzeyenleri ayakta tutan bir değerlendirme tarzını, çevresinin ve çağının ahlâkı haline getirir...Bir sürüyü sürü yapan, onun ahlâkından başka bir şey değildir.”²⁵ Bu insan kendisine: “yapmalısın” der. Onun, yaşamının sınırlarını çizen böylesi bir kurallar yığınının dışına çıkması, söz konusu değildir. Çünkü yaşamının temelinde kendini koruma iç güdüsü yatar. Bu insan, değerleri kendisi tekrar değerlendiremez, insanla ilgili tüm değerlendirmeler kendisinden önce zaten yapılmıştır. Ona düşen görev bu yapılan değerlendirmeye göre varlığını sürdürmektir. Tutkudan yoksundur. Hayatını riske atmaktan korkar. “Bu sürü insanının hiçbir zaman özgür olmaması, kendi kendisi olmaması, tek olmamasıdır. Çoğunluk, rahat olsun diye, kendi gözleriyle bakıp yorulmasın, kafasını kurcalayıp tedirgin olmasın diye morale

²³ A. g. e., s.22.

²⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 22.

²⁵ Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, s. 25-31.

sığınırcasına boyun eğer.”²⁶ Eşit olmaktan yanadır. Farklı olmak ise istemediği, dışladığı bir şeydir. Nietzsche’ye göre bu insan tipi, içinde bulunulan moralin dışına çıkıp kendi olmak isteyen insandan nefret eder. “En çok uçandan nefret edilir”.²⁷ “Herkes aynı olmak ister, herkes aynıdır: her kim ki aksini düşünür, kendi isteğiyle tımarhaneye gider.”²⁸

Nietzsche’nin belirlediği ikinci insan tipi ise moral dışı olan “özgür insan”dır. Sürüden kopmuş ve kendi yolunu arayan insandır. Nietzsche bunu, ‘*Böyle Buyurdu Zerdüşt*’ isimli kitabının, ‘Armağan Eden Erdem Üstüne’ kısmında, Zerdüşt tiplmesiyle “Alaca İnek” kentinden ve yaşadığı sürüden kopan öğrencilerine, onu bırakmalarını ve kendi yollarını belirlemelerini, kendilerini bulmalarını öğütler ve bunu şöyle dile getirir: “Size salık veririm: benden ayrılın da Zerdüşt’e karşı koyun... Zerdüşt’e inandığımı mı söylüyorsunuz? Fakat ne önemi var Zerdüşt’ün! Artık beni yitirmenizi ve kendinizi bulmanızı istiyorum.”²⁹ Bu anlamda Nietzsche’ye göre özgür insan kendini değiştirebilen, eğitebilen ve bir şeye saplanıp kalmayan kişidir. “Denilebilir ki, bir insanın bağımsızlık testi şudur: bu, en sevilen kişi bile olsa da her kişi bir hapisane, bir köşedir de.”³⁰ Tıpkı Zerdüşt’ün öğrencilerine dediği gibi: “Beni seviyorsunuz, ya saygınız bir gün çökerse? Sakın bir heykelin altında kalmayınız... Benden ayrılın da Zerdüşt’e karşı koyun!”³¹

Nietzsche’ye göre insan, bir yere, bir şeye ya da bir kişiye saplanıp kalmamalı, bulunduğu durumdan ötesine geçebilmelidir. Kendi yasasını koyabilen ve kendi kendinin yargıcı olabilen kişidir. Buna göre Nietzsche özgür insanı aslana benzetir. Tıpkı ormanların efendisi olan aslan gibi insanın da, kendi kendinin efendisi olması gerektiğini söyler. Özgür insan bir çok erdemleri değil, kendi erdemi olsun ister, kendi erdemini yaratır. Bu bağlamda Nietzsche şu soruları sorarak devam eder: “Neden özgür? Gözlerin apaçık söylemeli bana: ne’ye özgür?... Kendi kötün ile kendi iyini kendine sağlayabilir misin, kendi istemini bir yasa olarak kendi üstüne asabilir misin? Kendi kendinin yargıcı

²⁶ A. g. e., s. 21,

²⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.65.

²⁸ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.5.

²⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.77-78.

³⁰ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, çev. Ahmet İnam, Yorum Yayınları, İstanbul 2001, s.41.

³¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 77.

olabilir misin, ve kendi yasanın öç alıcısı?”³² Bu anlamda Nietzsche’de özgür olmanın baş kuralı kendin olabilmektir. Yani kişi kendini devamlı alt-etmeli ve aşmalıdır. Dolayısıyla “kişi salt bir öğrenci olarak kalırsa, öğretmenine borcunu iyi ödememiş sayılır.”³³ Bu insan içinde yaşadığı moral değerlerin anlamsızlığının farkındadır ve kopmanın sınırındadır. Buna göre “ahlâki değerlerin ve değer yargılarının havada kaldığının farkına varan kişi, büyük kopmanın sınırına gelmiş demektir.”³⁴ Yaşadığı kenti, kendi varlığını koruyabildiği ve inandığı, tüm ona verilmiş olan moral değerleri arkasında bırakıp, kendi yolunu yürüyen insan büyük kopmanın tam içindedir. O zamana kadar içinde olduğu, inandığı ve değerli gördüğü her şeyin anlamını yitirdiği noktada her şeye “hayır” diyen kişidir özgür kişi. Bu anlamda özgürlük “Kendine özgürlük yaratmak ve ödeve bile kutsal bir ‘hayır’ çekmektir.”³⁵ Dolayısıyla özgürlük, bir insanın sürüden kopması, yani geçerlikte olan değer yargılarının varlık temelinden yoksun olduğunu görerek, bunların dışına çıkmasıdır ve bir ilk adımdır. Asıl mesele bu kopmadan, bu özgürlüğe kavuşmadan sonra başlar.³⁶

Kopmanın sonucunda ise insanın karşısına *nihilizm* sorunu çıkmaktadır. Nihilizm, anlamın yitirilmesi ve en yüksek değerlerin değerini yitirmesi durumudur. “Nihilizmin anlamı nedir? En yüksek değerlerin kendi değerini düşürmeleri ve ‘niçin?’ sorusuna hiçbir yanıt verilmemesidir”³⁷. Dolayısıyla Hristiyanlık dünya görüşü ve evrensel değerlerin çökmesiyle birlikte, dünya amaçtan ve anlamdan yoksun kalır. Dinsel ve ahlâksal değerler çökünce de bir hiçliğe inanma söz konusu olur.

Nietzsche’ye göre nihilizm, insanın deneyimlemesi gereken bir şeydir. Nietzsche’ye göre insan batmalıdır. Dolayısıyla içinde yaşadığı dünyayı ve değerlerini yitiren insan, ancak kendi dünyasını ve değerlerini yaratabilir. Yaşadığı dünyanın içinde kabul gören her şeye “hayır” diyerek batmalı, kendini yitirmeli ve kendinden uzağa bakarak kendi dünyasını yaratmalıdır. “Bir gün artık görmeyeceksin yükseldiğini, alçaklığını ise pek yakında göreceksin; kendi yüceliğin bir hayalet gibi korkutacak seni.

³² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.64.

³³ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 77.

³⁴ Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, s. 54.

³⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 32

³⁶ Kuçuradi, İoanna, *Schopenhauer ve İnsan*, s. 156.

³⁷ Nietzsche, *The Will to Power*, Edited by Walter Kaufmann, Random House 1967, s. 20.

Bir gün haykıracaksın: 'Her şey düzmece!'"³⁸ Ancak Nietzsche'ye göre insan, moralden kopmanın yarattığı boşluktan sıyrılamayarak, nihilizme de saplanabilir. Kendi kopmasına saplanan kişi hiçbir şey istemez. Bu pasif ya da yorgun nihilizmdir. Aktif nihilizm içinde ise kişi reddettiği moralin değer yargılarını yok etmek ister. Burada yıkıcı bir durum söz konusudur. Ancak üstinsan, kendi kendisiyle hesaplaşabilen, sorgulayan, eski kendisini arkada bırakabilen kişidir. Reddettiği değerlerin yerine kendi değerlerini koyabilendir. Nihilizmi arkada bırakan kişi, realiteyi kendi gözleriyle görür ve değerleri kendisi yeniden değerlendirir. "Yeni değerler yaratanların çevresinde döner dünya:-görünmeden döner."³⁹

Nietzsche'de üstinsan olmanın anlamı, isteyerek iyinin ve kötünün ötesinde olmaktır. Sürünün inandığı ahlâkın ötesinde durmaktır. İçinde bulunduğu moralden koptuktan sonra, nihilizme saplanmayan, nihilizmi arkada bırakan ve yaratan insandır.⁴⁰ Yaratıcı eylem ise, geçerlikte olan ahlak kurallarının ötesine geçen, yeni değerler ortaya koyan eylemdir. "Yaratma- bu, büyük kurtuluştur acılardan, hayatın yatışmasıdır. Ama yaratıcının çıkması, acı ister, pek çok değişme ister."⁴¹

Anlaşıldığı üzere, üstinsan-yaratıcı insan öyle kolay olmuyor. İçinde yaşadığı toplumun kurallarına hayır demek ve bir batış durumu yaşamak her insanın başarabileceği, kolay bir şey değil. Dolayısıyla yaratıcı insan olmaya evet demek, tüm zorlukları, sıkıntıları, yalnızlıklarıyla birlikte yaşama evet demektir. Yaşama evet demeyi ise insandaki en temel dürtü olan *güçlü istemeyle* ifade eder Nietzsche. O büyük eylemler uğruna yaşamını harcamaya hazırdır. Dünyaya anlam veren ve dünyanın anlamı olan kişidir. Ancak bu üstinsan tipi yanlış anlaşılmış ve insan üstü özelliklere sahip bir varlık olarak, yüksek bir idealin temsilcisi olarak düşünülmüştür. Nietzsche'de üstinsan modern insanın yaşamdan bıkmışlığını, tükenmişliğini alt-edebilmiş olan ve gelecekteki insanlığa örnek olabilecek olan bir tiptir.

³⁸ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.64.

³⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.54-127.

⁴⁰ Kuçuradi, İoanna, *Schopenhauer ve İnsan*, s. 156.

⁴¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.85.

Yaratıcı insan soylu insandır Nietzsche'ye göre. Bu kişi, insanlar arası yapı ayrılığını görebilen ve sürü insanıyla arasına mesafe koyabilendir. İnsanlar arasında bir eşitliğin olmadığını savunur. Bununla ilgili şöyle der Nietzsche: "Bu eşitlik vaizleriyle karıştırılmak, onların yerine konmak istemem ben. Çünkü doğruluk şöyle der bana: 'İnsanlar eşit değildir.' ...Eşit olmamalıdırlar da! Başka türlü konuşursam üstinsana sevgim nerede kalır benim....Binlerce köprü ve yol üstünde koşuşmalıdırlar geleceğe, ve hep daha çok savaş ve eşitsizlik olmalıdır insanlar arsında: bana böyle dedirtir ulu sevgim!"⁴² Eşitliği istememesinin nedenlerinden birisi sürü insanın, yaratıcı insanın ortaya çıkmasını istememesi ve engellemesidir. Çünkü ona göre varlık sıralamasında hangi tip insanın daha yüksek değerli olduğu, yaşamaya daha değer ve geleceği daha sağlam olduğu önemlidir.⁴³ Bu anlamda eğer bir eşitlikten söz edilirse o zaman yüksek değerli insan tipi olan üstinsan yok sayılacak, güçsüz ve başkalarına bağımlı olan köle insanıyla aynı değerde tutulacaktır. Dolayısıyla da güçlü olan üstinsanın üstüne çıkmaya ve onu sindirmeye çalışan güçsüz köle insanın yapmaya çalıştığı şeye Nietzsche "evet" demiş olacaktır. Oysa ki Nietzsche'nin amacı sürünün tüm moralini temelinden sarsmak ve yaratıcı olabilecek insanın önünü açmaktır.

Nietzsche'nin amaçlarından birisi de, insan olmanın ne anlama geldiğini sorgulamaktır. Ancak şunu da belirtmekte yarar var ki, "insan" kavramı Nietzsche'nin düşüncesinde ele aldığı en temel sorun değildir. Onun en temel sorunu Hristiyan ahlâkının değerlendirme tarzındaki yanlışlardır. Onun diğer önemli kavramları olan "bengi dönüş", "gücü isteme" ve "insan", Hristiyanlığın yanlış değerlendirme tarzı sonucunda ortaya çıkan problemler bağlantısında ele alınmıştır.

Nietzsche insanın anlamını sorgularken, insanı kültüründen ve değerlerinden- "başarılarından"- koparmamaktadır. Modern dünyayı modern kılan ve kıldığı bu dünyanın ürünü olan modern insana tarihin içerisinde bakmıştır. Gerek kendi tarihi içerisinde insan, gerekse evren, hep bir erek olarak görülmüş ve teolojik bir anlam yüklenmiştir. Nietzsche, dünya tarihini şekillendiren bu anlayış ile birlikte trajik bir

⁴² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 98.

⁴³ Nietzsche, *Deccal*, s. 14.

kültürün yeniden yaratılması için insanı zorlar. “İnsanların seviyesinin yükselmesi bu onun insanlara koyduğu “erektir”. Çünkü insan toplulukları değil, insan söz konusu olduğunda, *kültür*, insanını ve en başta onu ayakta tutan yaratıcı kişilerin seviyesi anlamına gelir.”⁴⁴ Bu ise, bir kültür eleştirisi yapan Nietzsche’yi kültür filozofu olarak nitelendirmemize neden olur. Çünkü tarihiyle, toplumuyla ve kültürüyle hesaplaşabilmiş bir filozoftur o. Bu anlamda yaptığı şey insanın hakikatinin ne olduğunu ortaya koymaya çalışmaktır. Oysa iyi ve kötü olarak belirlenen ahlâki değerler temelinde oluşturulmuş bir toplum içinde insanın anlamı yitirilmiştir. Ona göre insanlığın önündeki en büyük tehlike, kültürün öneminin yitirilmiş olmasıdır. Böyle bir toplum içinde yaşayan insan ise, yararı ve mutluluğu peşinde koşan, yaşadığı(içinde bulunduğu) zamanın popüler zevkleriyle tatmin olan; daha soylu ve daha üstün olan hiçbir şeyi kabul etmeyen sürü insanıdır. Her şeyin anlamını yitirdiği, tüm değerlerin moda zevklere göre belirlendiği böylesi bir toplumun gittiği yön ise nihilizmdir. Ne var ki insanlık, karşılarında duran bu en önemli problemten kurtulabilmek adına, nihilizme neden olan şeylere sarılmışlar ve nihilizmle hesaplaşmayı göze alamamışlardır. Nietzsche ise, modern insanın yüzleşmekten korktuğu bu problemle hesaplaşmaktan korkmamış ve bunu insanlığa göstermeye çalışmıştır.

Ona göre, Hristiyanlığın dinsel temelleri ve inançlarıyla beslenerek ayakta durmaya çalışan ahlâk, Hristiyanlığın bir çöküş sürecine girmesinden dolayı, kendisini *décadence* ve batan bir yaşamın açığa vurumu olarak sunmaktadır. İnsanlığın , dünyayı değerli kılma çabaları sonucunda değer yitimine uğrayan değerler, insanın kurduğu hükümdarlığı ayakta tutmak ve artırmak adına oluşturulmuş faydacı görüşlerin ürünüdür.

Nihilizmin ortaya çıkması ve onunla yüzleşilmesi kaçınılmazdır. Çünkü değerlerin yitirilen gerçek anlamlarının ortaya çıkarılması için öncelikle o zamana kadar inanılan tüm değerlerin, anlamsız olduğunun kabul etmek gerekmektedir. Yani bir *décadence* durumu yaşanmak zorundadır. Bu anlamda nihilizm, insanın kaybettiği *kendi olma* durumunu, tekrar insana kazandırmanın tek yoludur.

⁴⁴ Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 1999. s.168.

Nietzsche, artık Hristiyanlığın dünya yorumunun sona ermesinin gerekliliğini söyleyerek, insandan yaşamın nasıl tekrar doğabileceğini göstermeye çalışır. Yaşamın ancak insan tarafından yaratılabileceğini, insanın böyle bir güçle sahip olduğunu söyler.

1.2. Nietzsche’de Yaşamı Alçaltan ve Yükselten Değerler

Yaşamı alçaltan ve yükselten değerlerin ne olduklarına “değerler”, “değer” ve “değerlendirme” kavramları ışığında bakmanın doğru bir adım olacağı belirtilebilir. Çünkü Sokrates ve sonrasında itibaren değerler, moral değerler olarak görülmüş, temel problemini ise “iyi” ve bunun karşıtı olan “kötü”nün ne anlama geldiğı oluşturmuştur. Gerçek anlamını yitirip belli bir moralin taşıyıcısı durumuna gelen değerler, Hristiyanlık ile birlikte bütün batı dünyasının moral anlayışının temellerini oluşturmuştur. Bu anlamda bir felsefeci olan Nietzsche’nin yaptığı şey, iç içe girmiş, farklı anlamlar yüklenmiş, anlamlarını yitirmiş kavramları sorgulayarak, tekrar onlara kendi anlamlarını verip tarih sahnesine çıkarmak oldu.

Bu anlamda ahlâkın soykütüğü araştırması yapan Nietzsche, çalışmalarında tarihle hesaplaşılması gerektiğini söyler. Geleceğin yaratılması için geçmişin sorgulanması anlamında, ahlâkın bir soykütüğünü çıkarır. “Değerlerin kendilerinin değerinin öncelikle sorgulanması”⁴⁵ gerektiğini söyler. Bu sorgulama için ise ahlâki değerlerin ortaya çıktığı, gelişip değıştiğı ve sonunda da hedef haline geldiğı koşullar ve ortamın bilgisinin gerekliliğini vurgular. Tarihsel bir hesaplaşma içinde değerlerin değeri problemiyle birlikte Nietzsche, değerlerin niteliğinin nasıl olması gerektiğini belirler: “Değerler insan için yükselen bir yaşam mı yoksa alçaltan bir yaşam mı vaat etmeli?” sorusu, Nietzsche için sorulması gereken en temel sorudur. Dolayısıyla Nietzsche’nin değerlerin bilgisel temelli bir yapıya kavuşturulmasıyla ilgili sorgulamasında amaçladığı şey aslında, insanı

⁴⁵ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, çev. Ahmet İnam, Yorum Yayınları, İstanbul 2001, s.26.

tanımlayan ve belirleyen değerlerin yeniden değerlendirilmesi ve bununla birlikte çağın problemlerine ışık tutmaktır.

Böyle bir tarihsel sorgulama içine giren Nietzsche'ye göre, Sokrates'ten beri süregelen ve Avrupa'da da var olan şey, ahlâki değerleri diğer bütün değerlerin üzerinde egemen kılma girişimiydi. Çünkü ona göre Sokrates ile birlikte bütün Yunan düşüncesi sıkı bir akıl savunuculuğuna soyunmuştu. Bu öyle bir akıl aşkıydı ki insandaki bazı özellikleri bile aklın ışığında ya yok saydılar ki, bu yok sayılanların başında güdüler vardı, ya da insandaki bazı özellikleri yok etmek istediler. Bu noktada Nietzsche Sokrates'i "Yunan çöküşünün aracı, örnek *décadence*"⁴⁶ olarak görmektedir. Nietzsche *Ecce Homo*'da ifade ettiği düşüncelerine şöyle devam etmektedir: "Akılcılık iç güdüye karşı. Her şey pahasına 'akılcılık': Tehlikeli, yaşamı yıkıcı bir güç."⁴⁷ Bu anlamda Nietzsche, "Sokrates'in kendisinin, tabii ilkin, aklın yeteneklerinden gelen beğenisiyle diğer soylular gibi, iç güdü insanları olup eylemlerinin dayanakları üstüne asla uygun bilgi veremeyen soylu Atinalıların yetersizliklerine gülmekte"⁴⁸ olduğunu söyler. Bu anlamda Nietzsche'ye göre Sokrates ve Platon'dan beri akılsal bir yola girilmiş, insanlık içgüdüsünü, yaşama iç güdüsünü hiçe sayan salt akılcı bir bilgiye önem verilmiştir.⁴⁹ Böylece de erdem ve mutluluk ancak aklın ışığında anlam kazanabilmiştir. Bununla birlikte her değer akla dayandırılarak açıklanmak zorunda kalmıştır. Oysa insanın doğal güdüler de vardı ve bunlar sırf akılla örtüştüğü için yok edilmeli ve insan akılla aydınlığa kavuşturulmalıydı. Nietzsche ise böyle bir şeyi "su katılmadık bir yanlış"⁵⁰ olarak nitelendirmektedir ve bunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

"Bütün Grek düşüncesinin usa yöneldiği bağınazlıkla sıkıntılı bir durum ortaya çıktı. Bu sakıncalıydı ve yalnızca bir seçenek vardı: Ya çöküş ya da boş bir ussallığa yönelme...Us-Erdem-Mutluluk budur: Sokrates'in ardında yürünmeli, karanlık tutkulara karşı sürekli bir aydınlık gündemde tutulmalıdır-us aydınlığı.

⁴⁶ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 52.

⁴⁷ A. g. e., s. 52.

⁴⁸ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 94.

⁴⁹ Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1994, s. 130.

⁵⁰ A. g. e., s. 94

İnsan uslu, açık, aydın olmalı her değer karşısında: Doğal güdüler, usa aykırı yönelmelerden büsbütün sıyrılmalı...”⁵¹

Yine Nietzsche’ye göre Hristiyanlık, çıkış noktası olarak Sokrates’i görmektedir. Bu anlamda ona göre Sokrates ruhun ölümsüzlüğüne, mutlak olana, yani Hristiyan’ca olan her şeye inanmayı cesaretlendiren ilk kişiydi. Öğrencisi olan Platon da Sokrates’ten aldığı temelle birlikte ötede olan ideal bir dünya anlayışıyla kurulu bir felsefe ortaya koymuştur. İçinde yaşadığımız, maddi dünya ise ideal olan dünya karşısında Platon tarafından kötülenmiş, gerçek olan ideal dünyanın karşısında gerçek olmamakla suçlanmıştır. Bu öğretisi daha sonra Hristiyanlığın en temeldeki dünya görüşü olmuş ve kilisenin öte ve ideal varlık anlayışıyla harmanlanmıştır. Sonuçta da Hristiyan değerleri ve inançları çağdaş batı dünyasını etkisi altına almıştır. Bu anlamda Nietzsche’ye göre “Platon, Hristiyanlık ile büyük bir bağlantı içinde büyüleme etkisi yapan görüşün yanlış anlaşılmasında ve bunun ‘Haç’a ulaşmasında bir köprü kurulmasına yol açmıştır.”⁵²

Bu anlamda Nietzsche’ye göre temellerini Sokrates’ten alan Batının ahlak anlayışı, insanın yapısına aykırıdır. Ona göre değerler ve değerlendirmeler belli bir moral sistemin içinde değil, insanın yaşantısında yapıp etmeleriyle ilgisinde ele alınmalıdır. Oysa Sokrates’ten beri yapılan şeyde amaç, insanın “iyi” olmasıydı. Bu ise biricik ödev olarak görülmüş, bütün geriye kalan değerler ise birer araç görevi rolüne soyunmuştu. Bu noktada Nietzsche, Sokrates kaynaklı olan ve akılla harmanlanan batının ahlak anlayışını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çok keskin gün ışığı, her değeri anlama ussallık, pırıl pırıl yaşam, soğuk, önemli davranış, bilinçlilik, güdülerden sıyrılma, tüm içgüdülere karşı direniş bir sayrılıktı, bambaşka bir sayrılık-bundan ‘erdem’e, ‘sağlıklılığa’, mutluluğa dönüş yoktur artık... İç güdülere karşı savaşma gereği...Yetersizliğin kuralı bu: Yaşam boyunca tırmandı, mutluluk iç güdü gibi kaldı.”⁵³

⁵¹ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu,, Say Yayınları, İstanbul 2002, s. 25

⁵² A. g. e.,s. 115

⁵³ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s. 26.

Sokrates ile başlayan ve yaşamla bağıını koparmış olan Hristiyanlığın tüm değerleri, artık insanlığa hitap etmeyen, yaşama karşı tavır alan değerlerdir ve Nietzsche'ye göre yapılması gereken şey geçerlikte olan tüm değerleri yıkmak ve yeniden değer yaratmaktır. Ona göre her kim iyi ve kötü'de yaratıcı olmak isterse, ilk önce bir yok edici olmalı, değerleri parçalamalıdır.⁵⁴ Bu noktada Nietzsche kendini "zorunlu olarak yıkım getirici bir adam" olarak nitelendirmekte ve bunu kendine bir "ödev" olarak belirlemektedir.

Bütün bu söylenenlerden anlaşılmaktadır ki Nietzsche, insandan ve onun yaşamından yola çıkarak Sokrates ile birlikte insanın yapısına uygun olmayan bir dünya görüşü ortaya koymaya çalışan tüm felsefecileri eleştirmiş ve bunların, felsefî kavramları yaşamın içinde aramadıklarını söylemiştir. Nietzsche, yıkılmasını gerekli gördüğü değerler için ve çıkış noktasını Sokrates'ten alan, çağlar boyu insana ve yapısına aykırı olan, yaşamı alçaltan bir dünya görüşü sunan aydınlar için şunları söylemektedir:

"Yaşam konusunda özdeş bir yargıyı ileri sürmüş aydınlar. tüm çağlar boyunca: Bir işe yaramaz...Hep ve her yerde özdeş yankı duyulmuş onların ağızlarından-bir yankı kuşkulu. acı dolu, yaşamda bitkinlik. yaşama karşı direnme dolu. Öürken şöyle söylemiş Sokrates: 'Yaşamak uzun uzadıya hasta olmak...'"⁵⁵

Özellikle Ortaçağ'dan itibaren tüm kavramları ve bununla birlikte iyiyi belirleyen , Hristiyan moraliydi. Nietzsche'ye göre Hristiyanlığın morali, baş değer yapılmış ve bütün diğer değerlerden üstün tutulmuştur. Böyle bir moralin içinde yer alabilecek "iyi-kötü" değer yargıları ise ancak tanrının buyurduğu şekilde belirlenmiştir. Yani gerek iyi ve kötü kavramları, gerekse ödev, suç, yasa, hak gibi hukuksal kavramlar ahlâki bir anlam içerisinde anılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte insan sadece tanrıya karşı suç işleyebilir, bu ise günah olarak ifade edilirdi. İnsanlara karşı işlenen suç karşısında ise insan hüküm vermez, hesap sormazdı. Hesap ancak tanrının adına sorulabilirdi. İnsana karşı yapılan iyi ve kötü olabilecek her şey ancak tanrı rızası içindir. Böyle bir tinsel yapının içinde ise tanrının kötü olabileceğine ve zarar verici bir şey yapabileceğine hiçbir

⁵⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 100.

⁵⁵ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s. 21.

şekilde inanılmazdı. Tanrı yetkinliğin ve iyinin en temel taşıyıcısıydı. Yetkin ve iyi bir varlıktan söz edilecekse bu tanrı olmalıydı-her anlamda yetkin bir varlık olarak.-Kötünün ve iyinin kaynağını dünyanın ötesinde arayan insanın yetkinliği ise hiçbir şekilde söz konusu olamazdı.

Nietzsche'ye göre insanın yapısı, yaşamı ve olup biten her şey yüzyıllarca geçerlikte olan moral değerlere dayandırılarak kavranmak istenmiştir. Bununla birlikte hep bir moral yapının iyi-kötü tablosuna göre değerlendirilen insan, özünden uzaklaşmıştır. Nietzsche'de insan dünyasına -varlığına-ilişkin bu noktayı Kuçuradi şu şekilde belirler:

“Ancak iyi-kötü zıtlığına dayanan her moral-insanlar arasındaki ayrılığı bir yapı ayrılığı olarak değil, bir derece ayrılığı olarak görmek zorundadır. Ayrıca zamanla, tarihi varlık alanında olup biten değişmelerle, bir insan grubunu ayakta tutan şeylerin değişmesi kaçınılmaz bir şeydir. Bu arada geçerlikte olan değer yargılarının kuruluş nedeni de unutulduğundan, o moralin değer yargıları içi boş kavramlar, şekil olarak kalır; ama yine de dokunulmaz onlara, kendi başlarına hedef sayılır. Böylece o moralin değer yargıları sarsıntı geçirir, moralin kendisinin de çıkmaza girmesi kaçınılmaz olur.”⁵⁶

Demek ki, Kuçuradi'nin de belirttiği gibi amaçlarından ve anlamlarından saptırılıp bir hedef haline dönüşen moralin değer yargıları, insan yaşamını yoksullaştırmakta ve sığlaştırmaktadır.

Nietzsche'ye göre olanaklarını gerçekleştirebilen bir varlık olan insan ise, devamlı gelişen ve kendini yenileyebilen bir varlıktır. Oysa moralin değişmez değer yargılarına göre kendini ve yapıp etmelerini belirleyen insan için bir gelişme ve ilerleme söz konusu değildir. Nietzsche'ye göre hayat, olup biten her şey moral dışıdır. Onun amacı tüm moral bağlardan bağımsız olarak insanı araştırmaktır.

⁵⁶ Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, s.13.

Bu anlamda Nietzsche ahlâkın değerini sorgulayarak, o güne kadar insanları inanmaya mecbur bırakan, insan için yaşanılmaz hale gelen yaşamı ve insanın kendisini alçaltan, iyi ve kötü hakkındaki her şeyi, sorgulamaya, yıkmaya, yok etmeye çalışır. Bunu ise ahlâkın soykütüğünü bulmaya çalışanların beceriksiz olduklarını belirterek yapar ve kendisi, yanlış yolda olan bu soykütüğü araştırmasını üstlenerek ahlâkın içinde bulunduğu yanlış durumu tarihsel bir bağlam içinde ortaya koymaya çalışır.

Nietzsche “ahlâk soykütükçülerine” yönelttiği eleştiride, örneğin onların “iyi”yi ortaya koymaları bakımından problemlili durumların ortaya çıktığını söylemiştir. “İyi” kavramının yanlış yerde arandığını söylemektedir. Buna göre bir değer yargısı olarak iyi, iyiliğin gösterildiği kişiler bağlamında ele alınmıştır. Nietzsche *Ahlâkın Soykütüğünde* bununla ilgili şunları söyler:

“Kökeninde insan-öyle buyuruyorlar- bencil olmayan eylemleri onayladı ve bu eylemlerle karşılaşanlar, yani, bu eylemlerden yararlananlar açısından onlara iyi dendi; sonraları bu onayın kaynağı unutuldu. çünkü bencil olmayan eylemler hep, alışkanlık sonucu iyi olarak kabul gördü, iyi olarak duyumsandı-sanki iyi oluşları bu eylemlerin kendilerinden geliyormuş gibi.”⁵⁷

Bununla birlikte Nietzsche, tarihsel bir serimleme içinde iyi ve kötünün iki şekilde belirlenme biçimlerini ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi soylu ve efendilerin, değerlendirme tarzları içinde iyi ve kötünün ahlâkçı olmayan şekliyle kabul edilmesi, diğeri ise Hristiyan moralin değerlendirme tarzları içinde iyi ve kötünün ahlâkçı bir tarzda onaylanması. Bu noktada Nietzsche’ye göre soylu ahlâkı, iyiyi kendisinden kalkarak kavramaya çalışır ve kendisinden daha aşağılık gördüğü şeye kötü der. Hristiyanlığın taşıyıcısı olan köle ahlâkı ise öncelikle başkalarını yani kendinde daha güçlü olan efendileri, soyluları, öteki dinleri ve ırkları kötü olarak olumsuzlayarak ancak kendisini iyi olarak tanımlar. Yani köle ahlâkı savunduğu ve inandığı idealler bakımından kendini onaylayan bir ahlâk değildir. Bu konuda Dave Robinson ise şunları söylemektedir:

⁵⁷ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üstüne*, s.30.

“Nietzsche, ‘iyiliğin’ ön koşulları olarak özgür irade, sorumluluk, ‘suç’ ve ‘günah’ kabul eden Hristiyan ahlâkı, insanoğlunu zayıf ve edilgen yaptığı sonucuna varır. Oysa Yunan filozofları, ‘iyi’ye olgusal bir içerik yükleyip, eylemden ziyade insanlar için kullanırlardı. ‘İyi insan’ denildiğinde Atina halkı namına iyi örnek oluşturan bir insan düşünülürdü, belli bir ahlâki öğretiyeye körü körüne sadık kalan biri değil. Hristiyanlık öncesi Yunanlılar içgüdü ve tutku sahibi güçlü bireylerdi, kendiliğinden ve yaratıcıydılar. Onlar kendilerini Hristiyanlığın ‘sürü ahlâkı’nın haram kıldığı yollarla gerçekleştiren insanlardı.”⁵⁸

Yukarıda da belirtildiği üzere Nietzsche, değerlerin yeniden değerlendirilmesi noktasında soylu ahlâkı ile köle ahlâkı arasındaki farkları ortaya koyarak, ahlâkın tarihsel değerlendirmesini yapmakta ve insanlığın içinde bulunduğu durumu göstermektedir. Nietzsche tarih boyunca farklı ahlâk tiplerinin de olduğunu vurgulayarak, bütün insanlık için geçerli olabilecek evrensel bir ‘iyi’den ve buna bağlı olarak evrensel bir ahlâktan söz edilemeyeceğini de göstermeye çalışmaktadır. Çünkü farklı doğalara sahip insanlar ve buna bağlı olarak farklı değerlendirme tarzları, farklı ahlâk anlayışlarının olmasını gerekli kılmaktadır. Nietzsche’ye göre insanın doğası, realiteyi ve evreni değerlendirme tarzını belirlemektedir. Böyle olunca da farklı ahlâk anlayışlarının meydana gelmesi kaçınılmaz olur. Dolayısıyla Nietzsche’ye göre “doğaca farklı insanların, farklı değerlendirme tarz ve güçlü olma isteklerinden (yani güç istemelerini gerçekleştirme tarzlarından) farklı ahlâklar ortaya çıkmıştır.”⁵⁹

Yine Nietzsche, iyinin ve kötünün de kişiden kişiye, kültürden kültüre ve hatta yaşama koşullarına göre değişebileceğini söyler. Buna göre “iyi olana iki farklı insan varlığı tarafından bakılırsa birbirinden farklı olan iki kavram”⁶⁰ karşımıza çıkar. Dolayısıyla Nietzsche’ye göre kişinin kendini, ailesini ya da toplumunu koruyan şey de iyiyi belirlemede ölçüt olabilir. O bunu şöyle ifade eder:

⁵⁸ Robinson, Dave, *Nietzsche ve Postmodernizm*, çev. Kaan H. Ökten, Everest Yayınları, İstanbul 2000, s. 29-30.

⁵⁹ Nutku, Uluğ, “*Nietzsche’de Nihilizm Problemi*”, *Felsefe Arkivi*, sayı: 16, s.131.

⁶⁰ Nietzsche, *Aforizmalar*, s.141.

“Biz bir hayvanda bir niteliği kötü diye adlandırırız, ama onun varoluş şartını bunda görürüz. O hayvan için ‘iyi’ bir şeydir. O bununla sağlıklıdır ve güçlüdür, bunun işareti olarak! Şu halde bir şeyi ‘iyi’ ya da ‘kötü’ diye adlandırmamız onun kendimizle ilişkisi içinde olmaz. Yani iyi ve kötünün esası bencilcedir.”⁶¹

Oysa Nietzsche’ye göre çağın tüm geleneksel düşünce yapısı - gerek felsefe, gerek din ve gerekse bilim - böylesi kavramları evrensel yapma çabası içine girdiler. Bu noktada Nietzsche için önemli olan “iyi olan değil, tersine *daha yüksek* olan!”⁶² dır. Platon ile başlayan dünyayı “kavramlaştırma” ve “tinselleştirme” çabası insanı yaşama karşı savunmasız ve güçsüz kılmıştır. Ve Nietzsche’ye göre “bedenimiz ruhumuzdan daha bilgedir!”⁶³

Bununla birlikte Nietzsche’ye göre iyi ve kötü değer yargılarından oluşan ahlâkın ortaya çıkma nedeni ise, insanın kendini koruma içgüdüsüdür. Nietzsche ahlâkın bir insan eseri olduğunu, insana verilmiş bir şey olmadığını söyler. Dolayısıyla bir insan eseri olan ahlâk, dünyanın insan tarafından anlamlandırılması ve ona değer atfetmesiyle olmuştur. Buradan da anlaşılıyor ki insanın doğası, dünyayı, olup-biteni değerlendirme tarzını ve ahlâkını belirlemektedir. Bu noktada Nietzsche şunları söyler:

“Gerçekten, insanlar bütün iyi ve kötülerini kendi kendilerine vermişlerdir. Gerçekten de bunları almadılar, bunları bulmadılar, gökten bir ses gibi inmedi onlar kendilerine. İnsan öncelikle kendini korumak için şeylere değer biçti. Şeylerin anlamını önce o yarattı, insanca anlamını! Bundan dolayı kendine insan adı verdi, yani değerlendiren.”⁶⁴

Buradan da anlaşılmaktadır ki, insan kendisi için yaşamı yükselten, gücü artıran bir ahlâk yaratırken aynı zaman da yaşamı zayıflatan, güçsüzleştiren, sürüye bağımlı hale getiren “yapmalısın”larla dolu bir ahlâk da (moral de) yaratmıştır.

⁶¹ A. g. e., s.143.

⁶² A. g. e., s. 145.

⁶³ A. g. e. s. 145.

⁶⁴ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s.42.

Nietzsche'ye göre insandan ve yaşamın pratiğinden tamamen uzaklaşıp, sanki insana verilmiş bir şey olarak sunulan ahlâkın yaptığı en büyük yanlışlardan birisi de “duyulardan gelenlerin hepsinin yadsınmasıydı.”⁶⁵ Böyle bir yadsıma ise içinde yaşanan dünyayı da yadsımayı beraberinde getirdi. “Gerçek dünya” adı altında somut dünyanın yadsınmasını ahlâksal ve görsel bir sapma olarak nitelendiren Nietzsche, başka bir dünyadan söz etmenin hiçbir anlamının olmadığını, “bizim belleğimizde yaşamın yadsınması, küçümsenmesi, yerilmesi konusunda bir iç güdünün bulunmadığını”⁶⁶ söyler. Bu noktada Nietzsche ‘Putların Alaca Karanlığı’nda *Gerçek Dünya* düşüncesinin tarihsel gelişimini dikkate değer saptamalarla şöyle ortaya koyar:

- 1- Gerçek dünya aydın, sof, erdemli için erişilebilendir-öyle bir kimse böyle bir ortamda yaşar, *o odur*. (İdenin en eski biçimi, usa uygun, yalın, savın kanıtlayıcı yazımı, “ben Platon gerçekliğin kendisiyim, ben”.)
- 2- Gerçek dünya ulaşılmazdır şimdilik, ancak aydın, dinci, erdemli için üzerinde durmaya değer “günahlı için tövbe kapısı.” (İdenin ilerleyişi: İde inceliyor, anlaşılmaz oluyor, kavranılmaz oluyor-kadın oluyor, Hristiyan oluyor.)
- 3- Gerçek dünya, ulaşılmaz, kavranılmaz, umulmaz oluyor, ancak yine bir avunma, bir görev üstlenme, bir buyruk diye düşünülüyor. (Yaşlı güneş batmada, ancak yarıyor sisi, kuşkuyu; yüceleşmiş ide, solgun, kuzeyssel. görkemli.)
- 4- Gerçek dünya- ulaşılmaz mı? Her durumda erişilmez ve erişilmez olarak bilinemez de. Sonuç olarak avutmaz, kurtarmaz, üstlenmez: öyleyse neden bilinmeyenin yükü altına girelim?..(Kurşuni sabah. İlk esneyişi usun. Olguculuğun horoz çığlığı.)
- 5- ‘Gerçek dünya’- bir ide ancak hiçe yarar, bir görev istenmeyen- yararsız, can sıkıcı olmuş bir ide, sonuç olarak geçersiz kılınmış bir ide: Yok etmemiz gereken! (Pırl pırl gün; sabah kahvaltısı; günaydının ve

⁶⁵ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s.29.

⁶⁶ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s. 34.

aydınlığın dönüşü; Platon'un utanç kızılığı; tüm özgür ruhların şeytan gürültüsü.)

- 6- Tükettik artık gerçek dünyayı: Hangi dünya kalmış artık? Yoksa görünen mi?.. Oysa değil. Biz gerçek dünya ile bu görüneni de tükettik artık. (Öğle üstü; kısacık gölgenin göz açımı; uzun bir yanılgının sonu, insanlığın yüksek aşaması; INCIPIT ZARAHUSTRA.*)"67

Nietzsche bu savlarla, Platon ile başlayan ayrı bir dünya düşüncesine ve bu dünyanın, yaşanılan duyulur dünyanın ilerisine, üstüne ve ötesine konabileceği düşüncesine eleştiri getirir. Nietzsche'ye göre bize 'görünüş' diye sunulan dünya aslında tek gerçek olandır.⁶⁸

Nietzsche'ye göre nasıl ki dünya "gerçek dünya" masalıyla tinselleştirilmek ya da yok edilmek istenmişse, insanın duyguları, tutukuları ve tüm iç güduları de yok edilmek istenmiştir. Nietzsche özellikle Hristiyanlıkla birlikte tutkulara karşı düşünsel bir savaş açıldığını söyleyen Nietzsche sözlerine şöyle devam eder: "Kilise her anlamda içini oyucu bir girişimle tutkuya savaş açmıştı."⁶⁹ Bu anlamda Nietzsche tutkuları yok etmenin yaşamı yok etmek anlamına geleceğini söyler. "Kilisenin uygulaması bir yaşam düşmanlığıdır..."⁷⁰

Yukarıdan da anlaşılmaktadır ki, hem insanın doğasına hem de dünyanın doğasına aykırı olan böylesi bir ahlâk anlayışı, yaşamın tersine yönelip yaşam iç güdüsüne karşıt bir tavır sergilemektedir. Böylesi bir durumda ise insan sanki yaşamın dışına atılmıştır. Oysa Nietzsche'ye göre yaşam ancak insan ile anlam kazanır ve değerli olur.

Bu noktada Nietzsche'de geçmişin sorgulanması anlamında insanın realiteyi değerlendirme tarzları açısından iki farklı ahlâk türü ile karşılaşilmektedir. Bunlardan birisi güçlülüğe karşılık gelen efendi ahlâkı, diğeri ise zayıflığa karşılık gelen sürü ahlâkıdır. Nietzsche bu ayrımı şöyle ifade eder:

⁶⁷ A. g. e., s. 36.

⁶⁸ Sözer, Önay. "Nietzsche'de 'Doğru Dünya'nın Masal Oluşu Sorunu", Bedia Akarsu Armağanı, haz: Betül Çotuksöken, Doğan Özlem, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2000, s. 396.

⁶⁹ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s. 39.

⁷⁰ A. g. e., s. 40.

birisi güçlülüğe karşılık gelen efendi ahlâkı, diğeri ise zayıflığa karşılık gelen sürü ahlâkıdır. Nietzsche bu ayrımı şöyle ifade eder:

“Şimdiye kadar yeryüzünde egemen olmuş bulunan ve egemen olmakta olan daha ince ve daha kaba ahlâkları incelerken belirli çizgileri birbirleri ile düzenli olarak, yinelenerek birbirlerine bağlanmış buldum. Sonunda bana iki ana tipin mevcudiyeti belli oldu ve bir ana ayrım ortaya çıktı: Bir efendiler ahlâkı ve bir de köleler ahlâkı vardır...”⁷¹

Bu anlamda Nietzsche Yunan ve Yahudi-Hıristiyan tarihini ve ideallerini ortaya koyarak insanın içinde bulunduğu zayıf, güçsüz, yoksun durumu göstermeye çalışmaktadır. Buna göre Yunan soyluluğunun değerlendirme tarzıyla Yahudi-Hıristiyanın değerlendirme tarzlarını ortaya koyuyor. Ona göre her soylu ahlâk, kendine bir zafer kazanmış gibi “evet” demekle gelişirken, köle ahlâkı dediği Hıristiyan-Yahudi ahlâkı, farklı olana kendisi gibi olmayana en başından “hayır” der. Nietzsche bununla ilgili *Aforizmalar*’da şunları söyler:

“Bütün soylu ahlâk başlangıçtan itibaren kişinin kendisine galebe eden evet demesiyle ortaya çıktığı halde, kölelerin ahlâkı başlangıçtan itibaren ‘kendi dışında duran’a, bir ‘başkasına’, ‘kendi olmayana’ hayır der ve bu onun yaratıcı eylemidir. Değer koyan bakışın ters-yüz edilişi, kendi kendisinin doğrultusunda olmak yerine bu dışa yönelik zorunlu yön, düpedüz hınç duygusuna dahildir... Bunun aksi soylu değerlendirilme tarzında görülür, o tepki kendi kendine daha müteşekkik olarak neş’e saçan eveti söylemek için karıştını arar bulur davranır ve kendiliğinden büyür.”⁷²

Yukarıda da değinildiği gibi Nietzsche’ye göre her türlü hayır demek yoksulların yani kölelerin işidir. Bu hayırın yaşamın tüm olanaksız koşullarına karşı kendini koruma isteğine ve hınç duygusuna ait olduğunu söyler. “Hıristiyanlık hınç duygusundan, o ruhtan doğmuştur, sanıldığı gibi ‘Kutsal Ruh’tan değil,-bir karşı devinimdir aslında, soylu değerlerin egemenliğine karşı büyük bir ayaklanmadır.”⁷³ Var olabilmesi için hep

⁷¹ Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 191.

⁷² Nietzsche, *Aforizmalar*, s.202.

⁷³ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 88.

dış dünyaya karşı koyar, eyleme geçmesi için ise hep bir dış uyarana gereksinim duyar, eyleme geçmesi tepkiden dolayıdır. Güçlü, ve etkin bir insan olan soylu kişi ise mutluluğun eylemden ayrılamayacağını çok iyi bilir. İyi olmak ise buradan kaynaklanır. Bu anlamda Nietzsche’de iyi, “insanda güç duygusunu, güç istemeyi, gücün kendisini yükselten her şeydir.”⁷⁴ Nietzsche kölenin mutluluğunu ise edilgen bir mutluluk olarak nitelendirir ve şöyle ifade eder: “Güçsüzlerin, ezilmişlerin, zehirli, düşmanca duyguları azan insanlar düzeyinde; özünde uyuşma, sersemleme, rahatlık, huzur, ‘Sabbat’*, gerginliğin gevşemesi, kol ve bacakların yumuşatılmasıyla, kısaca edilgin bir mutluluktur.”⁷⁵ Nietzsche’ye göre “bu insan türünün yaşamsal çıkarı insanlığı hasta kılmakta ve ‘iyi’, ‘kötü’, ‘doğru’, ‘yanlış’ gibi kavramları, yaşam için tehlikeli ve karalayıcı bir anlamda tersine çevirmektedir”⁷⁶ Bu anlamda da ona göre köle ahlâkının taşıyıcısı olan Hristiyanlık, karamsar ve korkak insanları kendisine çeken ve bu tip insanları yeniden üreten bir sürü ahlâkı yaratılmıştır.⁷⁷ “Bu ahlâk, evrimin akışını, yeni ve üstün bir insan türünün doğuşunu engellediği için, tehlikeli bir değerler sistemini temsil etmektedir.”⁷⁸

Ancak Nietzsche’ye göre zaman içinde Hristiyanlık, tüm değerleri yeniden değerlendirmesiyle birlikte bu güne kadar diğer bütün soylu ideallere karşı zafer kazanmıştır. Yani kölelerin, güçsüzlerin, yığınların bir zaferi söz konusudur. Efendiler ise bu zafer çılgınlıkları içinde sessizce yok olmuştur. Bu köle yığını zaferlerini ise rahipler aracılığıyla kazanmışlardır. Bu zaferi Nietzsche, rahipçe değerlendirme tarzı ile şövalye-aristokratik olanın değerlendirme tarzını karşılaştırarak belirtir. Buna göre;

“şövaleresk-aristokratik değer yargıları (Ahlâkın Soykütüğünde şövalye aristokrasisi olarak ifade edilmektedir) şartları için bir güçlü fiziki yapı, bir çiçeklenen, zengin ve hatta köpürüp taşan bir sağlık, onların idamesini şart koşan savaş, serüven, av, dans, savaş oyunları, güçlü ve özgür cesaretli ve sevinçli bir

⁷⁴ Nietzsche, *Deccal*, s.14.

* Haftanın yedinci günü, tatil, dinlenme günü.

⁷⁵ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s.41.

⁷⁶ Nietzsche, *Decca I*, S.40.

⁷⁷ Robinson, Dave, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 32.

⁷⁸ A. g. e. s. 32.

davranışın içinde içkin olan denilebilir ki her şeyi içerir. Rahipçe-kibar(soylu) değerlendirme tarzı-biz onu görmüştük-başka şartları talep eder: Eğer savaş söz konusu olursa, onlar için çok kötüdür! Rahipler bilindiği gibi en kötü düşmanlardır...Çünkü onlar, insanların arasında en güçsüzleridirler. Onlardaki bu güçsüzlükten kin müthiş bir dereceye ulaşır ve en esrarengiz ölçülere varır, en manevi olana ve en zehirli olana dönüşür.”⁷⁹

Yukarıda da belirttiği gibi Nietzsche rahipleri, dünya tarihindeki en büyük kindarlar olarak değerlendirir. Çünkü onların değer yargıları, efendilerin, soyluların değerlerinin tersine güçsüz bir yaşamı temsil eder. Bununla birlikte soylunun değerleri güçlü bir yaşamı, sağlıklı, canlı, hareketli, sağlam, özgür, cesur bir yaşamı temsil eder. Nietzsche’ye göre başta rahipler olmak üzere tüm Yahudi ve Hristiyan dünya görüşünün güçsüz ve zayıf olması, onları hırslı ve kindar yapmıştır. Nietzsche’nin rahip ruhlu halk olarak nitelendirdiği Yahudiler düşmanlarına karşı çıkarken, onların sadece değerlerini yeniden değerlendirerek, onlara karşı en tinsel intikamlarını gerçekleştirmişlerdir. Ve böylece de soylu, cesur ve güçlü bir halkın yok olmasına neden olmuşlardır. Nietzsche Yahudi iç güdüsünün kazandığı bu tinsel zaferi şöyle anlatır:

“Yahudilerdi, aristokratik değer eşitliğine(iyi=soylu=güçlü=güzel=mutlu=Tanrının sevgilisi) karşı çıkarak, onları tersine çevirmeye çalışan, bu tersine çevirmeyi, korkunç bir tutarlılık içinde dipsiz nefretlerinin(güçsüzlüğün yol açtığı nefret) dışlarıyla sağlayan; yani, “yalnız sefiller iyidir, yoksullar, güçsüzler, yoksunlar, hastalar, acı çekenler dindardır yalnız; yalnız onlar tanrının övgüsüne layıktır- bunun dışındakiler, soylular, güçlüler, ebediyen zalim, iç karartıcı, hırslı, doyumsuz, tanrısız, ebediyen uğursuzdunuz, lanetlenmiş, beddua almış!..”⁸⁰

Nietzsche’ye göre böyle bir iç güdü ise bütün doğanın, var olan gerçekliğin, dış dünyanın ve iç dünyanın sahteleşmesine neden olmuştur. Bu iç güdü yaşamı sağlayan tüm koşulları yok etmeyi amaçlamış ve hem yaşama hem de doğaya karşı olan, insanı tüm doğallığından ve gücünden uzaklaştıran karşıt yaşama biçimi ortaya koymuştur. Bu

⁷⁹ Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 199.

⁸⁰ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s. 37.

bir tanrı, halkın duygularının dile geliyordu, doğayla iç içe yaşayan halk, doğanın ve toprağın kendisine sunduklarından dolayı festivaller yapar ve tanrıya şükran duygularını göstermek için ise hediyeler sunarlardı. “Yaşlı tanrı, bir zamanlar yapabildiklerinden hiç birini yapamıyordu artık. Onu bir kenara bırakmak gerekiyordu. Ne oldu? Kavramı değiştirildi,- kavramı doğallıktan çıkarıldı: bunun pahasına, kalması sağlandı.”⁸⁶ Böylece güçlü ve güçlü olduğu için mutlu olan bir halkın tanrı kavramının anlamı değişti ve doğallığından uzaklaştırıldı. Tanrı kavramı “rahip ajitatörler(isyana teşvik eden siyasal kışkırtıcılar) elinde bir alet haline geldi, her türlü mutluluğu yalnızca ödül, her türlü mutsuzluğu tanrıya itaatsizliğin ödeği, ‘günah’ olarak yorumu....”⁸⁷ oldu. Tanrı kavramının değişmesiyle birlikte ahlâk da artık bir halkın yaşam ve büyüme koşullarının dile getirilişi değildir. Yaşama karşı olan bir anlama karşılık gelmektedir. Böylece de Nietzsche’ye göre hem tanrı hem de ahlâk kavramı sahteleşmiştir.

Bu anlamda Nietzsche’ye göre, ahlâkı temellendirme çabaları içinde olan felsefeciler, ahlâkı verilmiş bir şey olarak, sınıflarının, kiliselerinin, çağlarının, bir parçası olarak görmekteydiler. Aynı zamanda tarihi varlık alanı içinde süregelen değişmelere rağmen, geçerlikte olan değerler, amaçlarını unuttu ve içi boş kalıplar haline gelip dokunulmaz oldular. Sonuçta da kendi başlarına hedef haline geldiler. Nietzsche ise katı, değişmez, ilerlemez olan bu değer ayrımlarının düzenlenmesi gerektiğini söyler. O malzeme toplamayı, canlı, gelişen, üreyen, yok olan ince değer duygularının ve değer ayrımlarının muazzam alanını düzenlemeyi, kavramca yakalamayı,-ve belki de sık sık, tekrar tekrar ortaya çıkan bu canlı kristalleştirme biçimlerinin göz önüne serilmesinin gerekliliğinden söz eder.⁸⁸

Hedef haline gelen “yarar”, “unutma”, “ölçülülük”, “alçakgönüllülük”, “hoşgörülü olma” gibi gurur duyulan durumlar bir ayrıcalıklı gibi yüksek değerler olarak kabul edilmiş ve birinci sınıf değerler olarak görülmüştür.

⁸⁶ A. g. e.,s.41.

⁸⁷ A. g. e., s. 41.

⁸⁸ Nietzsche, *İyinin ve kötünün Ötesinde*, s.99.

“...zayıflığı ‘iyiliğe’, kaygılı alçaklık ‘alçak gönüllülüğe’, nefret edilenleri boyunduruk altına almak ‘boyun eğmeye’,(yani, bu boyunduruğu buyurduğu söyledikleri kişiye- Tanrı diyorlar ona) dönüşüyor. Zayıfın saldırmazlığı, hatta ona bol bol bulunan korkaklığı, kapı eşiğinde duruşu, kaçınılmaz olarak beklemek zorunda oluşu, burada olumlu adlar alıyor, ‘sabır’ gibi; hatta ‘erdem’ de deniyor onlara....”⁸⁹

Kendi anlamlarından uzaklaşıp belli bir moral anlayışın değer yargıları haline gelen bu kavramlar, Nietzsche’ye göre problemli kavramlardır ve yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Nietzsche sürü içgüdüleri olarak ifade ettiği bu durumun Avrupa’da etkisini çok fazlasıyla hissettirdiğini de söyler ve “ben ahlâkın kendisiyim ve benim dışımda da ahlâk yoktur” diye seslenir.

Nietzsche, insanı, onun değerlerini ve değerlendirmelerini belirli bir moral değerler sistemi içinde sıkıştıran ve onun bütünlüğünü gözden kaçırarak tüm kültürlerle de - İskenderiye kültürüne, Hristiyanlığa ya da 19. yüzyılda bilimciliğe dayanan Avrupa kültürüne de- karşı çıkmıştır. Çağının bir eleştirisini yapan Nietzsche, döneminin bilimini, sanatını, ahlâkını ve hatta siyasî tavrını bile eleştirir. “Çağımızın övündüğü nesi varsa, hepsi de... neredeyse görgü kıtlığı olarak duyulmaktadır, örneğin şu ünlü ‘nesnellik’, şu ‘herkesin acısını paylaşmak’, şu yabancı beğeniye kul köle olan küçük olgular önünde yerlere kapanan ‘tarihsel anlayış’, şu ‘bilimselcilik’.”⁹⁰

O halde ahlâkın soykütüğünü yapmaya çalışan Nietzsche, tarih boyunca farklı şekillerde ortaya çıkan ve özellikle Hristiyanlıkla birlikte yanlış değerler ve değerlendirme tarzlarıyla karşılaşan insanın, içine sürüklendiği nihilizm durumundan nasıl kurtulabileceğinin yolunu sunmayı amaçlar. Bunu ise en temel ödevi olarak görür ve şöyle der: “Bundan sonraki yıllarda bana düşecek ödev, artık olabildiğince kesin belirlenmiştir. Ödevimin olumlayan bölümünü bitirmiştım; sıra sözle ve eylemle hayır

⁸⁹ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s.48.

⁹⁰ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.100.

diyen yarısına gelmişti: şimdiye dek süregelen değerlerin yenilenmesine, büyük savaşa, son karar gününe eriştirilmesine.”⁹¹

Nietzsche’ye göre öncelikle yapılması gereken şey, insana uygun bir yaşayış tarzının gösterilmesidir. Çünkü yüzyıllar boyunca tüm olup biten değişmelerle birlikte yaşam insana trajik dönemde olduğu gibi mutluluk sağlamamaktadır. “Yunan trajik çağının bitmesiyle, bu çağa rengini veren trajik insan tipini yetiştirmiş olan ve insan yapısına en uygun olan bir yaşama biçimine dayanan bir kültür sona erer. Bundan sonra ortaya konan kültürler, birbirlerine zıt kültürler, zıt insan tipleri yetiştirmeyi hedef edinmiş olsalar bile, bunların ortak belirtisi, insan hayatına olan aykırılığıdır.”⁹²

Yüz yıllarca *décadence* türü insan en yüksek değer katına yükseltilmiş, bu durum ise sağlıklı, güçlü ve yaşaması kesin insan tipinin zararına olmuştur. Sürü insanı ve değerleri erdemin baş efendisi yapılmış, üstün insan ise değerce aşağılanmış, hor görülmüştür. Sürü insanı kendi dünya görüşünü anlatmak için ‘doğru’ sözcüğünü kullanmış, esas doğru kişiyi ve şeyi ise kötü olarak nitelendirmiştir. Oysa Nietzsche’nin ortaya koyduğu örnek insan tiplemesi olan Zerdüşt, gerçeği olduğu gibi tasarlar ve gerçeğin ta kendisidir. Yani Nietzsche, insan tipini sunduğu Zerdüşt tiplemesiyle insana gerçek doğruyu ve insanın yapısına uygun yaşama biçimini muştular.

Nietzsche’ye göre yüzyıllarca insana aykırı olan, insandaki yaşam gücünü tüketen bir hayat doğruymuş gibi gösterildi. Özellikle din ve dinin havarileri konumunda olan kilise-papazlar, Tanrının elçileri olduklarını söyleyerek, insanların kendilerini takip etmelerini emrettiler. Nietzsche rahiplerin, “en şeytan düşmanlar” olduklarını söyler. Onların çileci yaşayış idealine uygun hayat önerilerinin yaşamı alçalttığını söyler. “Örneğin perhiz(et yememek) biçimlerini düşünün, orucu, cinsel ilişkiden kaçınmayı, ‘vahşiliğin içine’ uçmaktan sakınmayı(Weir Mitchell’in* yalnızlık kürü, tabi ki sonunda aşırı yenilip, şişmanlanmazsa, çileci ideale uygun yaşayışın yarattığı histerinin en etkin

⁹¹ A. g. e., s.86.

⁹² Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, s.6.

tedavisi): Bunlara bir de, insanı aşırı uyuşuk, aşırı arınmış kılan, tümüyle duyguların düşmanı, rahip metafiziğini, fakirlerin ve Brahmanların yaptığı gibi ...”⁹³

Nietzsche’ye göre Hristiyanlığın çileyi temel alan böylesi bir ideali, tamamen yaşamın küçük görülmesine yöneliktir. Böylesi bir ideal, yaşamı tamamen yadsımayı dünya görüşünün merkezine yerleştiren bir görüştür. Ancak şu da belirtilmelidir ki Nietzsche çileci pratikler bütünlüğüne tamamen karşı değildir. Onların disiplin ve özverideki kararlılıklarına saygı duymaktadır. Onun karşı çıktığı taraf maddî anlamda yaşamı alçaltan, yaşamı küçümseyen yönleridir. Çünkü dünyada tamamen insan için olan her şeye hayır demenin ve bunu bir yaşam tarzı haline getirmenin ne kadar saçma ve alçaltıcı olduğunu görmemek mümkün değildir.

Nietzsche, yaşamı, sağlığı ve beğeniye tahrip eden çileci idealin gücünün neden bu kadar fazla olduğunu sorgular. Bu idealin evrensel bir amacının olduğunu söyler. Bu amaç öyle evrenseldir ki tüm çağları, halkları, insanı bu amacın ışığında yorumlar. Dünyaya bu ideal çerçevesinde bakar ve ancak kendi ideallerine uygun dünya yorumlarını evetler. Kendine ve amacına aykırı olanı ise yadsır. Hiçbir güce boyun eğmeyen bu ideallerin, derece bakımından da üstün olduğunu düşünür. Dünyada olabilecek her şeyin ise kendi amacına hizmet ettiğini savunur. Nietzsche modern bilimin de aslında bu çileci ideale karşı olmadığını, aksine en soylu biçimi olduğunu söyler:

“Nerede bu diğer bir amaç? Oysa, bana, bu ideale karşı uzun süreden beri başarılı bir savaş açmakla kalmayıp, onu tüm önemli noktalarda egemenliğine alan böyle bir amacın eksik olmadığı söyleniyor. Tüm modern bilim tanıklığı buna, -hani şu bilim, şu halis gerçeklik felsefesi, açıkça yalnızca kendine güvenen, açıkça kendi cesaretine, kendi isteme gücüne sahip, şimdiye dek tanrısız yaşayabilen, ötede olan, yadsıyan erdem. Böylesine gürültülü kışkırtıcıların geveziliği pek etkilemiyor beni.....hakikat, burada söylenen tam tersi: çünkü bilim bu gün hiç de kendi başına bir inanç değil, hele hele kendi üstüne de bir ideal olmaz.-genellikle

⁹³ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s.36.

bir tutku, bir aşk, bir şiddet, bir acı olduğu zaman bile, çileci idealin zıttı değil de tersine en soylu biçimdir onun.”⁹⁴

Başlangıçta bilim çileci ideallerin yaşamı yoksunlaştıran, güçsüzleştiren tüm verilerine karşı bir tepki olarak çıktıysa da sonuçta çileci idealin modern bir versiyonu olmaktan öteye gidemedi. Bilim bu gün her türlü hoşnutsuzluğun, inançsızlığın, bir tür iç sıkıntısı ve karamsarlığın ifadesidir Nietzsche’ye göre.

Bilimin kendisinin yargılanması gerektiğini söyler Nietzsche. Çünkü bilime olan inancın geri planında metafizik inanç yatmaktadır.⁹⁵ Bilimin kendisi Nietzsche’ye göre değer yaratacak güce sahip değildir. Bunun için de bir değer yaratacak ideale ihtiyaç duyar. Nietzsche’ye göre aslında bilim ve çileci ideal aynı temellere dayanmaktadır. “Nietzsche, modern bilimsel dünya görüşünün, hakikate iman etmeye temellenen ve çileci bir tutum olan arzunun bastırılması düsturunu savunan Hristiyan dünya görüşünün bir uzantısı olduğu kanısındadır.”⁹⁶ Çünkü her ikisi de hakikatin varlığına inanırlar, değerlendirilemez ve eleştirilemez görürler. Bu anlamda Nietzsche, yaşamın yoksullaştırılmasının nedenleri arasında bilimi de görür. Buna göre bilimle birlikte “duygular soğutulur, yaşama temposu yavaşlatılır, iç güdüler yerine diyalektik konur, yüzlere ve davranışlara ciddiyet bulaştırılır (ciddiyet, uğraş veren, zorlukları yenmek için uğraşan yorucu bir yaşama metabolizmasının en yanılmaz işretleridir).”⁹⁷

Dolayısıyla Nietzsche’ye göre bilimler dünyayı mekanik şekilde sınıflandırıp düzenlemeye ve açıklamaya çalışır. İnsan da bu katı ve mekanik açıklama içerisinde tıpkı bir makine gibi ele alınarak iç güdülerini görmezden gelir. Belirli bir düzen içerisinde ele alınan ve belirli özellikleri yokmuş gibi düşünülen insan, kendini ve özelliklerini tanıma şansına sahip değildir. Dolayısıyla gerek bilim gerek din ve ahlâk ve gerekse felsefe insanı ve dünyayı kendi bütünlüğünde ve gerçekliğinde görememiştir.

⁹⁴ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s. 138.

⁹⁵ A. g. e., s. 148.

⁹⁶ Horrocks, Christopher, *Baudrillard ve Milenyum*, çev: Kaan H. Ökten, Everest Yayınları, İstanbul 2000, s.20.

⁹⁷ A. g. e., s.142.

İşte bu Nietzsche'ye göre yaşamı alçaltan ve insan gücünü tüketen nedenlerin başında gelmektedir.

Nietzsche'nin mutluluk dediği şey en temelde yaşama gücüdür. Ona göre "iyi yaratılmış olanlar kendilerini, düpedüz 'mutlular' olarak hissederler."⁹⁸ Nietzsche soyluya işaret ederek "onların eksiksiz, güçle yüklü, bunun sonucu olarak zorunlu faal insanlar olarak, davranışı mutluluktan ayırmamayı"⁹⁹ bildiklerini söyler. Bununla birlikte Nietzsche mutluluğun karşıtı olarak ise "...güçsüzlerin, baskı altında olanların, ağulu ve düşmanca hislerle içleri iltihaplananların, ki onlarda esas itibariyle narkoz, uyuşturma, dinginlik, barış 'dinlence günlerine', ruhu gevşetişe, ve azalarını uzatmaya"¹⁰⁰ kısacası edilgen olarak ortaya çıkan bir aşamadaki insanı gösterir.

Nietzsche'ye göre yaşama gücünden dolayı mutlu olan soylu insan kendine güvenerek yaşadığı halde, uyusuk, güçsüz olan insan yaşama karşı duyduğu güvensizlik duygusuyla birlikte yaşamaktadır. "Onun ruhu şaşı bakar; onun zihni sığınacağı ücra köşeler arar, gizli yolları ve arka kapıları bulmak ister, bütün gizli kapaklı olan, onu kendi dünyası, kendi emniyeti, kendi ferahlatıcı yeri olarak görür."¹⁰¹

Oysa geleneksel ahlâk Nietzsche'ye göre acıma üzerine temellenmiştir ve güçlüye karşı zayıfı ve yoz olanı kayırmaktadır. Bu ahlâk, diğer yanağını çevirmek, komşunu kendi sevdiğin gibi sevmek, ıstırap çekenlere, yoksunluk içinde bulunanlara, 'güçsüzlere', kendi ayakları üzerinde duramayıp merhamet dilenenlere, acıma bekleyenlere merhamet göstermektedir.¹⁰² Bu yüzden Hristiyanlık, Nietzsche tarafından reddedilir. Ancak şu da var ki o merhamete karşı değildi, güçlü insandan geldiğinde onu aşağılamıyordu.¹⁰³ Onun tüm bu karşı çıkışları ise gücü istemenin yüceltilmesi yoluyla gerçekleşir. Nietzsche, tüm bu yaşamı alçaltan şeyleri değerli ve çabalamaya değer olarak gören tüm düşünce sistemlerine ise karşı çıkar.

⁹⁸ Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 203.

⁹⁹ A. g.e., s. 203.

¹⁰⁰ A. g.e., s. 203.

¹⁰¹ A. g.e., s. 203.

¹⁰² Magee, Bryan, *Büyük Filozoflar*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, s. 244.

¹⁰³ A. g. e., s. 244.

1.3. Nietzsche'de Yaşamın Anlamı

Nietzsche'nin yaşam üzerine ortaya koyduğu görüşlerinin temelinde 'gücü isteme' yatmaktadır. Onun yaşam karşısında duyduğu bu güçlü olma isteği hem yaşamı hem de felsefesi içerisinde etkisini ağırlığıyla sürdürmektedir. Nietzsche bu güçlü olma isteğini şu sözlerle ifade etmektedir:

"Siz dünyanın benim için ne olduğunu biliyor musunuz? Ben onu size kendi aynamda göstereyim mi? Bu dünya: güçten bir canavardır, başlangıçsız ve sonu olmayan, büyüklüğün, güç büyüklüğünün çelikten, sabit bir toplamıdır."¹⁰⁴

Dünyayı güçten oluşan bir canavara benzeten Nietzsche'ye göre önemli olan şey, insanın, sahip olduğu güçle birlikte, en zor durumda bile yaşama 'evet' diyebilmesidir. Bu anlamda onun yaşama karşı duyduğu istekte 'trajik' bir bakış da yatmaktadır. Nietzsche böyle bir bakışı ise şu sözlerle bizlere anlatmaktadır:

" 'Trajik' kavramını, tragedyanın psikolojisi üstüne bilinebilecek en son şeyleri ne ölçüde bulduğumu Putların Batışında bir kez daha dile getirdim. 'En yabancı, en acımasız sorunlarıyla bile yaşama evet deyiş; en yüksek örneklerini *kurban ederken* kendi bereketinin mutluluğuna varan o yaşama istemi..."¹⁰⁵

Yukarıdaki ifadesinden de anlaşılacağı üzere Nietzsche'ye göre insan, böylesi bir yaşama bağlılık içerisinde ne pahasına olursa olsun, en zor ve en anlaşılması güç durumlarda bile yaşamın kendisini onaylayan bir duruş sergilemelidir. Her defasında yaşama 'evet' diyebilmek, yaşamın kendisini arzulamak, yaşamayı istemektir. Bunu ise Nietzsche şu şekilde ifade eder *Böyle Buyurdu Zerdüş'te*: "Sen istiyorsun, arzuluyorsun, seviyorsun; ancak bu yüzden övüyorsun hayatı."¹⁰⁶

Nietzsche felsefesinin her noktasında hissettirdiği gücü istemeyi, canlılığın, doluluğun, yaşamın olduğu her yerde görmektedir. Bunu *Deccal'de* şöyle dile getirir:

¹⁰⁴ Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 48.

¹⁰⁵ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 53.

¹⁰⁶ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 105.

“Yaşamın kendisiydi benim için büyümenin, dayanıklılığın, kuvvetlerin birikmesinin içgüdü: gücü istemenin eksik olduğu yerde, düşüş vardır.”¹⁰⁷ Ona göre yaşam “...gücü istemeyi, -o bitmez tükenmez, doğurgan hayat istemesi.” O yaşamın ne olduğunu sorar ve “hayat kavramının yeni ve daha belirgin bir kavranışının gerekli olduğunu”¹⁰⁸ söyler. Bu anlamda onun yaşamın ne olduğuna ilişkin verdiği cevap, yaşamın “güce yönelik isteme”¹⁰⁹ olduğudur.

Buradan ise şunu söyleyebiliriz ki, Nietzsche’ye göre yaşam bu dünyada olmaktır. Bu anlamda o Hristiyanlık ve ötede bir hayat vaat eden her türlü düşünceye karşıdır. Her fırsatta insanlara bu dünyada kalmaları gerektiğini söyler. Ona göre kişi “kendi yasasının yargıcı ve ölç alanı ve kurbanı olmak zorundadır.”¹¹⁰ Bu anlamda ise Nietzsche’ye göre kişi kendi sözünü dinlemeli ve buyruk altına girmemelidir. Öyleyse kişi, insanı yaşamdan uzaklaştırıp öte dünya ve öte varlık görüşüyle kandıran tüm değerlere karşı çıkıp onları yok etmeli ve kendi değerlerini yaratmalıdır. Ona göre insan “yeryüzüne ait olanaklar alanında yaratmalı ve yaratırken de yer yüzüne bağlı kalmalıdır.”¹¹¹ Bu bağlamda Nietzsche insanlara şunları salık verir *Böyle Buyurdu Zerdüş* isimli kitabında: “Dünya dediğimiz şeyi siz kendiniz yaratmalısınız: sizin usunuz, görüşünüz, isteminiz, sevginiz olmalıdır o! Evet sizin mutluluğunuz uğruna, ey gören kişiler!”¹¹²

Anlaşıldığı üzere Nietzsche’ye göre yaşam bitip tükenmek bilmeyen bir yaratmadır. Böyle bir yaratma ise beraberinde yaşamın döngüsellliğini de sunmaktadır. Dünyanın sahip olduğu güç ise onun döngüsellliğini sağlayan şeydir. Dünyanın gücü ve döngüsellliği birbirlerini tamamlayan şeylerdir. Ona göre dünya belirli bir yer kaplayan ve belirli bir güce sahip olan bir yapıya sahiptir. Nietzsche’ye göre bu öyle bir yapıdır ki, “her hangi bir yerde güçlerin bir oyunu olarak aynı zamanda güç dalgaları olarak bir ve çok, burada yığılarak ve aynı zamanda orada azalarak, kendi kendisinin içinde atılan ve

¹⁰⁷ Nietzsche, *Deccal*, s.17.

¹⁰⁸ Nietzsche, *Aforizmalar*, s.140.

¹⁰⁹ A. g.e., s.140.

¹¹⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 111.

¹¹¹ A. g. e., s.84.

¹¹² A. g. e., s. 84.

kabaran güçlerin bir denizidir, ebediyen değişerek, ebediyen geriye akarak, geri dönüşün sonsuz sayıdaki yıllarıyla.”¹¹³

Dünyaya ilişkin tüm bu söyledikleriyle birlikte Nietzsche’ye göre insan ve dünya bir erek, bir son değildir hiçbir zaman. Dünya her defasında yenilenen, bitip tükenmek bilmeyen bir oluşturmaktadır. İnsan ise bir köprüdür her defasında, gerili bir iptir hayvan ile üst insan arasında. Nietzsche böyle bir köprü olma durumunda ise hem insanın hem de dünyanın bir son olmadığını, dünyanın her seferinde yeni sürprizlerle varlık alnına kendini sunduğunu, yaratma ile var olan bir oluşun söz konusu olduğunu vurgular. Oluşa dayalı bir dünya görüşü ise ebedi bir yaşam görüşünü bizlere sunar. Nietzsche’nin ebedi yaşam görüşü içinde kişinin olumladığı şey ise “kendini alt etme” olarak yaşamdır. Böyle bir yaşam içinde Nietzsche’ye göre “pek çok acı ölmeler olmalıdır”¹¹⁴ yaratıcılar için. Dolayısıyla böylesi bir yaşam “yok oluşun, yok edişin olumlanmasıdır, karşıtlıklara, savaşa, ve ‘varlık’ kavramını kökünden yadsıyarak *oluşa* evet deyiştir. ‘Bengi dönüş’ öğretisi, yani sınır tanımadan, sonsuza dek her şeyin durmadan yok olup yeniden doğmasıdır.”¹¹⁵

Bu anlamda Nietzsche’de yaşam, ebedi olarak kendini yaratan ve yok eden bir yaşamdır. Böyle bir yaşam ise ölümün, doğumun ve karşıtlıkların birlikteliğiyle var olan bir yaşamdır. Bu tür bir yaşamın ‘trajikliği’ içerisinde Nietzsche yaşamın zorluklarına, acılarına, sıkıntılarına rağmen bir kaçışın olamayacağını ve yaşama bütünlüğünde, her seferinde evet demenin gerekliliğini vurgular. Böylesi bir ‘trajik’ durum içerisinde Nietzsche, yaşamın sonsuz yaratıcılığının gücünü ortaya koyar.

Nietzsche, içinde bulunduğu çağa ve bu çağın insanına bakarak, en temel sorunun, insanın yaratma gücünün, nihilizmin etkisiyle yok olduğunu söyler. Ona göre çağın baskın dünya görüşleri içerisinde insan ve onun yaşamı, anlamını yitirmiştir. İnsan artık ‘trajik’ dönemde olduğu gibi, hem kendisini hem de yaşamını tüm zorluk ve sıkıntılarına rağmen bilerek onaylamamaktadır. İnsan, içinde yaşadığı dünyayı ortaya koyduğu değer

¹¹³ Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 48.

¹¹⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 85.

¹¹⁵ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 54.

sistemleri içinde yorumlamakta ve kendini dünyanın tüm gerçekliği içinde saklamakta ve korumaktadır. Yani yalan yanlış bir dünya yorumu içinde kendi başına varlığını sürdürmekten korkan insanın, kendi değerlerini yaratması da söz konusu değildir artık. İnsan kendine verilmiş bir moral sistemin içerisinde yaşamın gerçekliğini görmezden gelerek yaşamaya mahkum etmiştir kendini. Dünyadan, doğadan ve gerçeklikten kopuk, öte dünya ve öte varlık düşüncesiyle kendini kandıran bu insan, Hristiyanlık tarafından iki bin yıldır mutluluk vaatleriyle kandırılmış, doğa karşıtı olmuş, doğada var olan her şeyi kirli saymış ve yaşamla olan tüm bağı koparmıştır. Nietzsche'ye göre "yaşamın kendi, buna bakılarak *rahipçe* hayat yetkinliğinin vazgeçilemez eşsizliği olarak hayatın bir iftirasına ve kirlenmesine dönüştürülmüştür."¹¹⁶ Bu anlamda da Hristiyan'ca bir yaşam demek, doğal olan her şeye hayır demektir.

Nietzsche'ye göre insanın dünyaya büyük bir hayır ile bakması ise, var olanı, dünyayı bütünlüğünde görmek istememesine ve yeni olanı düşmanca ve itici bulmasına neden olur. Böyle olunca da yaşantımızın büyük bir kısmının yalan olduğunu ve de yaşantımızı uydurduğumuzu söyler. Bununla birlikte ise insan yaşamının her döneminde yalan söylemeye alışır. Nietzsche bunu şu sözlerle dile getirir:

" Bugünkü okurun bir sayfadaki tek tek tüm sözcüklerden çok azını okuduğu gibi- Yalnızca yirmi sözcük arasında gelişigüzel beşini seçiyor, bu beş sözcükten çıkartılabilecek anlamı 'tahmin' ediyor-, bir ağacın, tam tamına, yaprakları, dalları, rengi, biçiminin olanca ayrıntısı göz önüne alındığında, çok azını görebiliyoruz; bir ağaç görüntüsü uydururmak çok daha kolayımıza gidiyor. Yaşantımızın büyük bir bölümünü uyduruyoruz, kendimizi her hangi bir olup bitenin uydurucusu olarak görmemek için pek zorlanmıyoruz. Temelde başından beri, yalan söylemeye alışmışız."¹¹⁷

Anlaşıldığı üzere Nietzsche'ye göre insan, yaşamı bütünlüğünde görmek ve anlamak istememekte, onun yerine olup bitenden görebildiği ya da görmek istediği birkaç şey üzerinden yaşamın bütünlüğü hakkında tahminlerde bulunmaktadır ve ona bu

¹¹⁶ Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 120.

¹¹⁷ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 95-96.

daha kolay gelmektedir. Böyle olunca da Nietzsche'ye göre insanın yaşamı en başından, olup biten karşısındaki duruşu yüzünden yalanlar ve tahminler üzerine kurulmaktadır. Yaşam karşısında yalancı bir duruş sergileyen insan için ise bu artık bir alışkanlık haline gelmiştir.

Ancak ne var ki böyle bir olumsuz tabloya rağmen Nietzsche insanlığa trajik bir çağ muştulamaktadır. Yaşamdan yana olan, yaşama 'evet' diyen yüksek bir insanlığın yetiştirilme olanağını sunmaktadır. Bunu ise geleceğin insanında görmektedir. Bu anlamda Nietzsche'ye göre "yeryüzünün en farklı yerlerinde, en farklı kültürlerde tek tek durumlarda bir başarıya ulaşma hep görülür, bu başarıya ulaşanlar da hep yüksek tip oluştururlar ve böylesi şanslı büyük başarı örnekleri hep olanaklı olmuştur, hep de olacak belki de."¹¹⁸ Nietzsche umudunu yitirmeyerek, "Yunan tininin yakında yeniden dirileceğini"¹¹⁹ söyler. Buna göre o "yaşamdan yana olacak olan yenilerin, görevlerinin en büyüğünü, daha yüksek bir insanlık yetiştirilmesini, bunun bir parçası olarak da, soysuzlaşmış, salaklaşmış her şeyin acımadan yok edilmesi işini ele alacaklarını ve yaşam bolluğunu yer yüzünde olanaklı kılacaklarını"¹²⁰ söyler. Nietzsche'ye göre böyle bir insanlık en amansız ve zorunlu savaşları arkada bırakıp unutarak ve en aydınlık en yıkımlı güçleri bir arada bulundurarak yaşama evet diyecektir.

Anlaşılmaktadır ki Nietzsche'ye göre yaşam, yaratıcı güçlere dönüştürülerek, geçerlikte olan tüm moral değerleri yıkıp, yaşamı onaylayan, insanın yaşama gücünü artıran değerler yaratmaktır. O belirli bir yaşam tarzı için mücadele etmenin önemini vurgulamış ve bunun bir değerler sorunu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Ona göre insan yaşamın anlamını ancak bu dünyada, yaşamın kendi içinde aramalıdır. Dolayısıyla Nietzsche için yaşam eşsizdir ve sevilesidir, her şey yaşam içindir: her şey yaşamı sevmekle ya da sevmemekle, onu göze almakla ya da almamakla ilgilidir.¹²¹

¹¹⁸ Nietzsche, *Deccal*, s. 15.

¹¹⁹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.55.

¹²⁰ A. g.e., s.55.

¹²¹ Timuçin, Afşar, *Felsefe Bir Sevinçtir*, Bulut Yayınları, İstanbul 2000, s.111.

2. BÖLÜM: NIETZSCHE'DE GÜCÜ İSTEMENİN TÜRLERİ

2.1. Bilgi Olarak Gücü İsteme

Nietzsche zamanın metafiziğine, ona dayalı bilgi görüşlerine ve kültürüne karşıdır. Böyle bir kültürün ise yozlaşmış olduğunu söyler. O geleneksel metafiziğin çıkış noktasını ise Sokrates ve Platon felsefesinde görür. Bu noktada Nietzsche, batıdaki metafiziksel geleneğin özellikle Sokrates'ten beri, gerçekliği çarpıtma içerisinde olduğunu düşünür.¹²² Platon'un duyular üstüne dayalı bilgi görüşü, gerçek ve görünen olmak üzere iki ayrı varlık alanını beraberinde getirmiştir. Böyle bir ayırım ise dünyaya, Hristiyanlığın ve öte varlık görüşünün tohumlarını atmıştır. Bu anlamda da Nietzsche için Platon gelmiş geçmiş hataların en kötüsünü yapmıştır. Ona göre Platon'un en büyük hatası "saf ruhu ve kendi başına iyiyi bulmasıdır."¹²³ Nietzsche'ye göre Platon'un yol açtığı bu sıkıntının temelinde yer alan 'kendi başına iyi', yaşamın temeli olan gerçek görünüşün kendisini yadsımak anlamına gelmektedir. Ona göre Platon "Avrupa'da, yeryüzünde daha önce eşi görülmemiş bir ruh gerginliği yaratmıştır."¹²⁴ Buna göre Nietzsche, Platon ve Sokrates'i "Yunan çözülüşünün aracı"¹²⁵ olarak görmektedir.

Dünyanın 'gerçek' ve 'görünüş' olmak üzere ikiye ayrılmasının çöküş halindeki bir yaşamın belirtisi olduğunu söyleyen Nietzsche'ye göre görünüş ve gerçeklik aynı şeylerdir. İşte onun metafiziğe karşı çıkışı da buraya dayanmaktadır. Görünüşlerin ardında erişilmeyen gerçeklik diye bir şeyin olmadığını her fırsatta söyleyen Nietzsche'ye göre, eğer bir şeyler hakkında konuşulacaksa bunlar ancak duyu deneyimler hakkında olmalıdır. Nietzsche'nin Sokrates ve Platon'a karşı çıkışının temeli de buraya dayanır. Yani Nietzsche Platon ve Sokrates'i görünüş ve gerçeklik ayrımı yapma

¹²² West, David, *Kıta Avrupası felsefesine Giriş*, çev: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul 1998, s. 180.

¹²³ Nietzsche, *İyiinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 6.

¹²⁴ A.g.e., s. 6.

¹²⁵ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s. 21.

noktasında başlangıç olarak görmektedir. Buna göre Sokrates'te "her nesne ölçüsüz, saçma, gülünç, her nesne gizlenmiş, düşünsel olanın arkasında, yer altı dünyasıyla bağımlı"¹²⁶dır. Sokrates ve Platon ile başlayan görünüş ve gerçeklik ayrımı ise gerek felsefe, gerek din ve ahlâk, gerekse bilimi etkisi altına almıştır. "Hristiyanlıkla birlikte hem Platoncu hem de Kantçı metafizik, bir gerçeklik alanında-"görünür dünya"- daha az gerçek, sırf dış görünüş olarak değersiz addedildiği bir-iki dünya teorisi üzerinde kurulur."¹²⁷ Dolayısıyla Nietzsche bunları bir tür metafizik yapmakla suçlar.

Görüldüğü gibi Nietzsche çağı ve yaşadığı dönem için en tehlike verici şeyin 'hakikati isteme' olduğunu söyler. Tüm geleneksel metafizik görüşlere göre ise hakikat "daha çok, varlığın ana rahminde, gelip geçici olmayan, 'kendi başına' şey"¹²⁸dir. Bu anlamda metafizikçiler "bilgiyi hakikat olarak vaftiz etmeye"¹²⁹ çabalamışlardır.

İnsanın düşebileceği en büyük yanılgılardan birisinin bilginin üzerine yapıldığını söyleyen Nietzsche'ye göre, kendinde şeylerin ne tür niteliklere sahip olduğu bilinemez. Ona göre "nesnenin kendisi daima ve hâlâ tanımlanamamıştır."¹³⁰ Dolayısıyla 'kendinde şey' diye bir şey yoktur. Nietzsche kendinde şey üzerine yaptığı sorgulamada insanın içine düştüğü yanılgı durumunu şu sözlerle dile getirir: "Kayıtsız olan bir şey tanınamaz ve eğer ona belirli özellikler yüklenip tanınır hale getirilirse o zaman da mutlak olamaz."¹³¹

Buna göre bütün varlıklar eğer nesne için "bu nedir?" sorusunu sorup, sonra da bu soruya cevap vermiş olsalardı, o zaman bu nesne tanımlanabilirdi. Bu anlamda Nietzsche'ye göre aslında nesne denilen şey, bu kavramın sahip olduğu kendi nitelikleridir.¹³² Bir nesnenin nitelikleri ise diğer nesnelerle olan etkileridir. Yani eğer bir

¹²⁶ A. g. e., s. 23.

¹²⁷ Ansell-Pearson, Keith *Kusursuz Nihilist*, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998, s.59.

¹²⁸ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 8.

¹²⁹ A.g.e.s. 8.

¹³⁰ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 302.

¹³¹ A. g. e., s. 302.

¹³² A. g. e. s. 283.

nesneyi ele alırken “diğer nesneleri düşünemezsek, bu taktirde bu nesnenin hiçbir niteliği var olamaz.”¹³³

Kendi başına şeyin saçma olduğunu söyleyen Nietzsche’ye göre “eğer ben bir nesnenin bütün ilişkilerini, bütün niteliklerini, bütün etkinliklerini zihnimde yok sayarsam, o taktirde geriye nesne kalmaz, çünkü nesnellik mantıksal ihtiyaçlardan dolayı, yani adlandırma ve başkalarına bildirme amacıyla uydurulmuştur.”¹³⁴ Bu anlamda Nietzsche’ye göre nesneler kendinden bir niteliğe sahip değildir. Dolayısıyla Nietzsche’de oluş içinde olan ve etki eden bir nesne söz konusudur. Buradan yola çıkarak Nietzsche “nesne nasıl meydana gelir?” sorusunu sorar. Ona göre “nesnelerin ortaya çıkışı tamamen düşünen, isteyen, hisseden, icat eden bir varlığın eseridir.”¹³⁵ Bu anlamda Nietzsche’ye göre nitelik bir kendinde şey değil, “bizim için bir perspektifیک gerçektir.”¹³⁶ Dolayısıyla içinde yaşanılan dünyada her insan farklı nitelikleri hissedecektir. Bir nesneye bakan insanların algıları farklıdır. Bu ise farklı görüşlerin olmasına neden olacaktır. Bu da dünyaya ilişkin farklı yorumları beraberinde getirecektir.

Buraya kadar söylenilenlerden de anlaşılacağı üzere Nietzsche’ye göre gerçek dünya görünen dünyadır, yani içinde yaşanılan dünya. Gerçek olarak nitelendirdiği bu görünen dünya ise değerlere göre düzenlenmiştir. Dolayısıyla da Nietzsche’ye göre bu dünya bir yaratma ürünüdür. “Gerçek” varolan bulunup keşfedilecek bir şey değil, tersine yaratılması gereken bir şeydir. Nietzsche’de yaratma ise ‘anlam verme’ ve ‘değer koyma’dır. Bunu ise *Böyle Buyurdu Zerdüş*’te *Armağan Eden Erdem Üstüne* bölümünde şöyle ifade eder: “Ruhunuz ve erdemleriniz yeryüzünün anlamına hizmet etsin, kardeşlerim: ve her şeyin değeri sizce belirlensin yeniden! Bundan ötürü savaşçı olmalısınız siz! Bundan ötürü yaratıcı olmalısınız siz! .”¹³⁷

¹³³ A. g. e., s. 283.

¹³⁴ A. g. e. s. 283.

¹³⁵ A. g. e., s., 302.

¹³⁶ A. g. e. s., 304.

¹³⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 76.

Değer yaratmaya ve dünyaya ilişkin bu sözleri söyleyen Nietzsche'ye göre insan devamlı olarak bu dünyayı yaratmaktadır. Dolayısıyla dünyayı yaratan insan ancak devamlı değer koyarak yarattığı bu dünyayı kavrayabilir. Nietzsche'de değer yaratan varlık insan olduğu için, değer antropolojik bir fenomendir. Nietzsche dünyayı yaratan bir varlık olarak insanı şu şekilde dile getirir:

“İnsan kendini koruma için değer biçti nesnelere,-nesnelerin anlamını o yarattı,insanca anlamı! Bundan ötürü ‘insan’ der kendine, yani: değerlendiren. Değerlendirmek yaratmaktır: işitin ey yaratıcılar! Değerlendirmenin kendisi, bütün değerlendirilmiş nesnelerin hazinesi ve cevheridir.”¹³⁸

Nietzsche insanın bu dünyaya ilişkin ancak yorumlarda bulunabileceğini, yüzyıllarca insanın aramaktan bıkmadığı mutlak olanın, hakiki olanın ise var olamayacağını söyler. Dolayısıyla da dünya, insanların yaşama biçimlerini ortaya koyduğu yorumlardan oluşmaktadır. Tüm bu söylenenler ile birlikte Nietzsche'de gerçek dünya, görünürdeki dünyadır ve bu görünürdeki dünya ise insanın değer koyması ve anlamlandırmasıyla mümkündür. Kurulan dünya ise aşkın değil, tamamen insani bir dünyadır. İnsanın kurduğu bu insani dünya ise “perspektivist”tir. Nietzsche bu konu hakkında ise şunları dile getirir:

“ Dünya değerinin bizim yorumumuzdan kaynaklanması(-belki de başka bir yerde insani olandan daha başka yorumların olması mümkündür-), şimdiye kadarki yorumların sayesinde hayatta, yani güç istemi, güç artırma azmi içinde kendimizi ayakta tuttuğumuz perspektif değerlendirmelerin olduğu, insanın her yükselmesinin daha dar yorumlamaların yenilmesini beraberinde getirdiği, her ulaşılmış güç kazanma ve güç genişletmenin yeni perspektiflere yol açtığı ve yeni ufuklara inanma anlamına geldiği,-bütün bunlar benim yazılarım boyunca işlenen konulardır.”¹³⁹

Nietzsche'nin yukarıda da belirttiği gibi gerçek olan nedir sorusu insandan bağımsız bir şekilde cevaplanamaz. “Değerlerin değişmesi, yaratıcıların değişmesine

¹³⁸ A. g. e., s. 61

¹³⁹ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 330.

bağlıdır”¹⁴⁰ diyen Nietzsche’ye göre insani bir dünya ancak insanın kendi yapısına ve doğasına uygun olarak ortaya koyduğu değerlendirmelerdir. Dolayısıyla objektif bir dünya düşüncesi ancak bir kabullenmeden başka bir şey değildir.

Dolayısıyla Nietzsche’nin ‘kendi başına şey’ anlamında, aşkın bir hakikat düşüncesine karşı olduğu açıktır. Buna göre eğer bir hakikatten söz edilecekse bu, insanın hayatta kalmasını sağlayacak, kendini geliştirecek ve koruyacak şartları içeren ve insan için yararlı olacak, insanın yarattığı değerler olmalıdır. Bu anlamda hakikat, Nietzsche için değer koyma ile ilgisinde ele alınır. Böyle olunca da insanın kendi yararına ve amacına hizmet etmek için yarattığı bu hakikatlerin, nesnel olması söz konusu değildir. Eğer dünyaya ilişkin bir şeyler söylenecekse, bunların yorum olmasının gerekliliğinden söz eden Nietzsche’ye göre insana ve dünyaya ilişkin tek gerçek olan, her şeye yönelik ‘gücü istemesi’dir.¹⁴¹ Bu anlamda Nietzsche’ye göre bilgi, insanın hayatta kalmasını, gücünü arttırabilmesini ve içinde yaşadığı dünyaya hakimiyet kurabilmesini sağlayan gücü istemenin bir sonucudur. Buna göre “ ‘bilginin’ anlamı: Burada kavram ‘iyi’ ya da ‘güzel’ için söz konusu olduğu gibi, katı ve dar anlamda insan merkezli ve biyolojik olarak alınmalıdır. Belirli bir insan türünün hayatta kalmayı sürdürebilmesi ve gücünü arttırabilmesi için, bu türün gerçeklik anlayışının, tür üzerine bir davranış düzeni temellendirilmesini mümkün kılacak biçimde tür için yeterli ölçüde hesaplanabilir olanı ve aynı kalanı kavraması gerekir. Bir başka türlü söyleyecek olursak: bilgi arzusunun ölçüsü, güç isteğinin bir türde büyüme ölçüsüne bağlıdır. Bir insan türü gerçeklik üzerine hakimiyet kurabilmek için gerçekliğin belirli bir miktarını ele geçirebilir.”¹⁴²

Nietzsche’ye göre gerek felsefe, gerek bilim ve gerekse ahlâk, içinde yaşanılan gerçek dünyanın arkasında hakiki dünya arayışı içine girmişlerdir. Yine Nietzsche’ye göre böyle bir yanılgının arka planında ise korkunun etkisi vardır. Buna göre “en çok korkulan şey en güçlü acıların sebebidir.”¹⁴³ Bunun içinde realite-gerçeklik kötülenmiş, duygusal heyecanlar yok sayılmış ya da yok edilmek istenmiştir. Böylece birlikte keyfi

¹⁴⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 278.

¹⁴¹ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 300.

¹⁴² a. g. e., s. 266-267.

¹⁴³ a. g. e., s. 309.

olan, rastlantısal olan nefretle karşılanmıştır. Gerçeklikte yaşanan dünyada var olan değişmeden, oluştan ve ölümlülükten korkulmuştur. Tüm bu yok sayma ve kötülerin temelinde ise gerçek dünyanın iyi olmasını istemek yatmaktadır. Buna göre görünürlük, değişme, çelişki, ahlâksızca şeyler olarak değerlendirilmiş ve bütün bunların olmadığı bir dünya istemiştir. Bu korkular ise beraberinde insanın aşkın bir dünya yaratmasına neden olmuştur. Bu tür insan ise Nietzsche'ye göre yaşamın yoğunluğu içinde "evren yaratmak istemez, o evreni var olarak kabul eder."¹⁴⁴ Nietzsche bunu ise şu sözlerle ifade eder:

"Hor bakma, yok olan, değişen, başka türlü olan her şeye karşı kin: değişmeden kalanın bu değerlendirilmesi nereden kaynaklanır? Burada belli ki gerçeğe yönelik isteme sadece değişmez olan bir dünyayı isteme arzusudur."¹⁴⁵

Buna göre 'duyular aldatır, akıl ise düzeltir' yanılgısı içinde, aklın kalıcı olana götüren yol olduğu sonucu çıkarılır. Duyusal ve bedensel olmayan ideler gerçek dünyaya en yakın olandır. Mutsuzluğun ise duyulardan kaynaklandığı düşünülür. Buna göre duyular atlatici, yok edicidir. Değişmenin olduğu yerde ise mutsuzluk vardır. Buna göre "Mutluluk yalnızca varolanda gizli olabilir: Değişme ve mutluluk birbirini imkansız kılar. Bu anlamda en yüksek arzu varolanda birleşmeyi göz önünde tutar."¹⁴⁶ Böyle bir dünya ise var olmamak, yaşamamak ve istememek anlamına gelmektedir. Nietzsche, insanın bilinmeyen bir dünya arayışına bu kadar istekli olmasının nedenleri arasında, bilinen dünyanın karşısında duyulan yorgunluk ve bıkkınlığı göstermektedir. Ona göre "biz maceracı ve merak sahibiyizdir-bilinen dünya bizi yorgun kılar görünmektedir."¹⁴⁷

Bu anlayışa göre bu dünya bir yanılgıdır. Nietzsche'nin en büyük yanılgılardan biri olarak gördüğü şey ise, gerçek dünya olarak ortaya konulan dünyanın kendi kendisiyle çelişmemesinin ve değişmemesinin istenmesidir. Buna göre insan "kendi kendisiyle çelişmeyen bir dünyayı, aldanmayan, değişmeyen, bir gerçek dünyayı, acı çekilmeyen" bir dünyayı gerçeklik olarak kabul edip istemiştir. Zıtlık, aldanış, değişme ise acı

¹⁴⁴ a. g. e., s. 317.

¹⁴⁵ a. g. e., s. 317.

¹⁴⁶ a. g. e., s. 316.

¹⁴⁷ a. g. e., s. 319.

çekmenin sebepleri olarak görülmüştür. Nietzsche yaşama duyduğu bağlılıkla birlikte insanlara bu dünyanın gerçek olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu anlamda Nietzsche'ye göre güçle aşırı yüklü bir insan duysal heyecanını, iç güdülerini, akılsızlığını, değişmeyi ve böyle bir evetle birlikte gelecek acıyı onaylamış ve istemişlerdir. Ona göre "cesur ve yaratıcı insan sevinci ve acıyı asla son değer soruları olarak kavramazlar-onlar eşlik eden ruh durumlarıdır. Eğer bir şeye ulaşmak istenirse, her ikisini de istemelidir." Ona göre görünür olarak değerli olan, sadece 'gerçek' dünya olabilir.¹⁴⁸ Dolayısıyla da Nietzsche'ye göre 'kendinde varlık' bir çelişkidir.

Nietzsche var olmayan bir dünya üzerine yargıda bulunan insanın ise büyük bir 'nihilizm' içinde olduğunu söyler. Buna göre var olmayan bir dünya üzerine duyulan büyük inanç ile birlikte insan var oluşunun anlamının da yok olmasını beraberinde getirmektedir. Nietzsche bu tür insanın ise zavallı olduğunu, yorumlama gücüne sahip olmadığını ve yaratma gücünden yoksun olduğunu söyler. Çünkü Nietzsche'ye göre 'hakikî dünya' ve gerçeğin istenmesi, değerlendirme ve değer koyma ile ilgilidir. Bu nedenle görünen dünyanın değerlere göre düzenlenmiş ve seçilmiş bir dünya olduğunu söyleyen Nietzsche, değer koymayı kendini koruma, geliştirme ve gücün yükselişine bağlı yaşama yararlı olma olarak görmektedir. Bu anlamda bir yorum olan gerçeklik üzerine ise Nietzsche şunu söyler: "Gerçeği isteme bu aşamada özellikle yorumun sanatıdır."¹⁴⁹

Ne var ki Nietzsche'ye göre insan, yarattığı bu dünyayı görmezden gelip yok saymış ve sadece akıla dayalı bir dünya kurma ihtiyacı içerisine girmiştir. Özellikle aydınlanma ile birlikte insanı belirleyen şey akıl olmuştur. Akıl ise hem akıl yürütme hem de mantık anlamına gelmekteydi. Akla duyulan sarsılmaz bir güven ile birlikte bilgi, ahlâk, felsefe akılla temellendirilmiştir. Akla duyulan körü körüne güvenin insanı mantıksal sonuçlara götüreceğini söyleyen Nietzsche'ye göre insan, "eğer A varsa, onun karşıt kavramı olan B de var olmalıdır" çıkarımını kullanarak "kendinde varlık"a götüren şu sonuçlara varır:

¹⁴⁸ A. g. e., s. 320.

¹⁴⁹ A. g. e., s. 317.

“Bu dünya görünür olan bir dünyadır. öyleyse hakiki bir dünya vardır- bu dünya koşullu bir dünyadır: öyleyse kayıtsız şartsız, mutlak bir dünya vardır- bu dünya çelişkilerle doludur: öyleyse çelişkisiz bir dünya vardır- bu dünya oluş halindedir: öyleyse oluşun dışında var olan bir dünya vardır.”¹⁵⁰

İçinde yaşanılan dünyanın acı olduğu düşüncesi aklın bu mantıksal çıkarımıyla temellendirilmiştir ve “böylece acı veren bir dünyaya olan kin kendisini başka bir dünya, değerli bir dünya hayal etmekle gösterir: Metafizikçilerin gerçekliğe karşı olan hınçları burada yaratıcı oluyor.”¹⁵¹

Nesnel bir bilgi elde etmek anlamında mantık ile bir ilgi kurmanın yanlış olduğunu söyleyen Nietzsche’ye göre mantık sadece aklımızın nasıl çalıştığını bize gösterebilir. Yine Nietzsche’ye göre mantık “bizim tarafımızdan konulmuş bir varlık şemasına göre gerçek dünyayı kavrama, daha doğrusu, bu dünyayı bize formüle edilebilir, önceden hesaplanabilir kılma girişimidir.”¹⁵² Dolayısıyla mantık aşkın ya da bilimsel hakikate ulaşmada baş vurulacak bir şey değildir. Nietzsche’ye göre mantık sadece dünyayı sınıflandırma ve bu dünyaya egemen olma isteğimizden kaynaklanmaktadır. Nietzsche ‘nesne, ‘özne’, obje, cevher ve formları yaratanların bizler olduğunu söyler.¹⁵³ Nietzsche’ye göre biz bunları mantıksal gereksinmelerden dolayı, bizim tarafımızdan nitelik yükleyebilmek, başkasına aktarabilmek için uydurmuşuzdur.

Nietzsche’ye göre nesne, kendinde şey, “varlık” gibi kavramların, özne kavramının bir sonucu olduğunu söyler. Buna göre “eğer etkileyen öznenen vazgeçersek, bu taktirde üzerine etki eden nesneden de vazgeçmiş oluruz.”¹⁵⁴ Bu anlamda Nietzsche ‘özne’ ve ‘nesne’ kavramlarından vazgeçilmesi gerektiğini, bu kavramların birliğe olan inancın bir sonucu olarak ortaya çıktığını söyler. Buna göre “eğer ‘özne’, ‘nesne’ kavramını bırakırsak, bu taktirde ‘töz’ kavramından da vazgeçmiş oluruz. Örneğin ‘madde’, ‘zihin’

¹⁵⁰ A. g. e., s. 310.

¹⁵¹ A. g. e., s. 310.

¹⁵² A. g. e., s. 280.

¹⁵³ A. g. e., s. 283.

¹⁵⁴ A. g. e., s. 298.

ve diğer varsayımsal varlıkları “maddenin değişmezliği ve ebediliği gibi mahiyetleri de feda etmiş oluruz.”¹⁵⁵

Nietzsche’nin yapmaya çalıştığı şey ise özneyi yapıp etmenin içine geri almaktır. Çünkü şimdiye kadar bütün yapıp-etmelerin arkasında dayanak olarak görülen bir öznenin varlığına inanılmıştır. Ne var ki Nietzsche’ye göre eylemlerin, etkimenin ve oluşun ardında, yapıp-etmelerin nedeni olarak nitelendirilen ‘varlık’ diye bir şey yoktur. Buna göre Nietzsche eyleyen, özne ya da varlık olarak nitelendirilen tüm bu şeylerin uydurma olduğunu söyler. Nietzsche bunu yıldırım-şimşek örneğiyle şu şekilde ifade eder: “Nasıl, halk yıldırımını, şimşekten ayırıp, şimşeği bir eylem, yıldırım denen öznenin bir etkimesi olarak alırsa, halk ahlâkı da gücü, gücün ortaya konuşundan ayırıp, sanki güçlü insanın arkasında kayıtsız, kendini ortaya koymakta ya da koymamakta özgür, bir dayanak varmış gibi”¹⁵⁶ görür.

Nietzsche bilimin de aynı hatayı yaptığını, kendini bir türlü ‘özmeden’ kurtaramadığını söyler. Buna göre bilim adamları da tıpkı yıldırım-şimşek örneğinde olduğu gibi, “ ‘kuvvet etkiliyor’, ‘kuvvet hareket ettiriyor’ ”¹⁵⁷ türünden yaklaşımlar sergileyerek, öznenin etkisinde olduklarını yansıtıyorlar. Yine aynı şekilde atomculuktaki atom kavramında ve Kant’taki ‘kendinde şey’de de özne varlığını tüm ağırlığıyla hissettirmektedir. Nietzsche, değişmeden kalan, oluşun dışında varlığını sürdüren özne kavramından ve dünya yorumundan Kopernik ile birlikte vazgeçildiğini söyler. Buna göre “Kopernik, tüm duyulara karşı, dünyanın yerinde durmadığına bizi inandırdı; ‘değişmeden duran’ dünyanın en son şeylerine, ‘töz’e, ‘madde’ye, yeryüzü kalıntısına, atom parçacığına inancımızdan vazgeçmeyi öğretti: yer yüzünde şimdiye dek duyulara karşı kazanılan en büyük zaferdir.”¹⁵⁸

Nietzsche yapıp etmelerin ardında, kendini eylemden soyutlayarak, kendi başına şey haline dönüşen, özne kavramına neden olan şeylerden birisinin düşünme olduğunu

¹⁵⁵ A. g. e., s. 298.

¹⁵⁶ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütâğı Üzerine*, s. 45.

¹⁵⁷ A. g. e., s. 45.

¹⁵⁸ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 18.

söyler. Nietzsche Descartes'in 'düşünüyorum'u ile hesaplaşarak, bir çözümleme sürecine girer. Buna göre "düşünmenin ben oluşu, düşünen bir şeyin olması gerektiği, düşünmenin, bir neden olduğu, bir benin var olması ve sonunda düşünmenin gösterdiği şeyin zaten belirlenmişliği"¹⁵⁹ beraberinde 'ben' öznesini problemli bir şekilde karşımıza çıkarmaktadır. Burada Descartes özneyi düşünmenin şartı olarak görmektedir. Nietzsche'ye göre içinden çıkılması güç olan bu problemin temelinde ise mantığa ve gramere olan alışkanlığımız bulunmaktadır. Buna göre "Descartes, 'düşünüyorum' öyleyse varım' ile birlikte kesin hakikatler ve bilginin temellerini atmaya çalışmıştır. Bizi 'insan' ve 'dünya' arasındaki ilişkiyi daima bir 'özne' ve bir 'nesne' kapsamında düşünmeye yönelten dilbilgisel kategorilere olan inancımız yüzünden, insan egosunu bir töz kapsamında ya da dünyadaki tüm eylemlerimizin nedeni olarak görürüz."¹⁶⁰

Nietzsche her ne şekilde olursa olsun 'kendi başına şey' kavramına karşıdır. Nietzsche'ye göre bundan sonra yapılacak şey ise "bir şey yapmayı, 'hedefi', 'niyeti', 'amacı' yapıp etmenin içine tekrar geri almaktır. Çünkü bunlar daha önce yapıp etmeden çekip alınmış ve eylem içeriksiz bırakılmıştı."¹⁶¹

Nietzsche akıl gibi bilimin de hakikat kavramının ortaya çıkışında çok önemli bir rol oynadığını söyler. Bu nedenle Nietzsche, her şeyin akıl ile anlaşılır hale getirilişine ve doğa yasalarına karşı çıkmıştır. Bilimin hakikat arayışında üstlendiği görevi katı bir şekilde eleştiren Nietzsche, bilimin de dilin ayartıcı etkisi altında olduğunu söyler. Bu noktada Fizikçileri eleştiren Nietzsche " 'doğanın yasaya uygunluğu'...-yorumlarınızın ve kötü 'filolojinin' sayesinde"¹⁶² olduğunu söyler.

Buna göre bilim adına "insanın sağlığını, tüm beğenisini tahrip eden çileci idealin üstünde..., kendine güvenen, açıkça kendi cesaretine, kendi isteme gücüne sahip,..ötede olanı yadsıyabilen"¹⁶³ bir idealin üstünlüğüne inanılmalıdır. Oysa bilim, Nietzsche'ye göre, algılarımızla tecrübe ettiğimiz bu dünyanın gerisinde varolan gerçekliğin

¹⁵⁹ A. g. e., s. 21.

¹⁶⁰ Ansell-Pearson, Keith, *Kusursuz Nihilist*, s.35.

¹⁶¹ Nietzsche, *The Will to Power*, s.298.

¹⁶² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.27.

¹⁶³ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütâğı Üzerine*, s.143-144.

keşfedilmesi işine soyunmuştur. Dolayısıyla da Nietzsche'ye göre "bilim bugün hiç de kendi başına bir inanç değil, kendi üstünde bir ideal"¹⁶⁴ değildir. Bununla birlikte, bilimin başarılarına kendini kaptıran ve bir tür bilimselciliği göklere çıkaran insan, bilimin bir insan etkinliği olduğunu çok kolay unutmuştur. Bu anlamda Nietzsche'ye göre "bilim ve çileci ideal ikilisi, aynı temele dayanır; ikisi de hakikati çok büyük görme üstüne dayanırlar-(daha doğrusu: Hakikatin değerlendirilemez ve eleştirilemez olduğu inancı üstüne)."¹⁶⁵ Dolayısıyla da Nietzsche'ye göre bilim, çileci idealin karşıtı değil, onun en soylu biçimidir. Çünkü Nietzsche'ye göre tıpkı Hristiyanlığın çileci ideali gibi bilim de insanın bütünlüğünü gözden kaçırmış, iç güdüleri kötüleyerek aklın egemenliğine inanmış ve bu dünyanın üstünde ya da gerisinde başka bir hakikatin varlığını ispatlamaya çalışmıştır. Nietzsche bunu ise şu şekilde dile getirir:

"Doğrucu insan, bilime olan inancın şart koştuğu en gözü pek, en uçtaki anlamıyla, bilimle, yaşama, doğa, tarih, dünyasından farklı bir dünyaya evet der; bu 'öbür dünyayı' evetlediği sürece, böylece, karşıtını, bu dünyayı, dünyamızı yadsımış olmaz mı?... bilime olan inancımızın altında yatan hala bir metafizik inançtır."¹⁶⁶

Nietzsche, gerek felsefe, gerek ahlâk ve gerekse bilim tarafından şimdiye kadar hiç sorgulanmayan 'hakikatin değeri'nin sorgulanma zamanının artık geldiğini söyler. Böyle bir sorgulamanın gerekliliğinin geri planında ise Nietzsche'nin yaşama karşı duyduğu bağıllık bulunmaktadır. Yaşama tamamıyla karşı bir kavram olan 'hakikat' kavramının her yüz yılda yüceltilmesi ve yaşama nedeni olarak insanın karşısına çıkartılması, yaşama karşı duyulan gücün zayıflamasına neden olmuştur. Nietzsche'nin yaşama karşı duyduğu bu güçlü bağıllık, hem felsefede ve ahlâkta hem de bilimde görülebilmektedir. Ona göre bilgi yaşama bir şey katmadığı sürece hiçbir anlam ifade etmez. O, "bilginin hiçbir şekilde mutlak olmadığını, bilgiye ulaşmanın, bilginin peşinde koşmanın mutlaklaştırılmaması gerektiğine, fakat bir uygarlığın taşıyabileceği ve olumlu amaçlar

¹⁶⁴ A. g. e., s. 144.

¹⁶⁵ A. g. e., s. 149.

¹⁶⁶ A. g. e., s. 148.

için verimli bir biçimde kullanılabileceği bilgi türünün varlığına inanmıyordu.”¹⁶⁷ Nietzsche bu düşüncesini “Tarih Üzerine” isimli kitabının önsözünde şöyle dile getirir: “Etkinliğimi artırmadan ya da doğrudan doğruya canlandırıp(yaşamıma) bir şey katmadan bana yalnızca bilgi veren her şeyden nefret ediyorum.”¹⁶⁸

Görüldüğü üzere Nietzsche, yaşama bir etkinlik sunmayan, insana yaratma olanağı vermeyen, insanı yaşama karşı etkisiz ve uyuşuk kılan bir bilginin hiçbir anlam taşımadığını söyler. Ona göre bilgi ancak yaşamı yükselttiği ve güçlü kıldığı sürece anlamlıdır. Dolayısıyla Nietzsche bilgiyi gücü istemenin gelişimine yardımcı dokunan bir gereç, bir alet görmesinde temellenir; bu açıdan bakılınca ise ‘doğru bilgi’ gücü istemeyi doyurup artıran bilgidir, ‘yanlış bilgi’ ise bu istemeyi azaltır.¹⁶⁹

Bu anlamda o yüzyıllarca insanın karşısına sunulan tüm bilgisel ya da bilimsel başarıların hiçbir anlam ifade etmediğini söyler. Nietzsche bilginin niteliyle ilgili böyle bir sorgulamayı, “İmdi, yaşam mı bilgi ve bilime egemen olmalıdır, yoksa bilgi mi yaşama? Acaba bu iki güçten hangisi daha yüksek ve daha belirleyicidir?”¹⁷⁰ sorularıyla ortaya koyar ve sorgulamaya şu sözleriyle devam eder:

“Yaşam daha yüksek ve egemen olan bir güçtür, çünkü yaşamı yok eden bilgi, kendi kendisini de ortadan kaldırmış olacaktır. Bilgi yaşamı şart koşar, öyleyse her varlığın kendi varoluşunu sürdürmesi yolunda gösterdiği, taşıdığı aynı ilgiyi, bilgi de yaşamı korumak için gösterir.”¹⁷¹

Anlaşıldığı üzere Nietzsche yaşamı, bilimin karşısında daha güçlü ve egemen bir güç olarak, bilimi ise yaşamı yok eden ve güçsüzleştiren bir güç olarak görmektedir. Ona göre şimdiye kadar yaşam ortaya konulan bilgi kuramlarıyla hep saklanmış, gizlenmiş, kötülenmiş ya da gücü hep zayıflatılmıştır.

¹⁶⁷ Magee, Bryan, *Büyük Filozoflar*, s. 247-248.

¹⁶⁸ Nietzsche, *Tarih Üzerine*, s. 57.

¹⁶⁹ Uygur, Nermi, *Güneşle*, s. 305.

¹⁷⁰ A. g. e., s. 184-185.

¹⁷¹ A. g. e., s. 184-185.

Nietzsche çağlar boyu hakikate duyulan bağlılık ve güven ile birlikte ortaya konulan tüm bilgi türlerinin ve bilginin değerinin sorgulanması gerektiğini düşünür. Bu anlamda Nietzsche özellikle Sokrates ve Platon ile başlayan ve her yüzyılda bir tür metafizik yapma ile tarih sahnesine çıkarılan hakikat kavramından hem bilim ve felsefeyi hem de ahlâkı sorumlu bulmaktadır. Hakikat kavramının, özne, nesne, akıl, mantık, kendinde şey gibi kavramlar ile daha da güçlenmesi Nietzsche'yi bu kavramları eleştiriye tutmaya zorlamıştır.

2.2. Doğada Gücü İsteme

Nietzsche, doğaya ilişkin görüşlerde de, olup bitenin dışında, doğanın üzerinde hareket ettirici bir gücün varlığının düşünüldüğünü söyler. Yaşadığı çağ içerisinde denenmiş dünya yorumlarından ön planda olanının mekanik dünya görüşünün olduğunu söyleyen Nietzsche'ye göre bu dünya görüşü içerisinde Fizikçiler, hareketi, tüm doğa yasalarını ve var olan her şeyi bir itici güç ya da çekici güç ilkesine göre ele almaktadırlar.

Nietzsche organik hayatın tüm fonksiyonlarının(etkinliklerinin) sadece insanın iç olaylarının, iç güdülerinin etkinlikleri olduğunu ifade eder. Bilimin dünyayı tasarlanabilir kılmak adına ortaya attığı saf mekanik itme ve çekme gücü, Nietzsche'ye göre hiçbir işe yaramayan mekanik anlamda birer yanılgıdan başka bir şey değildir.

Doğa kanunlarının yokluğunu savunan Nietzsche'ye göre hareket ettirici bir gücün varlığına inanmamızın arka planında, bizim mantıksal psikolojik dünyamız bulunmaktadır. Çünkü insan, dünyayı anlayabilmek için onun hesap edilir olması gerektiğine inanır. Nietzsche'ye göre "hesaplayabilmek için 'bütünlükler'e gereksinimimiz vardır: bu, böyle bütünlüklerin var olduğunu kabul etmek için bir neden

değildir. Bütünlük kavramımızı ‘ben’ kavramından”¹⁷² almışızdır. Buna göre ise dünyanın hesap edilir olması uğruna insan dünyayı hareket ettirici bir güçten bağımsız düşünemez ve böylece bütünlüklü bir evren sunar kendine.

Bir şeyin hesap edilebilir olması ise onun değişmez, sabit olması demektir. Oysa Nietzsche’ye göre ‘güç’ ve ‘aynı kalmak’ birbirleriyle çelişir. Güç sabit olamaz.¹⁷³ Bu anlamda Nietzsche’ye göre “gerçeklikte değişmez nedenler bulamadığımızdan, biz bunları kendimiz için zihnimize uydururuz. Onlara atomlar deriz.”¹⁷⁴

Ortaya konulan doğa yasalarının ahlâki bir yanının olduğunu düşünen Nietzsche’ye göre doğada olaylarının değişmeden birbirini izlemesi, insanı bir yasanın varlığı düşüncesine götürmektedir. Oysa Nietzsche doğada gerçekleşen bir durumun bir yasa yüzünden değil, güçler arasında bir güç ilişkisinin sonucunda ortaya çıktığını söyler.

Nietzsche’ye göre ‘neden’ kavramının psikolojik olarak doğrulanması, istemeye yönelik güç duygumuzdan kaynaklanmaktadır. Buna göre Nietzsche bu konu hakkında şunları söyler:

“ ‘Neden’ kavramını, onu algıladığımız ve bildiğimiz alana geri aktaralım, bu taktirde, gücü istemenin hiç olmadığı yerde hiçbir değişimi kavrayamayız. Eğer bir gücün alanına müdahalesi olmazsa, hiçbir değişimi belirleyemeyiz.... Yalnızca enerjinin korunması değil, aynı zamanda azami tüketim ekonomisi: öyle ki güçlerin her merkezinden itibaren daha güçlü olmayı istemek, tek gerçekliği oluşturuyor-kendini koruma değil, bir şeye sahip olmayı istemek, bir şeyin efendisi haline gelmek, daha fazla haline gelmek, daha güçlü hale gelmek.”¹⁷⁵

Ahlâki anlamla yüklü bir doğa ve evren anlayışına karşı çıkan Nietzsche, nedenselliğe dayalı bir dünya görüşünü reddeder. Ona göre doğanın akışına ahlâkın müdahalesi, doğayı da insan doğasını da bulanıklaştırır.¹⁷⁶ Sonucun neden ile

¹⁷² Nietzsche, *The Will to Power*, s. 339.

¹⁷³ A. g. e., s. 547.

¹⁷⁴ A. g. e., s. 334.

¹⁷⁵ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 368.

¹⁷⁶ Coşar, Metin, *Nietzsche Kavramında Yeni bir Yol*, Metu Pres Yayınları, Ankara 2002, s. 34.

karşılaştırılmasından daha tehlikeli bir yanılgının olmadığını düşünen Nietzsche, “bu yanılgının insanlığın en eski ve en yakın alışkanlıklarına ait olduğunu söyler.”¹⁷⁷ Tüm çağlar boyunca ‘neden’in ne olduğunun bilindiğine inanıldığını söyleyen Nietzsche, bu bilgimizi nereden sağladığımızı sorar. Bu soruya cevap olarak ise psikolojinin “iç olgularını” gösterir

Nedensellik inancının kaynağının, ben, özne gibi psikolojik temellerde olduğunu söyleyen Nietzsche’ye göre insan psikolojisi hiçbir şeyi anlamsız ve nedensiz bırakmak istemez. Buna göre Nietzsche bu konu hakkında şunları söyler:

“Bilinmeyi bilinene indirgemek, kolaylaştırır, dinginleştirir, sevindirir, bundan başka güçten kaynaklanan bir duygu verir. Bilinmeyenle sakınca, tedirginlik, kaygı verilmiştir...Herhangi bir açıklama hiçbir şey açıklamamaktan daha iyidir.”¹⁷⁸

Nietzsche’ye göre insanın her şeye olduğu gibi doğaya da belirli yasalar yüklemiş olmasının ardında güçsüzün güçlüye karşı egemen olma arzusu yatmaktadır. Bu anlamda, daha güçsüz olan daha güçlü olana güçsüzlüğüne rağmen nasıl yasaları kabul ettirebilir ve onu yönlendirebilir? sorusuna, Nietzsche baskın ve en zararsız biçimi olan dinle, inançla, ve bu yolla da doğanın güçlerine yasalarla baskı uygulayarak yapılır cevabını vermiştir.¹⁷⁹

Oysaki Nietzsche’nin yaşamdan anladığı şey efendi insanının egemenliğine dayalı bir yaşamdır. Bu anlamda ona göre yaşam bir ahlâktan ya da ahlâklılıktan dolayı değil, yaşadığından dolayı yaşamak, gücü istemektir.¹⁸⁰ Dolayısıyla doğa, ahlâk içerikli yasalar bütünü değil, insanın tüm zor koşullar altında dahi yaşama evet dediği yerdir. Bu anlamda Nietzsche’ye göre güçlü bir yaşam, doğada, nihai amaçlardan ya da ahlâki

¹⁷⁷ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 47.

¹⁷⁸ A. g. e., s. 51.

¹⁷⁹ Nietzsche, Friedrich, “*Nietzsche ve Dinsel Hayat*”, *Nietzsche ve Din*, haz: Ahmet Demirhan, Gelenek Yayınları, İstanbul 2002, s.39.

¹⁸⁰ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 179.

erkelerden yoksun, doğal yapısında olan insanların bulunduğu doğal bir yaşama alanı olmalıdır.

Yaşama alanı içerisinde gücün kendini somut bir şekilde dışa vurması ise sömürü ve hakim olma olarak kendini gösterir. Nietzsche zayıf yapıda olan insanların güçlü insanlar tarafından sömürülmesini ise aristokratik bir yapıdaki toplumsal yapının vazgeçilmez koşulu olarak görür. Ona göre sömürü, kokuşmuş, eksikli, ilkel bir topluma ait değildir, aksine yaşayanın özüne ait, temel organik işlev olarak isteme gücünün bir sonucudur ve her şeyden öte yaşam isteğidir.¹⁸¹ Dolayısıyla yaralama, zayıf olanı yenme, baskı ve hakimiyeti altına alma güçlü olmayı istemenin dışa vurumu olmakla birlikte, soylu insanın yaratılmasına da olanak sağlamaktadır.

Nietzsche'ye göre doğal bir yaşama alanı içerisinde doğal yapısında olan insanın sömürme, yayılma ve egemenliği altına alma isteği canlılığın, yaşamakta olmanın bir göstergesidir. Ona göre beden ölen değil de yaşayan bir bedense, içindeki birey, kendisine yapmaktan sakındığı her şeyi karşısındakine yapar. Nietzsche'ye göre bedenli bir gücü isteme olmak zorundadır, büyümeye, yayılmaya, yakalamaya, kendine çekmeye, esneklik kazanmaya çalışacaktır. Çünkü ona göre yaşama gücü istemedir.¹⁸² Dolayısıyla ona göre yaşam canlılık ve doluluktur. Canlılık ve doluluğun kendini gösterdiği şekli ise sömürüdür Nietzsche'ye göre. Yaşamak, güçlü olmak ve gücü istemekse bu, zayıf olanı sömürme, yayılma ve egemenliği altına almak ile olur.

“Gücü isteme” kavramının kendisine baktığımızda ise, ilkin “güç” ve “isteme” kavramlarının her birine tek tek bakmanın, “gücü isteme” kavramını anlamada doğru bir adım olacağı düşünülebilir. Buna göre Nietzsche'nin “nerede canlı gördüysem, orada gücü isteme gördüm; uşağın isteğinde bile efendi olma isteğini gördüm”¹⁸³ sözünden de anlaşılacağı üzere isteme, “arzulama ya da çaba harcama anlamında değil buyurma, kumanda etme anlamında kullanılmaktadır.”¹⁸⁴ İstemenin efendi olmayı istemek olması

¹⁸¹ A. g. e., s. 179.

¹⁸² A. g. e., s. 179.

¹⁸³ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s.111.

¹⁸⁴ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 353.

ise, istemenin güç ile sıkı bir etkileşim içinde olduğunu bize gösterir. Çünkü Nietzsche'ye göre isteme daha güçlü olmayı istemek ile yani gelişmeyi ve bu gelişmenin amaçlarını istemekle aynı şeydir.¹⁸⁵ Burada gücü istemek buyurmak, egemen olmak, sömürmek anlamında kullanılmıştır. Uşağın efendi olma isteğinde bile yatan güç duygusu kendini, egemen olmak, kendinden farklı olanı hakimiyeti altına alıp kumanda etmek yani sömürmek anlamında açığa çıkarır. Nietzsche'nin yaşama ilişkin görüşlerinin temelinde bulundurduğu sömürü büyümenin, yayılmanın ve canlılığın bir göstergesidir.

Düşünce tarihi içerisinde "isteme" kavramını, dünyanın ne olduğunu ve insanın yapısının ne olduğunu açıklamada en etkili şekilde Schopenhauer'da görmekteyiz. Ona göre isteme dünyayı mümkün kılan şeydir. İnsanla objeleştiği ve insanla görüldüğü için.¹⁸⁶ Dolayısıyla kişi bilen bir varlık olduğu kadar, sayısız istekleri olan bir varlıktır da. Ona göre dünya bir tek dünyadır, o da isteme olan dünyanın görünüşüdür.¹⁸⁷ Kişinin dünyanın baştan başa isteme olduğunun bilgisine sahip olması, kendi yaşamının ve dünyanın isteme olduğunu bilmesi ise başka bir insan olabilmesini, insan olarak yapısını değiştirebilmesini ve bu dünyayı ayakta tutan insanlardan biri olabilmesini sağlar.¹⁸⁸

Kişinin dünya, yaşam ve kendi kendisine ilişkin bilgisini sağlayan, onun isteme olan yanıdır. Ancak şu da vardır ki insanın yaşama ve kendine ilişkin bilgisi onun kaçınılmaz olarak acı, mutsuzluk, haksızlık, ölüm gibi yaşamın yapısında olan şeyleri görmesine neden olur.

Schopenhauer'a göre yaşamda bizi dünyaya bağlı tutan ve korku, kıskançlık, öfke gibi bizi sürekli bir acı içinde bir oraya bir buraya iten istemenin bir çeşidi vardır.¹⁸⁹ Bu acılardan kurtulmanın yolu ise kişinin istemesini susturabilmesi ve yaşamayı istemeye "hayır" diyebilmesidir. Schopenhauer'a göre insan eğer bu dünyanın nedensel bağları içinde kalıp istemeye ve hayata "evet" derse kişiyi acılarla, kaygılarla dolu bir yaşamın içine sürükleyecektir.

¹⁸⁵ A. g. e., s. 356.

¹⁸⁶ Kuçuradi, İoanna, Schopenhauer ve İnsan, s. 50.

¹⁸⁷ A. g. e., s. 19.

¹⁸⁸ A. g. e., s. 29-30.

¹⁸⁹ A. g. e., s. 134.

Nietzsche’de isteme ise onu, “susturulması”, “aşılması” gereken bir şey olarak gören Schopenhauer’ın tam tersine acı ve ıstırapla dolu fiziksel, görünen dünyanın içinde güçlü olmayı, efendi olmayı istemektir. Nietzsche’nin Schopenhauer ile tamamen zıttı bu görüşüne göre insana mutluluk getirecek tek şey, bu yaşama alanı içerisinde kalıp, tüm acılara ve sıkıntılara rağmen sabırla bu zorlukları göğüsleyip yaşama evet demektir.

Schopenhauer’ın yaşama ilişkin görüşü, yaşamı hayırlamaya ve bununla birlikte de istemeyi susturabilmeye yani yoksunlaştırmaya yöneliktir. Oysa Nietzsche’de güç ve isteme bir birbirleriyle olumlu ve bir birini artırıcı bir etkileşim içerisinde. “Dünya, gücü istemedir”¹⁹⁰ diyen Nietzsche’de “isteme” bir yoksunluk değil bir artma, çoğalmadır hep. Hatta Nietzsche’nin şu sözlerinde güçle ilişkisinde istemenin bir çoğalma olduğu görülebilir: “Ortak bir beslenme olayı ile bağlanmış bir kuvvetler çokluğu, ‘hayat’ diyoruz adına.”¹⁹¹

Nietzsche Schopenhauer’ın tersine istemenin amacından koparılması gerektiğini söyler. Nietzsche istemenin sadece sözcük olarak birliğe sahip olduğunu, duyumu, düşünceyi ve buyruğu içerdiğini söyleyerek istemeyi düşünceden koparmanın yanlış bir adım olacağını söyler.¹⁹² Ancak Nietzsche istemenin, kişinin istemesi içeriğinden, ereğinden çıkarılarak genelleştirilip, her şeyin temeli haline getirildiğini ve içinin boşaltıldığını söyler.¹⁹³ Dolayısıyla Nietzsche’ye göre isteme diye bir şey yoktur, ancak “bir şeyi isteme” vardır. Oysa metafizikçilerin ortaya koyduğu “isteme” fenomeni saf kurmacadır.¹⁹⁴ Nietzsche’ye göre Schopenhauer da dahil olmak üzere isteme psikologlarının yaptığı şey “istemenin” ne olduğunu anlamak olmamış, içi boşaltmış bir kavram halini almıştır.¹⁹⁵ Hatta ona göre Schopenhauer’da isteme, yaşama yönelik bir isteme olmaktan çıkmış, aksine yaşamla tüm bağlarını kopararak yaşamın olumsuz, acı, ve katlanılması zor yanının temelini oluşturmuştur.

¹⁹⁰ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 556.

¹⁹¹ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 341-342.

¹⁹² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 23.

¹⁹³ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 369.

¹⁹⁴ A. g. e., s. 353.

¹⁹⁵ A. g. e., s. 369.

Nietzsche'ye göre insan doğaya yöneldiği, tanımaya başladığı ve doğadaki yaratıcı gücü kavrayabildiği zaman ancak yaratıcı ve de güçlü olabilir. Dolayısıyla insan doğayı kavradıkça, kendini ve yaratıcı yanını kavrayabilir ve işte o zaman güçlü ve egemen bir kişi olur.

2.3. Bengi Dönüş ve Gücü İsteme

Bengi dönüş (ebedi dönüş) düşüncesi Nietzsche'nin tüm felsefesinin ve özellikle de yaşam ile ilgili düşüncelerinin merkezinde yer alan önemli bir düşüncedir. Çünkü ona göre yaşam bir bengi dönüştür. Bu anlamda şunu diyebiliriz ki, Nietzsche için yaşamın karşıtı, oluşun ve değişimin olmamasıdır. Buna göre Nietzsche'de yaşam "başı sonu olmayan, dibine inilemeyen, her bakımdan çokçu ve sınırsız, karmaşık ve uçsuz bucaksız bir olaylar tümü, bir değişiklikler panayırısıdır."¹⁹⁶

Nietzsche bengi dönüş düşüncesi temellerini Herakleitos'tan alır. Özellikle Nietzsche'nin dünyanın oluş olduğuna ilişkin görüşlerinin çıkış noktasını oluşturan Herakleitos'a göre "olduğu yerde duran hiçbir şey yoktur"¹⁹⁷. Bu anlamda Herakleitos ile aynı düşüncede olduğunu ifade eden Nietzsche onun hakkında *Ecce Homo*'da şunları söyler:

"...onun yanında kendimi her yerden daha sıcak, daha rahat duymuşumdur hep. Yok oluşun, *yok edişin* olumlanması-ki Dionysosca bir felsefenin can alıcı noktasıdır-, karşıtlıklara, savaşa ve 'varlık' kavramını kökünden yadsıyarak *oluşa* evet deyiş: şimdiye dek düşünülenler içinde bana en yakın olarak bunları buluyorum şüphesiz. 'Bengi dönüş' düşüncesi, yani sınır tanımadan, sonsuza dek

¹⁹⁶ Uygur, Nermi, *Güneşle*, s. 294

¹⁹⁷ Kranz, Walther, *Antik Felsefe-Metinler ve Açıklamalar*, çev: Suad Y. Baydur, Dünya Kültür Klasikleri Dizisi, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1984, s. 64.

her şeyin durmadan yok olup yeniden doğması, Zerdüş'tün bu öğretisi daha o zamandan Herakleitosca da öğretilmiş olabilirdi.”¹⁹⁸

Yukarıda Nietzsche'nin de belirttiği gibi kendi düşüncelerinin bir ayağını Herakleitos oluşturmaktadır. “Aynı ırmakta girenlerin üzerine hep başka başka sular akar”¹⁹⁹ diyen Herakleitos gibi Nietzsche de bir ‘varlık’ kavramına karşı çıkar ve onun yerine ‘oluş’ u koyar. Dolayısıyla Nietzsche için bengi dönüşü olanaklı kılan şey oluşa evet deyiştir. Bengi dönüş ise “evrenin kendisini açıklama tarzıdır”²⁰⁰

Anlaşıldığı üzere Nietzsche'nin, başta Herakleitos olmak üzere ilkçağ doğa filozoflarından etkilenmesi onun doğaya duyduğu sevgisini göstermektedir. Bu sevgisinin en göze çarpan yanını ise, doğada var olan her şeyin bir oluşa tâbi olmasında görmekteyiz. Dünyanın bir oluş olması doğanın sahip olduğu en büyük güçtür. Çünkü doğanın bitip tükenmez bir oluş içinde olması, onun bitip tükenmez bir güce sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu anlamda Nietzsche'ye göre dünya bir oluşturmaktadır. Meydana gelir ve yok olur. Ancak ne meydana gelişi ne de yok oluşu sona ermeyecek bir döngüdür. Buna göre Nietzsche bu sonsuz meydana gelişi şöyle anlatır:

“Her şey gider, her şey geri gelir; sonrasızca döner varlık çarkı. Her şey ölür, her şey yine çiçeklenir; sonrasızca sürer varlık yılı. Her şey parçalanır, her şey yine birleşir; sonrasızca kurar kendini aynı varlık evi. Bütün nesneler ayrılırlar, bütün nesneler yine esenleşirler; sonrasızca bağlı kalır kendine varlık halkası. Her an yeniden başlar varlık, ‘Ora’ denen top döner her ‘Bura’nın çevresinde. Orta her yeredir. Eğridir yolu sonrasızlığın.”²⁰¹

Görüldüğü gibi Nietzsche'ye göre dünya devamlı, bitip tükenmeyen bir hareketlilik içinde olmalıdır. Buradan da onun, canlı, enerji dolu ve güçlü bir dünyanın arzusu içinde

¹⁹⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 54.

¹⁹⁹ Kranz, Walther, *Antik Felsefe-Metinler ve Açıklamalar*, s. 64.

²⁰⁰ Kolossowski, Pierre, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, çev. Mukadder Yakupoğlu, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999, s.194.

²⁰¹ Nietzsche, *Böyle buyurdu Zerdüş*, s. 208-209.

olduğunu görmekteyiz. Böyle bir dünya ise ona göre durgun, kendisiyle aynı olan bir dünya değil, devamlı hareket ve oluş halinde olan bir dünya olmalıdır. Nietzsche bu dünyayı başlangıcı ve sonu olmayan, hiç tükenmeyen enerjisi ile hep değişen bir canavara benzetir. Bununla birlikte yaşam da tıpkı dünya gibi devamlı kendini yaratır ve yok eder. Nietzsche'ye göre bu öyle bir dünya ki:

“En sessiz olandan, en donmuş olandan, çok katısına en soğuk olandan, en kor ateşleşen ve en vahşi olana, kendi kendisiyle çelişkili olana sürüklenerek ve tekrar zenginlikten, geri yurduna dönerek basit olana yönelerek, çelişkilerin oyununda geri dönerek, uyumun zevkine varıncaya kadar kendi kendisini evetleyerek ve yollarının ve yıllarının bu eşitliği içinde ebediyen tekrar- gelmesi icap eden, ebediyen tekrar gelmesi gereken şeyi kutsayarak, hiçbir doymayı, fazlalığı, hiçbir yorgunluğu tanımayan bir oluştur dünya. Bu dünya ise güce yönelik istemedir.”²⁰²

Nietzsche'ye göre sürekli yaratan ve yok eden güçlerin birleşimi olan yaşam ise “trajik”tir. Yaşamın “trajik” olmasının nedeni ise yaşamın, sürekliliği için büyüme ve gelişme içerisinde olması ve aynı zamanda da yaşamın özünde doğal olarak bulunan büyüme ve gelişme itkisi, değişmez bir takım kurallar ile sindirilip yok edilince yaşam çöküşün içine girmektedir. Dolayısıyla yaşamın “trajik” yanı yıkan ve yaratan bir güce sahip olmasındandır. Yaşamın bu “trajik” özelliği ise daima yeniliği beraberinde getirir.

Dünyanın devamlı oluş halinde olması ve bu değişimin varolan her şeyde tek değişmez yasa oluşu, doğada geçerli olduğu gibi insan için de geçerlidir. Oluşun insan için geçerli olması ise insanın ortaya koyacağı bütün değerlerde ve değerlendirme tarzlarında yenilenmenin ve oluşun olması anlamına gelmektedir. İşte “üstinsan”ın en temel özelliği dünyayı ebedi oluş içinde kavraması ve onu olduğu gibi kabul etmesidir. Bu noktada ise Nietzsche'ye göre üstinsan “trajik bir filozof”²⁰³tur. Çünkü insanın trajikliği “hayata ‘evet’ demesinden, ‘varlık çemberinin ardı arası kesilmez, son bulmaz

²⁰² Nietzsche, *Aforizmalar*, s.148.

²⁰³ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.54.

dönüşün'ü kavrayıp"²⁰⁴ onu istemesindendir. Dolayısıyla trajik üstinsan, realiteyi olduğu gibi kavrayan ve yaşamı sonuna dek olumlayan yani "ürküden, acımadan kurtulmak için değil, zorlu bir boşalmayla tehlikeli tutkulardan arınmak için değil..., tersine, ürkü ve acımanın ötesinde, oluşun bengi sevincine varmak, onun ta kendisi olmak için"²⁰⁵ yaşama evet diyen kişidir.

Yaşama evet diyen üstinsanın güçlü doğası bize göstermektedir ki, bengi dönüş düşüncesi ancak güçlü insan tarafından deneyimlenebilir. Çünkü bengi dönüş düşüncesi insana, sorumluluklar yükler.²⁰⁶ Bu deneyimleme ve "evet" deyiş ise öyle kolay değildir. Bu düşünce Nietzsche'ye göre kişiyi saracak, değiştirecek ve hatta belki de onu ezecektir. Her şeyde 'Bunu bir kere daha ve sayısız kez istiyor musun?' sorusu insanın üzerine çöken en büyük ağırlık olacaktır.²⁰⁷ Dolayısıyla bengi dönüş, güçsüz insanı, tüketici ve yaşamı katlanılmaz hale getiren bir durum içine sokar. Bu anlamda Nietzsche'ye göre kişinin yaşama duyduğu sevginin baskın olması ölçüsünde bengi dönüş fikrine katlanılabilir. Bununla birlikte bu düşünce bize "yaşamın trajik özelliğinden kurtulmaya çalışmayı değil, yaşamı onaylamayı öğretir."²⁰⁸ Nietzsche her ne şekilde olursa olsun dolup taşmaktan doğmuş en yüksek olumlama ilkesinin, sınırlama bilmeyen en sevinçli, en coşkulu "evet" deyişin, bilgeliklerin en yükseği ve en derini olduğunu söyler.

Yaşama evet deyiş aynı zamanda varlık çemberinin hedefsiz dönüşüne de evet deyiştir. Bu da bize ebedi oluşun, bir noktadan başlayıp devam eden düz bir çizgi olmadığını gösterir. Çünkü eğer bengi dönüş bir noktadan başlayıp devam ederse, o zaman oluşun bir başı ve varacağı bir sonun olmasını kabul etmek gerekir. Bunun için de oluşun ebediliği ancak, döngüsel bir hareket olarak onaylanarak gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla oluşun başlangıcının ve sonunun olmaması, oluşun hedefsizliğini de

²⁰⁴ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 70.

²⁰⁵ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.53.

²⁰⁶ Alkor, Can, *Nietzsche: Uzak(?) Bir Geleceğin Çağdaşı*, Yazı Dergisi, sayı:3, 1978, s. 127.

²⁰⁷ Nietzsche, Friedrich, *The Gay Science*, Edited by Walter Kaufmann, Random House, New York, 1974, s.188.

²⁰⁸ Ansell-Pearson, Keith, *Kusursuz Nihilist*, s.145.

beraberinde getirecektir. Nietzsche var oluşun hiçbir anlamının ve hedefinin olmadığını, hiçlikte son bulmaksızın yine de kaçınılmaz olarak tekrarlandığını söyler.²⁰⁹

Evrenin sonsuz oluş içinde olması, bu sonsuz oluşun bir hedefinin olmayışı, gerçeklik ve hakikat anlayışının reddini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla gerçek olandaki bu değişim, mutlak bilgi, kendi başına varlık kavramlarını daha ilk adımda saf dışı bırakır. Zaten Nietzsche'nin bengi dönüş fikrini ortaya koymasındaki en temel amaç, oluşun sürekliliğine dayanarak Hristiyanlığın "nihilist" ahlâkından ve dünya görüşünden kurtulmak istemesidir.

İşte böyle bir hedefsizliğe evet diyerek, hayatın tüm bu fenomenlerine olumlu bakarak onları kabul eden insan "trajik" insandır. Bu durumda da hayatın hedefsizliğine rağmen üstinsan yapısı gereği hem hayata ve her şeye evet demekten hem de değerler yaratmaktan geri kalmayacaktır. Bu ise Nietzsche'ye göre "amor fatidir." Yani amor fati, oluş ile birleşerek hayatın olduğu gibi ve daima olacağı gibi dionyzik olarak onaylanmasıdır.²¹⁰ Bu da insanın yazgısını kabullenip, sevmesi anlamına gelmektedir. Nietzsche'ye göre "insanın büyüklüğünü belli eden şey amor fatidir; insanın hiçbir şeyi geçmişte, gelecekte, sonsuza dek başka türlü istememesidir."²¹¹ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Nietzsche'deki bu yazgıcılık dinsel anlamda bir yazgıcılık değildir. Nietzsche'deki yazgıcılık, evrensel bir olumlayışı, bengi dönüşü sonsuz bir evet deyişi içermektedir. Öyle ki ona göre "bu hayatı, onu şimdi yaşadığın ve yaşamış olduğun gibi bir daha sayısız defalar yaşamak zorundasın ve bunu da yeni bir şey olmayacak, aksine; her acı, her sevinç, her düşünce, her iç çekme ve hayatın en küçük ve büyük şeyleri bir daha gelecek, hem de aynı sırayı izleyerek...Varlığın sonsuz kum saati hep yeniden dönüp duracak sen de onunla birlikte."²¹²

Dolayısıyla Nietzsche yaşamı kocaman bir evet deyiş, yaşamı her ne şekilde olursa olsun, tekrar aynı şekilde yaşamak adına olduğu gibi kabulleniş olarak görmektedir.

²⁰⁹ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 36.

²¹⁰ Stauth, G. - B. S. Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara 1997, s. 66.

²¹¹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 41.

²¹² Nietzsche, *The Gay Science*, s. 184.

Onun tüm düşüncelerinde yaşama duyduğu büyük bağlılığın yansımalarını görmemek mümkün değildir. İnsanları her fırsatta bu dünyaya bağlı kalmaları noktasında ikna etmeye çalışan Nietzsche bengi dönüş düşüncesiyle de bunu desteklemeye çalışır. İnsanların içinde yaşadıkları dünyada bilinçli bir yaşam sergilemeleri ve yaşanan her şeye her ne pahasına olursa olsun her seferinde evet demeleri adına bengi dönüş tüm kalbiyle inanır Nietzsche.

Nietzsche'nin bengi dönüş düşüncesiyle gücü isteme kavramı arasındaki ilgiye yeniden dönecek olursak, bengi dönüş varlıkta yatan gücü istemenin insanda doğru şekilde anlamını bulduğu, gerçekten güç olduğu- yeryüzüne anlam katan güç olduğu- durumun varoluşsal ifadesidir. Doluluktan istenen gücün istenmesiyle kavranan anahtardır.

3. BÖLÜM: AHLÂK VE GÜCÜ İSTEME

3.1. Köle Ahlâkı ve Gücü İsteme

Nietzsche çağında olup bitenlere duyarlı bir insan olarak yaşamının sonuna kadar, yaşadığı dönemin ahlâkını ve değerlendirme tarzını eleştirmiş bir düşünürdür. O tüm bu eleştirilerini, felsefesinin temeline yerleştirdiği insanın yaşamını alçalttığı için yapmıştır. Çünkü o yaşamın en ateşli savunucusu, en güçlü taraftarıdır. Nietzsche'nin yaşama duyduğu bağlılık o kadar güçlüdür ki, "yaşam mı bilgi ve bilime egemen olmalıdır, yoksa bilgi mi yaşama?" sorusuna, "yaşam" cevabını vermiştir. Çünkü ona göre yaşam daha yüksek ve daha belirleyici bir güçtür. Buna göre insan her şeyden önce yaşamayı öğrenmelidir.²¹³

Dolayısıyla bir yaşam filozofu olan Nietzsche'nin Hristiyan ahlâk ve değerlerine (değer yargılarına) bu kadar çok karşı çıkmasının nedeni, kendi çağında belli bir ahlâkın insan yaşamını çöküşe sürüklemesidir. Çünkü Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, herkes için evrensel ahlâk kurallarını içinde barındırmaktadır. Böylesi evrensel kuralların olması ise insanlığı nihilizme sürüklemektedir.²¹⁴

Ahlâkın tarihsel bir soykütüğünü çıkaran Nietzsche, bir birine zıt iki farklı ahlâkın tarih sahnesinde hep yer aldığını söyler. Ona göre bunlardan birisi güçsüz insanın yani kölenin ahlâkı, diğeri ise güçlü insanın yani efendinin ahlâkıdır. Buna göre köle ahlâkı, sürünün, güçsüz insanın, 'nasibi kıtlı'nın ahlâkı olup, insanlığı çöküşe ve mutsuzluğa sürükler. Nietzsche bu insanı, yaşamın paraziti olarak görür ve onun için şu sözleri kullanır:

"Sunduğu ve hissettiği doluluktan, şeylere kendi isteği dışında veren, böylece onları daha dolu, daha güçlü, daha çok gelecek vaat eden olarak gören-en

²¹³ Akarsu, Bedia, "*Nietzsche'nin Tarih karşısında Tutumu*", Felsefe Arkivi, Sayı: 19, 1975, s.9.

²¹⁴ Nehamas, Alexander, *Edebiyat Olarak Hayat*, çev: Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999, s. 107.

azından bir şeyler bağışlayabilen- kişinin tersine, tükenmiş kişi, gördüğü her şeyi küçültür ve bozar-değeri yoksullaştırır: tükenmiş kişi zararlıdır.”²¹⁵

Yukarıda da belirttiği gibi Nietzsche, farklı yapılara sahip iki insan tipinin şeyleri değerlendirme tarzlarından, farklı iki tür ahlâkın ortaya çıktığını söyler. Yani bu iki farklı insan tipi realiteye farklı anlam yükler ve değerlendirir. Buna göre güçsüz insanın zayıf ve güçsüz yanı yaşamı da güçsüzleştirirken, güçlü insanın zengin ve güçlü yanı ise yaşamı zenginleştirir. Dünyaya bakma ve değerlendirme tarzları farklı olan bu iki insan tipi ise her çağda insanlığın karşısına çıkmıştır. Nietzsche’ye göre sürü ahlâkı tarihte özellikle Hristiyanlığın ahlâkında görülmektedir. Çünkü Nietzsche’ye göre bu köle sınıfı, üstün olan sınıfın gücüne direnebilmek ve bu üstün insanları kendi aşağılık düzeylerine indirebilmek için, eşitliği ve dini kullanmışlardır. Başkaları üzerine dayatmaya çalıştıkları gelişmiş dinleri ile, günah ve kötülük kavramlarına baş vurarak ve tanrının sözcüleri konumuna girerek üstün aristokratlardan boyun eğmelerini isteyen rahiplerin hizmetlerini kullanarak onları denetlemeyi amaçlamışlardır.²¹⁶ Bu köle sınıfının güçlüyü boyunduruk altına almak için kullandıkları gelişmiş din ise Hristiyanlıktır. Dolayısıyla Hristiyanlığın baş değer yaptığı ‘öte dünya’, ‘öte varlık’ türünden kavramlar, yaşama tamamen düşman, yaşamı çöküşe uğratan kavramlardır. Dolayısıyla Nietzsche Hristiyanlığın dünya görüşünün sürüce bir dünya görüşü olduğunu her fırsatta ortaya koyduğu açıklamalarla ifade eder.

Nietzsche’ye göre doğanın kendisine cimri davrandığı güçsüz insan, doğası gereği zayıftır ve varlığını sürdürebilmesi için başkalarının varlığına ihtiyaç duyar. Her insan gibi bu insan da ayakta kalıp yaşamını sürdürebilmesi için güçlü olmak ister.²¹⁷ Ancak doğaları gereği güçsüz olmalarından dolayı topluluk dayanışmasına dayanarak varlıklarını sürdürmek zorundadırlar. Dolayısıyla güçsüz insanın sürüleşme içgüdüğü onun yapısından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda Nietzsche “nerede sürüler varsa, orada sürüyü isteyen zayıflık içgüdüğü vardır.”²¹⁸ der. Çünkü Nietzsche’ye göre yaşamının

²¹⁵ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 30.

²¹⁶ Sahakian, S., William, *Felsefe Tarihi*, çev: Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 1990, s. 228.

²¹⁷ A. Nebil- B. Tevfik, *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi*, s. 103.

²¹⁸ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s.133.

kendisi gücü istemedir.²¹⁹ Bundan dolayı da sürü insanı yaşamın içinde ayakta durabilmek adına topluluk oluşturma ihtiyacı içerisine girer. Üstinsan için tehlike teşkil eden bu insan tipi “kalıp değerlerle yetinen, yaşamı enine boyuna düşünüp tartışmayan, fareler gibi kaçak yaşayan ve bir delikten çıkıp bir deliğe giren, bütün bunları yaparken durmadan yalan söyleyen, gündeliğin çarkları arasında yitip gitmiş büyük topluluklardır”²²⁰ Buna göre yapıcı zayıf olmalarından dolayı “çöküntüye karşı temel çare olan bu kurumlarda, küçük sevinçler karşılıklı yardımlarla ortaya konup bilinçli bir biçimde uygulanır...”²²¹ Bununla birlikte “ ‘karşılıklı yardım isteme’, bir sürü oluşturmaya, ‘topluluğu’, ‘toplanmayı’ isteme diye adlandırılan şeyler küçük ölçüde de olsa, ortaya çıkmış güç isteminin yeniden daha temel patlamalarına yol açacaktır.”²²²

Nietzsche’nin ifadelerinden de anlaşılmaktadır ki, gerek efendi için ve gerekse köle için yaşamın içinde bir güçlü olma isteği söz konusudur. Dolayısıyla her ahlâkın temelinde güç kazanmayı istemek vardır. Bu gücü isteme her bir insanın kendi yapısına bağlı olarak farklı biçimde ortaya çıkmıştır.²²³ Bu anlamda Nietzsche’nin “nerede canlı gördüysem, orada gücü isteme gördüm; uşağın isteğinde bile efendi olma isteğini gördüm”²²⁴ ifadesi de bunun haklı bir temellendirmesidir. Şu da belirtilmelidir ki efendi ile kölenin gücü istemelerindeki en temel ayrım kendini koruma içgüdüsüdür. Buna göre kölenin gücü istemesinde yatan en temel amaç, doğasındaki güçsüzlüğünden dolayı ayakta durabilme çabasıdır. Bunda başarılı olmalarının yolu, sağlıklı ve güçlü olanların güçsüz ve sakatlanmış olanların ahlâkını din yoluyla kabul etmelerini sağlamaktır.²²⁵

Nietzsche’nin yaşam ile ilgili görüşlerinin temelinde yer alan güç anlayışı kendini, “kendini koruma” olarak değil, “alt-etme” olarak gösterir. Buna göre bir canlı “kuvvetini üzerinden atmak, boşaltmak ister ve kendini koruma” da, gücü istemenin “dolaylı ve sık

²¹⁹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.179.

²²⁰ Timuçin, Afşar, *Felsefe Bir Sevinçtir*, s.114-115.

²²¹ Nietzsche, *Ahlâkın Soykutluğu Üzerine*, s.133.

²²² A. g. e., s.133.

²²³ Aydın, Hüseyin, *Metafizikçi Olarak Nietzsche*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 1984, s. 59.

²²⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.111.

²²⁵ Danto, Arthur, Nietzsche, çev: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002, s. 63.

rastlanan sonuçlarından biridir.”²²⁶ Dolayısıyla Nietzsche’ye göre yaşam özünde “hiçbir şeyin kendisini korumak istemediği ama her şeyin ekleneceği ve biriktirileceği kendine özgü bir kuvvet biriktirme isteği”²²⁷ vardır. Bu anlamda onun için bir insan tipinin yükselişinin temelinde “insanın kendini yenmesi” vardır. Köle ise yaşamın içinde gücünü ancak türünü korumak ve ayakta durabilmek adına, sürünün oluşmasının peşinde koşarak ve bağlı bulunduğu topluluğun büyümesine hizmet ederek gerçekleştirir. Dolayısıyla güçsüz insan doğası bakımından kendisine benzeyen insanlar ile bir araya gelerek ancak bir güçlülük duygusu yaşar. G. Stauth ve B.S. Turner’in da belirttiği gibi, “İnsanoğlu bu anlamda uzaklaştırılmış olduğu bir dünyaya fırlatılmasından ötürü, içgüdüsel oluşumların özelleşmemiş ve tamamlanmamış karakteri yüzünden yoksun oldukları kararlılık ve tutumun kendilerine sağlayacak olan bir çevreyi toplumsal olarak inşa etmek zorundadır...Bu kültürel sistemlerin en anlamlı kurumsallaşımı dini ritüel mekanizmaları yoluyla gerçekleşmiştir.”²²⁸

Tüm bu söylenenlerin ışığında güçsüz insanın güçlü olma arzusunda olmadığını söylemek çok büyük yanıltır. Çünkü topluluk içinde yaşama içgüdüğü güçsüz insanın güçlü olma arzusunun bir yansımasıdır. “Ahlâkın, bireydeki sürü içgüdüğü”²²⁹ olduğunu söyleyen Nietzsche’ye göre sürü ahlâkı toplumsallaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Doğaları farklı olan insan tiplerinin farklı gücü istemeleri, farklı değerlendirme tarzlarını beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte bir tür ahlâkın ortaya çıkması da kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla değerlerin değişmesi, bu değerleri ortaya koyan yaratıcıların da değişmesi²³⁰ anlamına gelmektedir. Nietzsche’ye göre hiçbir ulus, değerlendirme yapmadan yaşayamaz.²³¹ Bu anlamda Nietzsche için ahlâk her dönem ve çağda varlığını sürdürmesi gereken bir şeydir. Ancak belirli yanlış anlamalar Nietzsche’nin bir ahlâk karşıtı olduğunu belirtir. Özellikle belirtilmelidir ki

²²⁶ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.19.

²²⁷ Nietzsche, *The Will to Power*, s.367.

²²⁸ Stauth, G. -B.S. Turner, *Nietzsche’nin Dansı*, s.115-116-117.

²²⁹ Nietzsche, *The Gay Science*, s.116.

²³⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s.61.

²³¹ A.g.e., s.60.

Nietzsche'nin karşı çıktığı şey belirli bir tür ahlâktır. Yani Nietzsche insan yaşamını çökerten, insanı yaratıcı etkinliğinden uzaklaştıran ve bir sürüye bağımlı kılan köle ahlâkına karşıdır.

Nietzsche köle ahlâkının bir yarar ahlâkı olduğunu söyler.²³² Doğanın kendilerine cimri davrandığı bu güçsüz insanların bir araya gelmeleriyle oluşan toplulukların ihtiyaçları ve korunma şartları birbirinden farklı olduğu için her toplumda farklı ahlâklar meydana gelir. Ancak farklılıklar olsa da temelde hepsinin ortak özelliği, içinde yaşadıkları toplumu ayakta tutarak kendilerini güvence altına almak ve güçlüye karşı içlerinde besledikleri hınç duygusudur. Bu anlamda Nietzsche'ye göre "kölenin gözü, güçlünün erdemlerine alışıktır."²³³ Çünkü köle ahlâkı kendisinden farklı olana, soylu ve kendisinden daha güçlü olana "hayır" der.

Güçsüz insan Nietzsche'ye göre kendisini idare etmekten aciz olduğundan her zaman için bir yöneticiye ihtiyaç duyar.²³⁴ Buna göre sürü insanı güçsüz olmasından dolayı kendisini güçlünün yönetiminde hissetmekte ve güçsüz doğasından dolayı kendi adına eylemde bulunamadığı gibi, bundan da korkmaktadır. Sonuçta da kendisi gibi olmayana yani efendiye karşı nefret duyup hınç beslemektedir.²³⁵ Dolayısıyla köle insanı ve onun düşünme şekli "hınç" ile, yani daha iyi ve daha güçlü olanları cezalandırmaya ve onlara üstün gelmeye yönelik öfke dolu arzu ile kamçılanan bir güce kavuşur.²³⁶ Böyle olunca da sürü iç güdüsüyle hareket eden bu insan, kendisinden daha güçlü olana karşı hakimiyet kurmak ister. Tükenmiş ve "nasibi kıt" olan bu insan sağlıklı, güçlü ve canlı olan her şeye yani yaşamın kendisine karşı intikam duygusu taşır. Bu anlamda Nietzsche'ye göre en hasta, en sağlıksız tabakalar, en üst dereceye çıkmayı arzu eder.²³⁷ Sürünün hincından kaynaklanan üstün gelme arzusunun başını ise din adamları çeker.

²³² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 182.

²³³ A.g.e., s. 182.

²³⁴ Nietzsche, *The Will to Power*, s.160.

²³⁵ Ross, Poole, *Ahlâk ve Modernlik*, çev: Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları 1993 s. 57.

²³⁶ Berkowitz, Peter, *Nietzsche: Bir Ahlâk Karşısının Etiği*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003. s. 122.

²³⁷ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 105.

Din adamları, ahlâk aracılığıyla, menfaatleri için kalabalıkları devamlı kontrol altında tutmak isterler. İnsanların hayati güçlerini, enerjisini baskı altında tutarlar.²³⁸,

Nietzsche için köle insanı önüne geçilemez bu hınç duygusunu ve hırslarını ise, eşitlik oluşturmak adına ve dünyayı güçsüzler, fakirler ve ezilmişler için yaşanılabilir güvenli bir yer haline getirmek adına kanunlar yaparak gösterirler.²³⁹ Dolayısıyla köle insanının ortaya koyduğu kanunlarla yapmaya çalıştığı şey temelinde, azınlıkta olan güçlü üzerinde hakimiyet kurmak ve kontrol altında tutmaktır.

Buraya kadar söylenenlerden de anlaşılacağı üzere sürü ahlâkı zayıf olan çoğunluğun, güçlü olan azınlığa egemen olmasıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla güçsüz olan bu çoğunluk, kendi varlıklarını korumak ve sürdürebilmek adına bir topluluk içinde yaşamaya ihtiyaç duyarlar. Bu topluluk içinde ise “sürü insanı için, bütün ‘değer’lerin, insan ile ilgili her şeyin değerlendirilmesi kendisinden önce yapılmıştır. Kişinin tek yapacağı, bunlara göre yaşamak, yapıp ettiklerini bu değer yargılarına göre ayarlamaktır.”²⁴⁰

Çağına ve çağında olup bitenlere duyarsız kalmayıp, insanlığın içinde bulunduğu bunalımın nedenlerini sorgulayan Nietzsche’ye göre, en büyük problem köle ahlâkı ve onu meşrulaştıran Hristiyanlığın dünya görüşüdür. Dolayısıyla insanlığın içine düştüğü nihilizmin alt-edilebilmesinin ancak, Hristiyan değerlerinin ne olduğunun bilinmesiyle mümkün olacağını söyler. İşte Nietzsche’nin yapmaya çalıştığı şey tam da budur. Nietzsche’ye göre öncelikle insanlığın kurtuluşu için yapması gereken şey, karşısında duran problemin ne olduğunu bilmek ve onunla yüzleşebilme cesaretini gösterebilmektir. Nietzsche insanlığın önünde duran en temel sorunun yıkılması adına *Ahlâkın Soykütüğünde* şunları söyler:

“Bütün büyük şeyler kendi yıkımlarını, kendilerinin üzerine yükselme edimiyle sağlarlar. Böylece, yaşamın yasası, yaşamın özündeki zorunlu ‘kendini

²³⁸ Baykan, Fehmi, *Nietzsche’nin Felsefesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000, s.32.

²³⁹ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, s. 75.

²⁴⁰ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s.27.

yenme' yasası, sonunda, hep, yasa koyucunun kendine seslenir: *Patere legem. quam ipse tulisti* (kendi önerdiğin yasaya boyun eğ). Bu yolla bir dogma olan Hristiyanlık, kendi ahlâkı tarafından yıkılıyor: aynı biçimde, ahlâk olarak Hristiyanlık da şimdi yıkılmalıdır.²⁴¹

Nietzsche'nin amacı, sağlıklı, canlı ve güçlü olmayı, insana yeniden kazandırmak adına yaşamın, sürekli kendini alt ederek tekrar tekrar yaratmak ve yok etmek olduğunu göstermek olmuştur.

3.2. Özgür İnsan ve Gücü isteme

Nietzsche, yüzyıllarca sürünün ahlâk ve değerlerinin insanı güçsüzleştirdiğini ve insanın kendi doğasına yabancılaşmasına neden olduğunu söyler. O özellikle yaşamın on dokuzuncu yüzyılda hor görülmüş yönleri üstünde durur; insanlığın zorbalığı, kinciliği, ikiyüzlülüğü, ahlâk perdesi altında ortalıkta çalım satan ahlâksızlık üzerinde durur.²⁴² Ona göre güçsüz insanın, kendi değer ve ahlâkını evrensel yapma iddiasıyla, doğaca güçlü ve soylu insanı belirlemeye ve yönetmeye kalkışması, yaşamın *décadence* sürüklenmesini beraberinde getirir. Ona göre böyle bir ahlâk insanı nihilizme sürükler.

İnsanın içinde bulunduğu *décadence*'in nedenini Hristiyan ahlâkında gören Nietzsche'ye göre böyle bir ahlâk insanın çöküşüne neden olduğu gibi, insanın nihilizme saplanıp kalmasına da neden olur. Nietzsche insanın *décadence*'a saplanmasını ve nedenlerini şu sözlerle dile getirir:

“Beni en çok uğraştıran, uygulamadaki çöküş sorunuymdu....Çöküşün belirtileri incelendiğinde, ahlâk da anlaşılır, -en kutsal adların ve değer yargılarının

²⁴¹ Nietzsche, *Ahlâkın Soykütâğı Üzerine*, s. 156.

²⁴² Kaufman, Walter, *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk*, çev: Akşit Göktürk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 21.

ardında nelerin gizli olduğu: Yoksullaştırılmış yaşam, sona yönelik, arzu, büyük yorgunluk anlaşılır. Ahlâk yaşamı yadsır...²⁴³

Özellikle Ortaçağ'dan itibaren Hristiyan ahlâkının dünya görüşü batı insanının kültürünü belirlemiştir. İnsanı, içinde yaşanılan dünyadan uzak, aşkın bir dünyaya inanmaya sürükleyen böyle bir ahlâk anlayışı Nietzsche için yaşamın en büyük düşmanıdır, çöküşün en temel nedenidir. Nietzsche'nin insanın çöküşüne neden olan tüm ahlâk anlayışlarına eleştiri getirmesinin ana nedeni yapıcı daha soylu ve güçlü olan insanın önünü açmaktır. İnsanın ve dünyanın belirli bir biçimde yorumlanmasının sonucu olan nihilizm, insanın hakikate duyduğu bağlılığın bir sonucudur. Böyle bir ahlâkın esiri olan sürü insanı sürekli bir oluş ve değişimin olduğu dünyada, değişmeden kalan hakikatler ve doğrular aramıştır. Ne var ki bulduklarını sandıkları bu hakikatler yaşadıkları dünyayı anlamlandırmaktan çok, insanı realitede olup bitenden ve oluşu kavramasından uzaklaştırmıştır. Böylece de insan, kendisi için değeri olabilecek olan da dahil olmak üzere her şeyi anlamsız bularak nihilizmin içine sürüklenmiştir. Ancak Nietzsche'ye göre bu durum insanın kendisinin ötesine geçmesinde ve sınırlarını zorlamasında bir araçtır.²⁴⁴ Çünkü nihilizm içinde olan insan geçerlikte olan ahlâkın baş değer olmadığını görebilir ve realiteyi görebilen göze sahip insan için sürü ahlâkından kopmak daha kolay olur. Dolayısıyla Nietzsche'de nihilizm yaşam için olumlu bir işlev üstlenir ve insanın kendi olmasında en önemli aşama olarak görülür.²⁴⁵ Hatta Nietzsche içinde bulunduğu çağın her şeyine duyduğu yabancılaşmayı ve bunu aşmanın nasıl mümkün olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Kendime hasta olan her şeye karşı kesin bir tavır almak,... tüm modern insanlık da dahil.-Çağdaş ve çağa uygun olan her şeye aşırı bir yabancılaşma, soğuma, hayal kırıklığı ve en yüce arzu olarak Zerdüşt'ün gözü, insanın tüm gerçeğini inanılmaz uzaklıktan görebilen, ardını da görebilen bir göz....Böyle bir

²⁴³ Nietzsche, *Wagner Olayı*, çev. M. Osman Toklu, Ara Yayıncılık, İstanbul 1991, s. 49-50.

²⁴⁴ Poole, *Ahlâk ve Modernlik*, s. 155.

²⁴⁵ Veysel, Çetin, *Nietzsche'nin Nihilizmi ve Postmodernizm*, Felsefelogos, sayı: 2, Bulut Yayınları, İstanbul 2000, s. 122.

amaca hangi kurban uygun olmaz ki? Hangi ‘kendini aşma’! Hangi ‘kendini yadsıma’!²⁴⁶

Ona göre üstinsan olma yolunda insanın önce “batması” gerekmektedir. İnsanın özgür olabilmesi için birkaç basamağı inip çıkması, birkaç dönemi yaşaması gerektiğini²⁴⁷ söyleyen Nietzsche’ye göre nihilizm de yaşanması gereken dönemlerden en önemlisidir. İnsanın batması gerektiğini söyleyen Nietzsche bunu, *Zerdüşt*’ün ilk bölümlerinde şöyle ifade eder:

“Ben, batmak ve kurban olmak için önce yıldızların ötesinde bir neden aramayanları, yeryüzü bir gün Üstinsan olsun diye, kendilerini yeryüzüne kurban edenleri severim.”²⁴⁸

Yukarıda söylediklerinden de anlaşılacağı üzere özgürlüğe giden yolda insanın önce batması yani insanın alt edilmesi gerekmektedir. Kendini alt etme Nietzsche’nin felsefesinde, nihilizmin alt edilmesinin yani değerleri yeniden değerlendirecek olan üstinsana ulaşmanın ön koşuludur.²⁴⁹ Ancak özgür insan olma yolunda olan kişi, içinde yaşadığı toplumun ve dönemin moral değerlerinin ve değer yargılarının anlamsız olduğunu görebilir, bu morale ve değerlerine hayır diyebilir. Geçerlikte olan ahlâkın, insanı yaşadığı evrenden uzaklaştırıp yabancılaştırmasının sonucunda özgür insan ancak, “evrenin her şeyi olmak için, kendi ilkesine sırt çevirmek zorundadır. Kendi varlığının ötesine uzanmak dışında, kendinin hiçbir şeyini kabul etmemesi”²⁵⁰ gerekir. Ancak bu yol öyle kolay bir yol değildir. Çünkü bazı kişiler bu basamakların birinde takılıp kalabilir. “Hayatları boyunca bundan daha ileri gidemeyen kişiler; geçerlikte olan moralden koptuktan sonra, yalnız kırıp bozan, sağa sola saldıran, ‘kırılmayı yıkan’ kişiler; kendi avuçlarında sürekli olarak sıvışan kişiler; hayatları boyunca yaratıcı olamayan kişiler; hayatları boyunca kendi kendileri olmak isteyen, ama olamayan kişiler

²⁴⁶ Nietzsche, *Wagner Olayı*, s.50.

²⁴⁷ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s.54.

²⁴⁸ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 22

²⁴⁹ Küçükalp, Kasım, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2003, s. 40.

²⁵⁰ Bataille, Georges, *Nietzsche Üzerine*, çev:Mukadder Yakupoğlu, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1998 s. 226.

vardır. Her şeyi küçümseyen uygunsuzlardır bunlar; ilgi görmemiş kişiler, hastalıklı, ihtilâlcî kişilerdir bunlar.”²⁵¹

Kuçuradinin de belirttiği gibi kişi olan bitenin farkındalığı içinde, o güne kadar yaşadığı morale ve değerlerine karşı çıkarken büyük kopmayı yaşayan kişi nihilizmin basamaklarında takılıp kalabilmektedir. Değer ve anlamca istenecek hiçbir şeyin olmaması, anlam ve değer olumsuzluğuna inanmak²⁵² olan nihilizm içinde kişi, amaçların kaybolmasından dolayı ‘neden?’ sorusuna cevap bulamaz.²⁵³ Kişinin bu basamakları geçebilmesi kişinin yapısıyla ilişkilidir. Olan bitende her şeyin anlamsız olduğuna inanan ve tüm değerlere hayır diyebilen kişi sürünün ahlâkına karşı gelmiştir. Dolayısıyla bu karşı gelişle birlikte kişi yalnızlığa, yoksunluğa, zayıflığa maruz kalabilmektedir. Ne var ki “bilginin palamutuyla otuyla geçinmek ve gerçek uğruna can açlığı çekmek” her kişinin dayanabileceği bir durum değildir. İşte Nietzsche’ye göre buna “ ‘sabırla, sertlikle, boynu kırılmadan, ama umut beslemeden de’ dayanabilen kişi, sağlığa götüren yola girmiş demektir.”²⁵⁴ Böyle zorlu bir aşamayı çöl ve deve benzetmesiyle anlatan Nietzsche’ye göre, nasıl “bütün en ağır şeyleri yüklenir dayanıklı ruh: ve yükünü alan deve nasıl çöl yolunu tutarsa, ruh ta öyle yollanır kendi çölüne.”²⁵⁵ Bu zorlu ve ıssız çöl yolunda tüm zorluklara sabretip göğüs geren özgür insanı ise aslana benzeten Nietzsche’ye göre “ aslanlaşan ruh, özgürlüğü ele geçirmek ve kendi çölünde efendi olmak ister.”²⁵⁶ Nietzsche aslana benzettiği özgür insanı, sürü insanıyla üstinsan arasında bir geçiş dönemi olarak görmektedir. Buna göre özgür insan yaratıcı üstinsanın bir önceki evresidir. Ancak şunun da altı özellikle çizilmelidir ki özgür insan henüz değer yaratabilecek yeterliğe sahip değildir. Nietzsche özgür insanın değerlerle ilgili durumunu şu sözlerle ifade eder:

“Yeni değerler yaratmak,-aslanın dahi elinden gelmez bu:ama yeni bir yaratma için kendine özgürlük yaratmak.-işte buna yeter aslanın gücü. Kendine

²⁵¹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 59.

²⁵² Acar, Sevim, *Nihilizm Eleştirel Bir Bakış*, İşaret Yayınları, İstanbul 1992, s. 165.

²⁵³ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 9.

²⁵⁴ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 59.

²⁵⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 31.

²⁵⁶ A. g. e., s. 31.

özgürlük yaratmak ve ödeve bile kutsal bir 'Hayır' çekmek: bunun için kardeşlerim, aslan gerektir. Fakat söyleyin kardeşlerim, çocuğun yapıp ta aslanın yapamayacağı şey nedir? Neden yırtıcı aslan daha çocuklaşmak zorundadır? Suçsuzluktur çocuk ve unutkanlık, bir yeni başlangıç, bir oyun, kendiliğinden dönen bir tekerlek, bir ilk devinme, bir kutsal Evet”²⁵⁷

Nihilizm içinde kalmayıp, “dünyanın değil, ancak ‘modern dünyanın’, belli bir morali olan modern dünyanın”²⁵⁸ anlamsız olduğunu ve yıkılması gerektiğini söyleyerek onları bir yana itip yoluna devam edebilen insan, Nietzsche’ye göre özgür insan olmuştur. Dolayısıyla çöl sıcağındaki deveden aslana dönüşen özgür insanı yaratıcı üstinsandan-masum çocuktan- ayıran şey onun değer yaratamamasıdır. Ancak özgür insan “yolu açan insan, hazırlayıcı insandır. Açtığı yol büyük çapta yaratıcıların yolu, başarılarıyla yeni değerler ortaya koyanların, trajik kişilerin yoludur.”²⁵⁹ Bu anlamda, özgür insanın içinde yaşadığı toplumun tüm değerlerine ve değerlendirme tarzlarına karşı yıkıcı tavrı, yeni değerlendirme tarzlarının yaratılmasına yol açar.²⁶⁰ Dolayısıyla özgür insanın realitede olup bitene ve tüm değerlendirme tarzlarını ‘hayır’ diyerek olumsuzlaması, değerlerin yeniden değerlendirilmesini ve üstinsanın tarih sahnesine çıkışını mümkün kılar. Dolayısıyla Özgür İnsana ilişkin bu bölümün ele alınıp, ayrıntılı bir şekilde anlatılmasının nedeni, bu insan tipinin yaratıcı insana giden yolda önemli bir yer tutmasıdır. Köle ve efendi ahlâkına ilişkin doğru bir ayrımın yapılabilmesi için özgür insan anlayışı anlatılması da gerekmektedir.

Buna göre “özgür insanın değerlendirmelerine ve bütün yapıp ettiklerine yön veren bir tek düşünce vardır: onun getirdiği ideal, insanın hiçbir zaman ona doyamadığı ideal, yaratıcı insanın ideali, trajik insanın ideali”²⁶¹ dir.

Ancak şu da var ki her özgür insan, içinde bulunduğu toplumun ahlâki değerlerine yıkıcı bir tavırla hayır dedikten sonra yaratıcı olamayabilir. “Yaşadığı en büyük olay

²⁵⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 32.

²⁵⁸ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 61.

²⁵⁹ A. g. e., s. 62.

²⁶⁰ Eyüboğlu, *İsmet Zeki, Nietzsche: Eylem Ödevi*, Broy Yayınevi, 1997, s.40-41.

²⁶¹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 65.

iyileşmekti”²⁶² diyen Nietzsche’ye göre, aslında özgür olma aşaması tehlikeli bir aşamadır. Dolayısıyla bu süreci aşamayan ve yaratıcı olamayan hep yıkıcı olmakta karar kılan insanlar da vardır. Özgür olma aşaması geçerlikte olan eski değerleri yıkan ve yeni değerlerin yaratılmasına olanak sağlayan bir aşama olsa da aynı zamanda “güç ve kendi kendini yönetme, kendi değerini koymak istemenin verdiği coşkunluk, bu özgür istemeyi isteme, aynı zamanda insana zarar verebilecek bir hastalıktır da.”²⁶³ Dolayısıyla özgür insan bu tehlikeli dönemi ancak, geçerlikte olan değerlerden koptuktan sonra, yılmadan ve bıkmadan yoluna devam ederek geçebilir.

Özgür insana ilişkin tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Nietzsche’nin söz ettiği özgür insan, “geçen yüzyılın sonunda ve yüzyılımızın başında kendilerine ‘özgür düşünür’ diyen, günümüzün de ‘modern insan’ını temsil eden dinsiz, demokratik ya da sosyalist zevkleri olan, bilimci, pozitivist, dar kafalı, sığ, hiç mi hiç bağımsız olmayan, ‘buldozer’ olan, ‘modern düşünceler’in savunucusu ya da avukatı olan insan değildir.”²⁶⁴ Nietzsche özellikle *İyinin ve Kötünü Ötesinde* adlı kitabının ‘Özgür Ruh’ başlıklı bölümünde modern anlamda özgürlüğün basitleştirilmiş ve inceltilmiş bir özgürlük olduğunu söyler. Bu özgürlük, “sert bilgisizlik” temeline dayalı, bilimi yükselten, hayata hizmet etmeye ve bilgisizliği korumaya yönelik bir özgürlüktür. Nietzsche’ye göre böyle bir özgürlük yaşama ne kadar hizmet ederse etsin, bunun insana sığ ve onursuz bir dünya sunduğunu söyler.²⁶⁵ Bu anlamda Nietzsche’ye göre anlamı bozulmuş ve incelmış özgürlüğün doğru kavranmaya ihtiyacı vardır. Dolayısıyla Nietzsche, özgürlük kavramının üzerindeki sis bulutlarını kaldırıp, bu kavrama ilişkin tüm yanlış anlamaları ortadan kaldırma noktasında kendini sorumlu hisseder.²⁶⁶ Hem Hristiyanlığın dünya görüşü hem de modern dünyanın demokratik, bilimci, yararcı yanı özgür insanın başında bir kara bulut gibi dolaşmakta ve yüce insan tipinin bir alt basamakta tutulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla özgür ruhlu insan zenginlikle değil yoklukla, eşitlikle değil

²⁶² Nietzsche, *Wagner Olayı*, s.50.

²⁶³ Nietzsche, *Human All too Human*, Edited by R. J. Hollingdale Cambridge University Press 1986, s. 452.

²⁶⁴ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 53.

²⁶⁵ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.30-31.

²⁶⁶ A. g. e., s. 47.

kölelikle, insanın içinde kötü, korkunç her ne varsa hepsini serbest bırakmasıyla yücelir ve yükselir basamakta. Nietzsche özgür ruhlar üzerine şunları söyleyerek devam eder:

“ ‘özgür isteme’ nin aşırılığı sayesinde, her türlü tehlikeye hazır, kimsenin kolaylıkla son niyetlerinin göremediği sığ ve derin ruhlarla, hiçbir ayağın sonuna dek dolaşamadığı ön ve arka cepheleriyle; ışığın örtüsü arkasına gizlenmiş: kalıtlara, savurganlara, düzenleyicilere, toplayıcılara, sabahtan akşama benzesek de, fethedici, dolu dolu çekmecelerimiz ve zenginliğimizle cimri, öğrenme ve unutmada idareli, kalıplar bulmada yaratıcı, bazen kategoriler tablosuyla övünen, bazen kılı kırk yaran, apaydınlık günde bile çalışan gece kuşu:... yalnızlığın korkunç dostları olmak, en derin, en gece yarısı gibi, en öğlesel yalnızlığın-böyle bir insanız biz, biz özgür ruhlar!”²⁶⁷

Nietzsche’ye göre özgür insan, sürünün ve ahlâkının dışına çıkabilmiş ve içinde yaşadığı toplumun tüm bağlarından kendini koparabilecek güce sahip insandır. Nietzsche karşı çıktığı şeyi şu sözlerle dile getirir:

“Bir yandan, şimdiye dek en yüksek sayılan bir insan türünü, iyileri, iyilik isteyenleri, iyilik yapanları yadsıyorum; öte yandan, gerçek töre diye geçerli ve egemen olan bir tür töreyi, *décadence* töresini, daha somut deyişimle Hristiyan töresini yadsıyorum.”²⁶⁸

Nietzsche’nin özellikle Hristiyan ahlâkına ve insan tipine karşı çıkmasının nedeni, bu ahlâkın insanı çöküşe sürüklemesi ve gelişen, serpilerek yaşamla uzlaşamaması, yaşama gücünü azaltmasından dolayıdır. Yaşamın en ateşli savunucusu olan Nietzsche’den de Hristiyan ahlâkına karşı ancak böyle bir tavır sergilemesi beklenebilir. Çünkü onun özlem duyduğu insan tipine ve çağa baktığımızda, yaşamla sıkı bağlar kurmuş, hayat ile barışık, insani olduğu yere bağlayan, gelişmesini ve ilerlemesini engelleyen inanç yığınlarına karşı çıkmış bir insan tipini görürüz. Bu insan canlı, yaşam dolu, “bütün olanaklı düşünme yollarının dünyayı en yadsıyıcı olanın içine aşağısına bakan, iyinin ve kötünün ötesinde ve artık ahlâk sürgünü ve kuruntuyla değil, olmuş olan ve olmakta olan

²⁶⁷ A. g. e., s. 48.

²⁶⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 102.

olarak, onu sonsuza dek doyumsuzca da capo* çağırır”²⁶⁹ insandır. Bu öyle bir insandır ki, onu bu dünyaya bağlayan her şeye evet diyebilir ve onu yaşamın dışında var olan güçlere sürükleyen her şeye de hayır diyebilir. Bu insan, yolu açan, yolun üzerinde duran tüm gereksiz ve insanı yaşamdan uzaklaştıracak şeyleri temizleyen özgür ve güçlü insandır. Güçlüdür çünkü tüm bağlarından kendini koparabilmiştir. Kişinin gerek kendi yaşamı içinde ve gerekse yaşadığı toplum içinde sahip olduğu bağlarından kopması öyle kolay bir şey değildir. Nietzsche özgür insanın bağlarından kopmasının gerekliliğini ise şu sözlerle anlatır:

“....hiç bir kişiye bağlı olmadan: En sevilen bile.-Her kişi bir zindandır ve bir köşe. Ana yurduna bağlı kalmadan: En fazla acı çeken ve en fazla yardıma muhtaç da olsa,-daha az zordur insanın zafer kazanmış ana yurdunu gönülden çıkarması. Bir acıma duygusuna bağlanmadan: bu acıma, arada bir azabı ve çaresizliğine, bir rastlantının bakmamıza izin verdiği yüksek bir insan için duyulsa bile. Bilime bağlanmadan: Görünüşte kesinlik, bizim için ayrıldığı sanılan en değerli buluşlarla bizi kendisine çekse de. Kendi kopmuşluğuna bağlanmadan... Kendi erdemlerimize bağlanmadan, böylece de, içimizdeki ayartının tümüyle kurbanı olmadan örneğin konukseverlik gibi.”²⁷⁰

Özgür insan, üstinsana giden yolda arkasına bakmadan kendisiyle kalabilen, kendisine yetebilen ve bu zorlu yolda kendisini eğitebilmiş insandır. Özgür insan Nietzsche’ye göre nihilizmin o zor basamaklarını geçtikten sonra, içinde bulunduğu çağın tüm bağlarının da ötesine geçebilen insandır. Nietzsche’ye göre bir ötenin insanıdır özgür insan ve eğer en yüksek değer ölçülerini oluşturmak istiyorsa öncelikle çağını kendinde aşmalıdır. Yani çağıyla olan çatışmasını, çağından dolayı çektiği acıyı ve çağına olan aykırılığını da aşmak zorundadır. Bu ise Nietzsche’ye göre onun gücünü denemesidir.²⁷¹

²⁶⁹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 58.

*Baştan

²⁷⁰ A . g . e., s. 46.

²⁷¹ Nietzsche, *The Gay Science* , s.261.

Ne var ki özgür insan, içinde yaşadığı toplumda yanlış anlaşılmalara yer vermemek, kalabalık ve çoğunluğun tehditlerine maruz kalmamak adına içgüdüsel olarak sığınabileceği, gizlenebileceği bir kale yaratır kendisine. Dolayısıyla özgür ruhlu insan yaşadığı toplum içinde maskeler takmak zorundadır. Maskeleri takmasının olduğu gibi olmaktan utandığı için değil, başkaları onu anlayamadığı için, çok şeye açık olmasını anlayamadıkları için, isteseler de istemeseler de onun gerçek yüzünü göremedikleri içindir.²⁷² Bununla birlikte Nietzsche'ye göre bağımsız olmak ve kalabalıklar içinde yalnız olabilmek en azların işidir. Güçlü olanların ayrıcalığıdır.²⁷³

Dolayısıyla zor bir basamak olan özgürlük basamağında insan güçlü olmak zorundadır. Kişinin içinde bulunduğu çağın tüm bağlarından kurtulup, bunların ötesine geçebilmesi o kadar da kolay değildir. Bunun için kişinin tüm zorluklara, ayartmalara, yaşadığı toplumdan farklı olduğu için içinde bulunduğu yalnızlığa ve tüm bunlardan dolayı çektiği acılara göğüs gerebilecek güçlü bir yapıya sahip olması gerekir. Bu anlamda şunu diyebiliriz ki, özgür insan güçlü olmak zorunda olan insandır.

Sonuç olarak özgür insan yaratıcı insana giden yolda çok önemli bir dönemi oluşturmaktadır Nietzsche için. Özgür insan yaratıcı insanın yeryüzüne gelmesinde zorlu kapıyı açmak için varolmak zorunda olan tiptir. Gerek Nietzsche ve dönemi açısından ve gerekse tekniğin her şeyi belirlediği yüzyılımızda, rahatlık adına insanlığa sunulan bir yaşam biçimine ve değerlerine hayır diyebilmek o kadar da kolay değildir. Dolayısıyla özellikle yüzyılımızda yüksek tip örneklerinin görülmesi iyice rastlantısal hale gelmiştir.

3.2. Efendi Ahlâkı ve Gücü İsteme

“Hayat sevginiz, en yüksek umudunuza beslediğiniz sevginiz olsun: en yüksek umudunuz da, en yüksek hayat düşünceniz olsun”²⁷⁴ diyen Nietzsche için en önemli olan

²⁷² Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s.65.

²⁷³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 35.

²⁷⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.29.

şeylerden birisi, insan yaşamının değerini yükseltmektir. İnsanlığı, içine düştüğü karanlık nihilizm bulutlarından bir şimşek gibi çakarak kurtaracak olan üstinsan Nietzsche'ye göre, "yeryüzünün anlamı"²⁷⁵ dır.

Onun amacı, belli bir tür insanın yaşamasını kolaylaştıran ve insandaki gücü istemeyi zayıflatarak insanın yaşamı üzerinde derin yaralar açan, doğal olmayan bir tür ahlâkı ve yaşam biçimini insanlara göstermek olmuştur. İnsanların böyle bir yaşama karşı gelmelerini isteyen Nietzsche, "ben size üstinsanı öğretiyorum"²⁷⁶ diyen Zerdüşt karakterine bir tür öğretmen rolü vererek insanları bilinçlendirmeye çalışmıştır.

Değerleri yeniden değerlendiren yaratıcı üstinsan, realiteyi olduğu gibi kavrayan, ahlâk ile olan tüm bağlarını koparıp, özgürlük basamağının o zor adımlarını bıkmadan yürüyebilmiş, iyinin ve kötünün ötesinde olan insandır. Bu insan Nietzsche'ye göre "nihilizm"e bağlanmaksızın, daima yeni ve daha iyi yorumlar-belli nedenlerle belirli insanlar için daha iyi olan yorumlar-üretmeyi isterler ve bazen bunu başarırlar da.²⁷⁷ Dolayısıyla üstinsan, sürünün iyi ve doğruları ile, kendi değer levhalarını parçaladığı ve yasa bozduğu için nefret edilen insandır. Oysa bu insan değer yaratandır.²⁷⁸

İnsanın realiteyi doğru kavramasında ise çeşitli dereceler vardır; bu dereceyi belirleyen şey, yaratıcı kişinin gözlerini eğitime derecesidir; bu göz eğitimin ön şartı yaratıcı insan olma, yaratıcı insan olmanın ön şartı ise kendi kendini eğitmiş olma, özgür insanın bütün basamaklarından geçmiş olmasıdır.²⁷⁹ Kişinin kendini eğitmiş olması ise onun eski kendini ve çağında tiksinti duyduğu her şeyi geride bırakarak, kendini aşması, kendi kendisi olmasıdır. Kişinin kendisi olması ise, kendisinin ne olduğunu bilmesiyle yani kendini tanımasıyla mümkündür. İnsanın önceki eylemlerini anlaması ve kişi olarak imkânlarını bilmesi, karşılaşıcağı durumlara önceden kendini hazırlamasını sağlar. Böylelikle de insan, kişi olarak gerçekleştirebileceği imkânlar merdiveninde daha üst basamaklara çıkabilir, kendini aşabilir, merdivenin doruk noktasında da, hep kendini

²⁷⁵ A. g. e.,s.20.

²⁷⁶ A. g. e.,s.19.

²⁷⁷ Nehamas, Alexander, *Edebiyat Olarak Hayat*, s. 107.

²⁷⁸ A. g. e.,s. 29.

²⁷⁹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 70.

belirleyen insan olabilir.²⁸⁰ Dolayısıyla Nietzsche'nin üstinsan görüşü insanın aşılmasını gerekli kılmaktadır.

Ancak şu ayrım özellikle vurgulanmalıdır ki 'üstinsan' kavramı Nietzsche'de insan üstü bir anlam taşımamaktadır. İnsanın üst olması, ahlâkın dışına çıkarak iyinin kötünün ötesinde olması, özgür olma yolunda yürüyen kişinin kendisini ve çağını aşması, yaşam içinde güçlü olması anlamına gelir. Hatta Nietzsche güçlü olmayı isteyen ve böyle bir istemenin ona mutluluk verdiği bir yaşama "evet" diyen bu insanın yanlış anlaşılmasından duyduğu sıkıntısını *Ecce Homo*'da "Neden Böyle İyi Kitaplar Yazıyorum" başlıklı bölümde şu şekilde ifade eder:

"'Çağdaş' insanların, 'iyi' insanların, Hristiyanların ve öbür 'nihalist'lerin karşısını, en yüksek yetkinlik örneğini gösteren 'üstinsan' sözcüğü, töreler yıkıcı Zerdüşt'ün ağzında düşündürücü bir sözcük, hemen her yerde tam bir bölünle Zerdüşt'ün kişiliğinde canlandıran değerlerin tersine anlaşıldı, daha yüksek bir insan türünün 'ülkûsel' örneği olarak, yarı 'ermiş', yarı 'deha' olarak anlaşıldı."²⁸¹

Buna göre üstinsan "yeni bir düşünme tarzı, tanrısalda daha başka öncülleri düşünme...Yeni bir değerlendirme tarzı...değerlerin türediği ögenin içindeki değişiklik ve bir ters yüz oluş, bir 'değer aşkınlığı'"²⁸² dır. Bu anlamda üstinsanın en önemli özelliği değerleri yeniden değerlendirmesidir. Yaygın insan tipinin kabullenip, sahiplendiği ve yücelttiği değerlere karşı çıkıp, bu değerlerin ötesine geçen ve bunları yıkan insan, Nietzsche'ye göre üstinsandır.

Nietzsche'nin bir çok noktada eleştirdiği ama efendi ve köleye ilişkin özellikler bakımından benzer nitelendirmelerinin görülebildiği düşünürlerden birisi olan Dostoyevski, insanların doğaları gereği efendi ve köle olmak üzere ikiye ayrıldıklarını söyler. Bu anlamda *Suç ve Ceza* adlı eserinde Roskolnikov karakterini şöyle konuşturur:

²⁸⁰ Aruoba, Oruç, *Nietzsche: Temel Görüşü, Temel Kavramları*, Yazı Dergisi, sayı. 3, 1978, s.182

²⁸¹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.44.

²⁸² Deleuze, Gilles, *Üstinsan: Diyalektiğe Karşı*, Cogito, Yapı Kredi Yayınları, sayı:25, İstanbul 2001,s.127

“İnsanlar doğa yasaları gereğince; genellikle iki bölüme ayrılırlar: Aşağılar(sıradanlar), ki bunların biricik görevleri, kendileri gibi olanların çoğalmalarını sağlamak, bu işin aracı olmaktır; ve kendi çevrelerine yeni bir söz söylemek yetenek ve dehasında olanlar...Birinciler, yani kendileri gibi olanların çoğalmasına araç olanlar, doğaları gereği tutucudurlar, uysaldırlar, boyun eğerek yaşarlar ve boyun eğmeyi severler... İkinci bölümdekiler ise, sürekli olarak yasaları çiğnerler, yıkıcıdırlar, ya da yeteneklerine bağlı olarak yıkıcılığa yatkındırlar...Birinci bölümdekiler hep bugünün, ikinci bölümdekilerse hep yarının efendileridir. Birinciler dünyayı korurlar ve onu sayıca çoğaltırlar; ikinciler dünyayı hareket ettirirler ve onu bir amaca doğru yöneltirler.”²⁸³

Dostoyevski'nin efendisi Nietzsche'nin tam da aktif nihilizm içinde olan insanına karşılık gelmektedir. Nietzsche'nin aktif nihilist insanı yıkıcı insandır. Üstinsan ise nihilizmin zorlu yollarından başarıyla geçip özgürleşebilen ve yaratıcı olabilen insandır. Oysa Dostoyevski efendi olabilecek insanı yıkıcı olan insan ile nitelendirmiştir. Nietzsche'nin dünyayı hareket ettiren insanı yaratıcı insandır ve bu insan değerleri yıkması noktasında yıkıcı ancak yeni değerler yaratması noktasında ise yaratıcıdır. Ancak şu da var ki yaratıcı olan efendi insanı dünyayı harekete geçirmesi ve yönlendirmesi bakımında Dostoyevski ile aynılık gösterir.

Dostoyevski ile köle insanına ilişkin yaptığı benzer açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Nietzsche'ye göre köle ahlâkı “güç” yerine alçak gönüllülüğe, sabra, acımaya, iyilikseverliğe, boyun eğmeye dayanır. Kendini korumak ve hayatta kalmak adına sürü insanının oluşturduğu bu ahlâk, güçlü insanın üzerinde olumsuz etki yapmakta, güçlü insanın kendisinden farklı düşünmesini istememektedir. Çünkü üstinsan sürü insanının üstüne ve ötesine geçebilmiş insandır ve Nietzsche'ye göre en çok nefret edilen insan uçan insandır.²⁸⁴ Bu yüzdendir ki böylesi yüksek tipler çok sık tarih sahnesinde görünmemektedir. Ancak sürü insanı ve onun ahlâkının engellemelerine karşı dimdik ayakta durabilmiş dayanıklı insan tipleri, yer yüzünün en farklı yerlerinde, en farklı kültürlerde tek tek durumlarda bir başarıya ulaşmış, bu başarıya ulaşanlar da sahiden bir

²⁸³ Dostoyevski, F. M. *Suç ve Ceza I*, çev. Mazlum Beyhan, Öteki Yayınları, Ankara 2000, s.318-319.

²⁸⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 85

yüksek tip oluşturmışlardır.²⁸⁵ Nietzsche'ye göre "böylesi şanslı büyük başarı örnekleri hep olanaklı olmuştur, hep de olacak belki. Hatta bütün bir soy, bir kavim, bir halk, bazı durumlarda böylesi isabetler ortaya çıkabilir."²⁸⁶

Dolayısıyla Nietzsche'ye göre üstinsan yer yüzüne anlamını veren, realiteyi olduğu gibi kavrayan yüksek insan tipidir. O, "gören, amaçlayan, yaratan, geleceğin kendisi ve geleceğe köprü"²⁸⁷ olan insandır. Üstinsan dünyaya olduğu gibi evet diyen onu değiştirmek istemeyen insandır. Dünyanın bir oluş olduğunun bilinciyle yaşama evet diyen insan, Nietzsche'ye göre üstinsandır. Hayata evet demek ise, olduğu gibi hayatı savunmak, onu olduğu gibi istemek, olduğu gibi sevmektir. Hayatı en garip ve en güç problemlerinde bile isteyebilmektir.²⁸⁸ Buna göre yaratıcı olan üstinsan dünyayı ve realiteyi bu bakış açısıyla görerek değerlendirir. İnsanın yaşamı da tıpkı doğada var olan değişme gibi, sürekli bir yaratma, yıkma, gelişme ve çöküşün ebedi bir sürecidir. Nietzsche'ye göre bu tür insan gerçeği olduğu gibi kavrar ve bunu gerçekleştirecek güce sahiptir. Bu tip insan realiteye yabancılaşmamış, ondan kopmamıştır; onun ta kendisidir, en korkunç, en sorunsal yanını da içinde taşır ve ancak bu yolla büyük olabilir insan.²⁸⁹

Anlaşılmaktadır ki üstinsan, oluşu görebilen, ona her ne olursa olsun evet diyebilen ve oluş ile uyum içinde olan insandır. Bu noktada Nietzsche üstinsanı, doğallığı ve olduğu gibi olması ve oluş ile bağlantısı bakımından çocuğa benzetir ve şunları söyler: "Suçsuzluktur çocuk ve unutkanlık, bir yeni başlangıç, bir oyun, kendiliğinden dönen bir tekerlek, bir ilk devinme, bir kutsal evet."²⁹⁰

Sürü ahlâkının belirlediği bir dünyanın ötesine geçip gerçeklikte varolan oluşu gören üstinsan iyinin ve kötünün ötesinde olan insandır. İyinin ve kötünün ötesinde olmak ise "değerlendirmemek, değerlendirememek, ya da insan başarılarının kendilerine özgü bir değerden yoksun olduklarına inanmak demek değildir. 'İyinin ve kötünün

²⁸⁵ Nietzsche, *Deccal*, s. 15

²⁸⁶ A. g. e., s. 15

²⁸⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 133

²⁸⁸ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 72-74

²⁸⁹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 104

²⁹⁰ Nietzsche, *Zerdüşt*, s. 32.

ötesinde²⁹¹ olmak: moral değer yargıları kurmamak, yani geçerlikte olan moral değer yargılarını yok saymak ve bir sürünün faydasını göz önünde bulundurarak değer yargılarını kurmamak demektir: çünkü... onların aslında realiteye ilgileri yoktur...”²⁹¹

Gücü isteme ile bağlantısında Nietzsche’ye göre üstinsan *güçlü* ve gücü isteyen insandır. İnsanlarla girdiği ilişkilerde her zaman yaratıcı olan bu insanın *gücü* ise *yaratmasından* gelir. Bu insanın paylaşılan, standartlar, erdemler veya iyilere göre düzenlenmiş ilişkileri yoktur. Kendisi sahip olduğu tek otoritedir ve ötekilerle olan ilişkisi de bu otoritenin hayata geçirilmesi olmak zorundadır.²⁹² Dolayısıyla efendi olan bu insan yaşamını ve ilişkilerini kendisi yönlendirir ve hiç kimsenin kölesi olmaz. Gücünü kendi istemesiyle artıran bu insan, kendini güçlü bir yaşama adamıştır. Gücü ile hem yaşamını hem de çevresini biçimlendirir. Çünkü yaşamın sorumluluğu ile birlikte kendine ve kararlarına güvenen bu kişi, aynı zamanda kararlı tutumlarıyla diğer insanların da kendisine güvenebildiği insan tipidir. Dolayısıyla Nietzsche için üstinsan, hem yaşamından hem de yapıp etmelerinden sorumlu olan örnek insandır. Nietzsche’nin örnek insanı yapan insandır: yaptığını başkalarının hesabına yapar, insanın geleceğine yön vermek için yapar; bunu yaparken de hayatla boy ölçüşür. Bu anlamda Nietzsche’nin yaratıcı insanı, insanlara yön çizen, insana adım attıran insandır.²⁹³ Bu anlamda Nietzsche insana yüklediği bu sorumluluk ile onu, hem üst bir varlık düşüncesiyle yüklü bir ahlâk anlayışından hem de dinlerden öteye koyar. Sonuç olarak da insan geleneksel tüm iyi ve kötünün ötesine geçer.

Tüm düşüncelerinin dönüp dolaşıp bağlandığı “gücü isteme” Nietzsche için insanın dünyaya bağlanması ve efendice bir yaşayışa evet deyişidir. Tüm kalbiyle güçle doğrulmuş bu dünyayı sevmesi ve tüm zorluklarına, sıkıntılarına ve tehlikelerine rağmen ona her defasında evet demesi insanın gücünü göstermektedir. Yaşama tüm kalbiyle bağlı olan Nietzsche insan için insanca bir yaşam sunmaya çalışmıştır. İnsana kendi

²⁹¹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 87.

²⁹² MacIntyre, Alasdair, *Erdem Peşinde*, çev: Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 379.

²⁹³ Kuçuradi, İoanna, Schopenhauer ve İnsan, Yankı Yayınları, s. 156.

yaşamını kurması ve kendi değerlerini yaratması gerektiğini söylemiş, hiçbir düşüncenin, gurubun ya da insanın kölesi olmaması gerektiğini göstermeye çalışmıştır.

3.4. Trajik İnsan ve Gücü isteme

İnsanlığın içine düştüğü ‘nihilizm’ durumu, gücü isteme, bengi dönüş, yaşama karşı ortaya konan tüm alçaltıcı değerlerle savaştan ‘özgür insan’ ve ‘üstinsan’ kavramları Nietzsche’nin sanata ilişkin görüşleriyle birleşerek anlam kazanır, tıpkı Eski Yunan kültüründe sürekli çatışma halinde bulunan iki güç olan Apollon ve Dionysos tanrılarının barışıp birleşmesiyle yaşamın doğup, anlamlandırılması gibi.

Nietzsche’ye göre bir sanat türü olan tragedya Eski Yunan kültüründe Apollon ve Dionysos tanrılarının çatışması ve birbirleriyle etkileşmesinin sonucunda doğar. Buna göre Apollon şekil ve biçim verme sanatı olan ‘yontu sanatını’²⁹⁴, yani heykel sanatını, Dinyos ise biçime dayanmayan müzik sanatını temsil eder.²⁹⁵ Sanatın gelişmesi ise Apollonca ve Dionysosca ikiliğin birbirleriyle ilişkisine bağlıdır.²⁹⁶ Yunan mitolojisinde Apollon ışığı, güneşi, dengeli ve uyumlu güzelliği, denetimi, düzeni, bilgiyi ve akli simgelerken; Dionysos içgüdüsellliği, yaratıcı taşkınlığı, giz içinde saklı gerçeği simgeler.²⁹⁷ Apollonik öğeler içeren sanat görünür şeyleri temsil eder. “Apollonun hedefi her ne pahasına olursa olsun biçimli, güzel görünüşleri kurtarmaktır.”²⁹⁸ Yaşamı yaşamaya değer kılan, onu çekilir hale getiren tasarımlar evreninin özünü aydınlatan güzel ışık tanrısıdır. Apollonca bir deneyim acılarla ve kargaşalarla dolu evrende insana, yaydığı güzel ışıkla huzur, sükûnet, güven verir. “Yok olmak üzereyken insan, kişiliğine, ona ‘hep yaşa’ diye haykıran Apollon’a sığınır.”²⁹⁹ İnsanı parlak, güzel ve huzur verici

²⁹⁴ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul 2002, s.49.

²⁹⁵ A. g. e. s.,49

²⁹⁶ A. g. e. s.,49-50.

²⁹⁷ Estin, Colette, Laporte, Hélène, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, çev. Musa Eran, Tübitak Yayınları, Ankara 2002, s. 104

²⁹⁸ Kuçuradi, İoanna, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, Ayraç Yayınevi, Ankara 1999, s.28.

²⁹⁹ A. g. e. s., 29.

düşler kurmaya sürükler.³⁰⁰ Dolayısıyla Nietzsche insanın gerçek hayattan düş yaratan yeteneğine “Apollon yeteneği” adını verir. Apollon’a ilişkin olan insan duygusunun seyriyle kötümserlikten kendisini kurtarır.³⁰¹

Dionysos deneyimi ise, “kalabalığın çiçeklenen yaşam coşkusunu”³⁰² temsil eder. Tutkuları, coşkuyu, içgüdüleri dile getirir. Dionysosça sanat birbirine dış bileyen, yabancılaşan insanların kaynaşmasını ve dayanışmasını geliştirir, doğanın coşkunluğu içinde insanın doğaya yabancılaşmasını ortadan kaldırır. Böylece Dionysos ile değişmez sanılan bütün düşmanca sınırlamaların tutsaklığından kurtulan kişi özgür olur. Tüm tutkularını ve iç güdülerini özgür bırakan kişi “sanatçı değildir, bir sanat yapıtı olmuştur artık, bütün doğanın bir sanat gücüdür.”³⁰³ Dolayısıyla Apolloncu sanat ölçülü olmak zorundayken Dionysosçu sanat, iç güdülerinin coşkusuna kaptırır kendisini. Çünkü Dionysos, insan duyularını en çok içine alan, fiziksel olarak insanı büyüleme gücü en yüksek olan sanat dalı, müziği temsil eder. Müzik yapısı gereği, akla ve duygunun üst katlarına seslenir.³⁰⁴ Bu anlamda Nietzsche’ye göre insan, ancak sanat ile tüm zincirlerinden kurtulup özgürleşebilir. Nietzsche’ye göre Yunanlılar Apollon ve Dionysos’a ilişkin düşleriyle, hiçbir zaman kötümser olmadılar, hayatlarının en güzel zamanlarında bu kötümserliği yendiler.³⁰⁵ Özellikle Hristiyanlığın yaşam ve dünyaya ilişkin kötümser tavrının aksine, Yunanlı, yaşamın zengin, zevkli ve iyi olduğuna inanmıştır. Bu noktada Nietzsche Dionysosça ve Apollonca olana ilişkin şunları söyler:

“ Benim Apollonca ve Dionysosca olarak, ikisini de coşkunun türleri diye birer karşıt kavram niteliğinde estetiğin içine sokmamın anlamı neydi?- Apollonca coşku, her şeyden önce gözü devindirir; böylelikle görüş gücünü sağlar. Ressam, yontucu, destancı hepsi birer gözlemci olarak değer kazanır. Dionysosca davranışta, buna karşın, toplu bir devinim-dizge ortaya çıkmış ve yükselmiştir...Dionysosca davranan insan içtenliği yansıtan bir belirtiyi gözden kaçırmaz, onda anlamanın ve sezme güdüsünün en yüksek aşaması vardır, o

³⁰⁰ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s.51-52.

³⁰¹ Tefik, Baha, *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi*, Karşı Kıyı Yayınları, İstanbul 2001, s. 58.

³⁰² A. g. e. s., 53

³⁰³ A. g. e. s., 54

³⁰⁴ Lasserre, Pierre, *Nietzsche'nin Müzik Üzerine Düşünceleri*, çev: İlhan Usmanbaş, Pan Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 9.

³⁰⁵ Tefik, Baha, *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi*, s. 59.

iletişim sanatının en yüksek basamağıdır. O her derinin içine girer, her coşkunun özüne sokulur.”³⁰⁶

Nietzsche'nin Yunan kültürü ve sanatına bu kadar değer vermesinin nedeni, bu kültürün ve bu kültüre ait sanatın insan yaşamını onaylaması ve insana iyinin ve kötünün ötesinde bir yaşam sunmasıdır. Nietzsche *Tragedyanın Doğuşu* adlı kitabının üçüncü bölümünde Yunanlının yaşama sevgisini şöyle anlatır:

“ Kral Midas, uzun süre Dionysos'un yoldaşı Silenos'un ardından giderek ormanda avlamış, onu tutamamış. Önünde sonunda Silenos'u ele geçirdiğinde, insanlar için en iyinin, en çok yeğ görülenin ne olduğunu ondan sormuş...çınlayan bir gülüşle söze şöyle başlamış: Ey zavallı, bir günlük kuşak, gelişi güzelliğin, acı çekişin çocukları, ne dayatıp durursun sence duyulması gerekmeyen, en yararlı olanı açıklayayım diye? Senin için en iyi olan, tümünden ulaşılmayandır: Doğamamak için, var olmamak için, yok olmamak için. İkinci en iyi de senin şimdicek ölmendir.”³⁰⁷

Silenos'un, dünya ve insan yaşamının anlamsız olduğuna ilişkin bu bilgisi karşısında bile Yunanlının yaşama ve dünyaya duyduğu sevgi ve coşkusu Nietzsche'nin bu kültüre karşı beslediği hayranlığın en önemli nedenidir. Onların yarattığı tanrıların yaşam veren güçleri ise, yaşamın bu trajikliği karşısında insanın duyduğu acıyı dindirmeye yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bu kültürün sahip olduğu her şey, insanın yaşama bağlı kalmasını sağlamakta ve yaşamın anlamsızlığı karşısında acı duyan insanın bunu nasıl altetmesi gerektiğine yardım olmaktadır. Bunun için de “Yunanlılar yaşayabilmek için, tanrılarını yaratmak zorunda kaldılar. İnsanlar da yaşayabilmek için, sanat yapıtları yaratmak zorundadırlar. Nietzsche için sanat var olmanın baş koşuludur.”³⁰⁸ Ayartıcıların en güzeli olan sanat, hayat yaşamaya değer, demektir.³⁰⁹ Bu anlamda Yunanlının, tüm trajikliğine rağmen yaşama ‘evet’ demesi, nihilizm içinde olan insan için de Nietzsche'ye göre bir örnek teşkil etmektedir.

³⁰⁶ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığı*, s.78.

³⁰⁷ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 60.

³⁰⁸ Kuçuradi, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, s. 33.

³⁰⁹ Nietzsche, Friedrich, *Homeros ve Klasik Filoloji, Edebiyat Nedir?*, çev: Şahbender Çoraklı- Ahmet Sarı, Babil Yayınları, Erzurum 2002, s.102.

Nietzsche sanatın gelişen ya da batan bir yaşam için çare olduğunu söyler. Ancak şu da var ki sanat hep acı çeken insanı gerektirir. Çünkü bu kişi, hem bir “hayır” hem de bir “evet” içeren yaşamın trajikliğini görür. Trajik kavramı ise Nietzsche’de kendini yaşama hem “evet” hem de hayır demede gösterir.³¹⁰ İnsanın, yaşamın bu trajik yanına, yaşamın anlamsızlığı karşısındaki duruma dayanabilmesi Nietzsche’ye göre ancak sanat ile olabilir. Sanat insandaki bu dayanma gücünü yaratıcılığa dönüştürür. Buna göre “yaratıcılığa gereken yoğun isteği vurgularken, ateşli coşkulu bir varoluş biçiminde, ancak yaratıcı bir eyleme yönelen insan bu dünyanın kaosundan, ağırlığından kurtulabilir, özgür bir evrene varabilir.”³¹¹ Nietzsche insanın içinde bulunduğu kaostan ancak sanatla kurtulacağını düşünür. Bu anlamda Nietzsche için sanatı bu kadar değerli kılan şey, insanın yaşamı kavraması ve insan için yaşamı yaşanır kılmasıdır. Dolayısıyla Nietzsche’ye göre tıpkı Eski Yunanlılar gibi soylu bir kültür tekrar sanat ile mümkün olabilir. Bu kültür ise doğayı ve insanın trajik doğasını anlayıp kavrayabilen, yüksek bir kültür olmalıdır.

Bu anlamda trajik insan, yaşamın en güç problemleri karşısında bile yaşamı isteyen, yaşama “evet” diyebilme cesaretini içinde taşıyan insandır. Trajik insanın en çileli, en acı yaşama “evet” demesi, onun güçlü ve dionizik yanını ifade eder.³¹² Trajik insan, kendisinde iki karşıt içgüdü olan coşku ve dengenin uyumlu bir birliğe geçmesiyle birlikte yaratmaya başlar. İşte insandaki bu yaratma gücünün ortaya çıkması Nietzsche’ye göre Dionysosçadır. Dionysosça olmada insanın sadece yaratıcı içgüdüleri değil, aynı zamanda içinde yaşadığı yeryüzü de birliğe varır, çatışma içinde olan her şey kaynaşır. Bu her şeydeki kaynaşma, günlük yaşamın, realitenin ve toplumun dışına çıkarak, karanlık ve tedirgin edici durumlarda bile coşkulu bir şekilde yaşamın genel yapısına “evet” diyerek ve doğurmayı, bir daha dönmeyi ebedi olarak isteyerek, yaratma ve yok etmenin birliğiyle gerçekleşir.³¹³ Nietzsche yaşamı Dionysosça evetlemeyi ise *Ecce Homo*’da şöyle dile getirir:

³¹⁰ Kuçuradi, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, s. 48.

³¹¹ Pamir, Leyla, *Müzik ve Edebiyat*, Varlık Yayınları, İstanbul, s. 57.

³¹² Nietzsche, *The Will to Power*, s.543.

³¹³ Nietzsche, *The Will to Power*, s. 539.

“ Şimdiye kadar evet dene her şeye, duyulmamış ölçüde, sözle ve eylemle hayır diyen kimse, nasıl gene de yadsıyan bir düşüncenin tam tersi oluyor; yazgıların en ağırını, yıkımlı bir ödevi taşıyan düşünce, nasıl gene böyle hafif, böylesine az yersel oluyor-bir dansçıdır Zerdüşt-; gerçeği en katı yüreklilikle, en korkunç olarak gören, o ‘uçurum gibi derin’ düşünceyi düşünen kimse, nasıl oluyor da varlığa, onun bengi dönüşüne karşı durmuyor,-tam tersi evrensel olumlayışın, ‘o sonsuz, sınırsız evet ve amin deyiş’in ta kendisidir... ‘Ta uçurumların dibine kadar taşıyorum bu kutsayan evet-deyiş’... İşte gene vardık Dionysos’a.”³¹⁴

Nietzsche’nin en büyük başarısı trajiği insan dünyasının yapısında bulunan bir şey olarak görmesidir.³¹⁵ Bu noktada trajik insanın trajikliği, realitenin trajikliğini kavranmasında saklıdır. Trajik insanı, diğer insanlar arasından sıyrıp merdivenin en tepesine yerleştiren özelliği onun trajik yanıdır. Bu kişi en derinlere inebilen, kendi içinde en çok gezine bilen, kendini en çok tanımaya çalışabilen, bununla birlikte de yolunu en çok şaşırabilen insandır. Yaşamı yaşamaktan korkmayan, rastlantının içine seve seve atılabilen, oluşu, istemeyi isteyebilen insandır. Tüm bu istemelerinin sonucunda acı çekmekten korkmayan insan trajik insandır Nietzsche’ye göre. İnsanı büyük ve üstinsan yapan şeyse, onun her türlü büyüklüğe ulaşmasının yanında korkunç olanın içinde boy atmasıdır.³¹⁶

Evet diyebilen insan gururlu, sevinçli, sağlıklı, güçlü, yaşama ve yaşamı ebedi kılan her şeye şükran duyabilen insandır. Bu güçlü insan sadece yoksunlukların, zararların, ayartıların ve acı veren şeylerin üstesinden gelmez aynı zamanda bu gibi zor şartların içinden zengin ve güçlü bir şekilde ortaya çıkar.³¹⁷ Onu zengin ve güçlü yapan yanı ise yaratıcı yanıdır. İşte bu güçlü insanın gücünü ve yaratıcı yanını açığa çıkarmasında sanat en önemli rolü üstlenir.

Nietzsche sanatı geniş bir anlam bütünlüğünde ele alır. Ona göre yaratıcı gücü açığa çıkaran şey sanattır. Yaratmak ise içinde yaşadığı doğayı tanımayı ve her ne

³¹⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 81.

³¹⁵ Kuçuradi, *Sanata Felsefe ile Bakmak*, s. 42.

³¹⁶ Nietzsche, *The Will to Power*. s. 531.

³¹⁷ A. g. e., s. 532.

şekilde olursa olsun doğadan kopmadan yaşamayı gerektirir. Dolayısıyla sanatçı doğayı tanıyan ve yaratıcı gücünü doğadan alan kişidir. Çünkü Nietzsche'ye göre ancak yaratıcı olan insan doğada yatan yaratıcı ilkeyi görebilir ve kavrayabilir. Onun yaratıcılığı ise evreni anlamadaki bu seçkin kavrama gücünden ve arama isteğinden kaynaklanmaktadır. Onu güçlü yapan yanısırdır onun doğayı ve realiteyi kavrayabilmesi.

Sonuç olarak Nietzsche'nin yaratıcı insanına baktığımızda, gücü istemenin tam anlamını bu bağlamda görmek mümkündür. Gücü istemenin, bir gerçekleşme, varolma olduğu, yaşama ve dünyaya anlam katan, yaşamı ve dünyayı zenginleştirerek yükselten ve bu güçle yaşamı var eden bir gerçekleşme olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla insanla birlikte hep varolan ve öteden beri düşünürlerce çeşitli soru bağlamlarında ele alınan isteme sorunu somut insan varlığı üzerinde değerlerle ilgili bir sorun olarak aydınlatılıyor.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı “gücü isteme” kavramının insan dünyası için ne kadar da önemli bir anlam taşıdığının gösterilmesiydi. Bu anlamda Nietzsche’nin “gücü isteme” kavramına ilişkin yapmış olduğu değerlendirmenin insan yaşamına ve dünyaya verdiği zenginleştirilmiş anlam ortaya konmaya çalışıldı.

Bu çalışmanın bütününde, Nietzsche’nin düşüncelerinde her kavramın birbiriyle bağlantılı olduğu gösterilmeye çalışıldı. Dolayısıyla onun gücü isteme kavramı da kendi başına ele alınacak bir kavram olmadığından, ele aldığı diğer kavramlarıyla olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışıldı. Örneğin “bengi dönüş” ve “gücü isteme” kavramı birbirini tamamlayan iki kavramdır. İkisinin de dönüp dolaştığı yer yaşamın ta kendisidir. İkinci bölümde ele alınan “Bengi Dönüş ve Gücü İsteme” başlıklı bölümde bu bağ gösterilmeye çalışılmıştır. Buna göre bengi dönüş, tekrar, oluş anlamına gelmektedir. Yaşamın oluş olması onu zengin ve çeşitli kılmaktadır. Nietzsche’ye göre bolluğu ve çeşitliliği içinde barındıran yaşamın, yoksulluğu ve güçsüzlüğü dışlamasından gördük ki yaşamın oluş olması onu güçlü yapmaktadır. Bu yaşama “evet” diyebilen bir insan ise güçlüdür ve gücü isteyendir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Nietzsche’de hiçbir kavram bir diğerinden kopuk ya da ayrı düşünülemez.

Giriş bölümünde, çağımızda olup bitenlerle birlikte, Nietzsche’deki anlamıyla gücü isteme kavramının, insan yaşamına ve dünyaya anlam katması bakımından, insan için ne kadar önemli bir yere sahip olduğu gösterildi. Hem önceki yüzyıllarda, hem de yeni bin yılımızda yaşananlara bağlı olarak, “gücü isteme” kavramının hem olumlu hem de olumsuz anlamı ele alınarak, Nietzsche’nin ele aldığı anlamdaki bir “gücü isteme” kavramının tüm bu yanlış anlamaların ötesinde insan yaşamı için ne kadar önemli olduğu ortaya konmaya çalışıldı.

Birinci bölümde, giriş bölümünde ortaya konan problemler ışığında, Nietzsche’de “gücü isteme”nin aslında bir yaratma etkinliğine yönelik olduğu, bu etkinliğin gerçekleşme olanağının ise ancak insan varlığının yaşamla olan bağı temelinde bulunduğu gösterilmeye çalışıldı. Yaşamın anlamının, yaşamın kendisi dışında hiçbir

yerde olamayacağını söyleyen Nietzsche, çağının hakim anlayışı olan Hristiyan ahlâkına ve değerlerine karşı çıkar. Bunun, güçsüz insanın moral anlayışı olduğunu söyleyen Nietzsche, bu ahlâkın güçlü insana hükmetmek adına güçsüz insan tarafından kullanılan bir araç olduğunu belirtir. İnsanlığa, içinde bulunduğu toplumun tüm kabullerine karşı çıkmalarını ve kendi değerlerini kendilerinin yaratmalarını söyler. Çünkü bu ahlâkın değer yargılarının insanı zayıflattığını ve yaşama gücünü en aza indirdiğini dile getirir. Dolayısıyla bir yaşam ve “gücü isteme” filozofu olan Nietzsche insanı ve yaşamını zayıflatan, güçsüzleştiren, belirli kurallara uymak zorunda bırakan, tek tip insan oluşturmayı amaçlayan her şeye karşı çıktığı gibi bu ahlâka da karşı çıkar. Ona göre eğer inanç bizi mutlu kılmıyorsa ona inanılmayacaktır ve pek de değerli olmak zorunda değildir.³¹⁸ Bu anlamda Nietzsche’ye göre yeryüzünde var olan olanaklar çerçevesinde insan yaratmalıdır ve yaratırken de yeryüzüne ihanet etmemelidir.

Nietzsche, “gücü isteme” kavramının insan ve yaşamına ait bir güdü olduğunun üzerinde durur. Ona göre insanı güçlü yapan şey, içinde yaşadığı dünyanın sınırları dışına çıkmadan, başka bir dünyaya gereksinim duymadan, içinde yaşadığı dünyanın tüm doğal koşulları içerisinde yaşamaya evet demektir. İnsanı bütünlüğünde ele alıp, gücü bir insan başarısı olarak gören Nietzsche, bu güdüyü insan yaratmalarında görür. İnsan içinde yaşadığı topluma bağımlı bir yaşam sürdürebildiği gibi, kurallardan ve kendisini sınırlandıran bağlardan koparak kendisini aşp, zorlu bir yolu yılmadan ve yorulmadan yürüyerek sonunda “trajik” bir insan da olabilir. İşte, bu insanı “trajik” ve güçlü yapan yanının ne olduğu, onun tüm koşullar altında bu zorlu yolu yürüme cesaretini nereden aldığı ve tüm bu zor şartlar altında bile başka bir dünyaya sığınmadan bu dünyada yaşamaya “evet” demesindeki nedenin ne olduğu gösterilmeye çalışıldı.

Nietzsche’nin düşüncelerinde özellikle ele alınıp her seferinde eleştirilen şey olan öte dünya düşüncesine karşı geliştirdiği gücü isteme kavramının çok doğru anlaşılması gerektiği, nedenleriyle birlikte ortaya konmaya çalışıldı. Bu kavramı insanın yapısına ve yaşama koşullarına uygun bir şekilde ifade edip geliştiren Nietzsche, hem kendi çağının problemlerine hem de yarınına ışık tutması açısından çok önemlidir. Nietzsche çok basit ama insanı ve dünyasını bambaşka hale getirebilecek bir gücü ifade ederken, onu

³¹⁸ Nietzsche, Friedrich, *Nietzsche ve Din*, “Dinsel Haya”, s.43.

anlaşılması kolay, hiç de karmaşık olmayan bir kavram olarak ele alır. Bu noktada, belki de onu bu kadar kolay ve anlaşılabilir yapan şey onun tam da insan yaşamından çıkıyor olmasındandır. Bu anlamda “gücü isteme”nin bambaşka bir yorumunu yapan Nietzsche’yi çağımızda da doğru bir şekilde anlamamız ve insan değerine ve onuruna yakışacak bir yaşamı yarınlarımıza taşımamız noktasında vurgular yapılmaya çalışıldı.

Nietzsche gerek geçmişe ve gerekse içinde bulunduğu çağa ait her şeyle yüzleşebilmiş ve bunları sorgulayabilmiş bir filozoftur. Kendi gözleriyle insanlığın içinde olduğu nihilizmi görmüş ve buna tepkisiz kalmamıştır. Yaptığı saptamalarla insanın, içine düştüğü bunalımın nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre insanın içinde bulunduğu nihilizmin ötesine geçebilmesi ve geleceğini yaratabilmesi için geçmişini ve bugününü sorgulaması, geçmişiyi yüzleşebilmesi gerekmektedir.

Nietzsche’nin acıma ve küçümseme yerine, güçlü ve hayranlık duyabileceğimiz bir insan hayali, aslında içinde yaşadığımız çağ ve sıkıntıları yüzünden bizimde hayalimiz haline geldi. Çağlar ilerledikçe insanın da her anlamda ilerleyebileceği düşüncesi, yüzyılımızda ve önceki yüzyıllarda karşılaşılan sorunlar yüzünden çürütülebilecek bir düşüncedir. Hatta Nietzsche basın, makine, demiryolu, telgraf gibi çağın öncülleri olan bu teknolojik ilerlemenin insanlık adına yaratacağı bin yıllık sonuçlarını tahmin etmeyi göze almanın zor olduğunu söyler.³¹⁹ Dolayısıyla içinde bulunduğumuz sıkıntılar, kendisi olmaya çalışan ve kendisi olmanın tüm sorumluluğunu üzerinde taşıyabilme gücünü üstlenen bir insanın hayali gelecek yüzyıllarda da hep karşımızda olacak gibi görünüyor.

³¹⁹ Nietzsche, Friedrich, *Gezgin ile Gölgesi*, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Broy Yayınları, İstanbul 1998, s. 114.

KAYNAKÇA

- ACAR, Sevim *Nihilizme Eleştirel Bir Bakış*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1992
- AKARSU, Bedia *Çağdaş Felsefe*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1994
- AKARSU, Bedia “Nietzsche’nin Tarih Karşısında Tutumu”
Felsefe Arkivi, 1975, sayı 19: 1-10
- ALKOR, Can “Nietzsche: Uzak(?) Bir Geleceğin Çağdaşı”
Yazı Dergisi, 1978, sayı 3:125-129.
- ANSELL-PEARSON, Keith *Kusursuz Nihilist: Politik Bir Düşünür Olarak Nietzsche’ye Giriş*, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998
- ARENDT, Hannah *Geçmişle Gelecek Arasında*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996
-
- İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000

ARUOBA, Oruç

“Nietzsche: Temel Görüşü, Temel Kavramları”
Yazı Dergisi, 1978, sayı 3: 174-184.

“Nietzsche: Şair- Filozof”

Yazı Dergisi, 1978, sayı 3: 151-155

ARUOBA, Zeynep

“Nietzsche’yi ‘Karıştırmamak’ İçin”
Yazı Dergisi, 1978, sayı 3: 130-135

AYDIN, Hüseyin

Metafizikçi Olarak Nietzsche, Uludağ
Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1984

BATAILLE, Georges

Nietzsche Üzerine, çev. Mukadder Yakupoğlu
Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 1998

BAYKAN, Fehmi

Nietzsche ’nin Felsefesi, Kaknüs Yayınları,
İstanbul, 2000

BERKOWITZ, Peter

Nietzsche: Bir Ahlâk Karşütünun Etiği,
çev. Ertürk Demirel Ayrıntı Yayınları, İstanbul,
2003

COŞAR, Metin

Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol, Metu Pres
Yayınları, Ankara, 2002

ÇETİN, Veysel

“Nietzsche’nin Nihilizmi ve Postmodernizm”,
Felsefelogos, 2000, sayı 2, Bulut Yayınları

ÇOTUKSÖKEN, Betül- DOĞAN, Özlem	Bedia Akarsu Armağanı, İnkılâp Yayınları,
İstanbul, 2000
DANTO, Arthur	Nietzcshe: Sanatı, Eserleri ve Felsefesi,
çev.Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları,
İstanbul,2002
DELEUZE, Gilles	"Üstinsan Diyelektiğe Karşı" çev. Turhan Ilgaz,
Cogito, sayı 25: 111- 134
DEMİRHAN, Ahmet	<i>Nietzsche ve Din</i> , Gelenek Yayınları, İstanbul,
2002
DOSTOYEVSKİ, F. M.	<i>Suç ve Ceza</i> , çev. Mazlum Beyhan, Öteki
Yayınları, Ankara, 2000
DURANT, Will	<i>Felsefenin Öyküsü</i> , çev. Ender Gürol, İz
Yayınları, İstanbul, 2002
ESTİN, Colette- LAPORTE, Hélène	<i>Yunan ve Roma Mitolojisi</i> , çev. Musa Eran,
Tübitak Yayınları, Ankara, 2002
EYUBOĞLU, İsmet, Zeki	<i>Nietzsche: Eylem Ödevi</i> , Broy Yayınları,
İstanbul, 1997
HEİDEGGER, Martin	<i>Tekniğe İlişkin Soruşturma</i> , Paradigma
Yayınları, İstanbul, 1998

HORROCKS, Christopher

Baudrillard ve Milenyum, çev. Kaan H. Ökten,
Everest Yayınları, İstanbul, 2000

JULES CHAIX- Ruy

Nietzsche, Yaşamı ve Felsefesi, çev. Lerna
Çinlemez, N. Berna Serveryan, Çivi Yazıları,
İstanbul, 2000

KAUFMANN, Walter

Dostoyevski 'den Sartre 'a Varoluşçuluk, çev.
Akşit Göktürk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,
2002

KLOSSOWSKI, Pierre

Nietzsche ve Kısırdöngü, çev. Mukadder
Yakupoglu, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1999

KRANZ, Walther

Antik Felsefe-Metinler ve Açıklamalar, çev.
Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınları, İstanbul,
1984

KUÇURADI, İoanna

Schopenhauer ve İnsan, Yankı Yayınları,

Çağın Olayları Arasında, Ayraç Yayınevi,
Ankara, 1997

Sanata Felsefeyle Bakmak, Ayraç Yayınevi,
Ankara, 1999

-
- KUÇURADI, İoanna, PEKER, Bülent** *50 Yıllık Deneyimlerin Işığında Türkiye 'de ve Dünyada İnsan Hakları, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1999*
- KÜÇÜKALP, Kasım** *Nietzsche ve Postmodernizm, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2003*
- LASSERRE, Pierre** *Nietzsche 'nin Müzik Üzerine Düşünceleri, çev. İlhan Usmanbaş, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1997*
- MACLNTYRE, Alasdair** *Erdem Peşinde, Ahlâk Teorisi Üzerine Bir Çalışma, çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001*
- MAGEE, Bryan** *Büyük Filozoflar, çev. Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000*
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin** *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1969*
- NEHAMAS, Alexader** *Edebiyat Olarak Hayat, Nietzsche Açısından, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999*

-
- Yaşama Sanatı Felsefesi, Platon'dan Foucault'ya Sokratik Düşünüm*ler, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, 2002
- NIETZSCHE, Friedrich
- The Will To Power*, Translated by Walter Kaufmann and R. J. Hollingdale, Random House, New York, 1968
-
- The Gay Science*, Edited by Walter Kaufmann, Random House, New York, 1974
-
- Human All Too Human*, Edited by R. J. Hollingdale Cambridge University Press 1986
-
- Nietzsche Wagner'e Karşı, Bir Ruh Bilimcinin Yazıları*, çev. M. Osman Toklu, Ara Yayınları, İstanbul, 1991
-
- Wagner Olayı, Bir Müzisyen Sorunu*, çev. M. Osman Toklu, Ara Yayınları, İstanbul, 1991
-
- Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev. A. Turan Ofıazoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997
-
- Gezgin İle Gölgesi*, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Broy Yayınevi, İstanbul, 1998
-
- Tan Kızıllığı, Ahlâksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, çev. Hüseyin Salihoğlu- Ümit

Özdağ, İmge Yayınları, İstanbul, 2001

Deccal, Hristiyanlığa Lanet, çev. Oruç
Aruoba, Hil Yayınları, İstanbul, 2000

Ecce Homo, Kişi Nasıl Kendi Olur, çev. Can
Alkor, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000

Tarih Üzerine, (Çağa Aykırı Düşüncelerden),
çev. Nejat Bozkurt, Say Yayınları, İstanbul,
2000

Aforizmalar, çev. Sedat Umran, Birey
Yayıncılık, İstanbul, 2000

İyinin ve Kötünün Ötesinde, çev. Ahmet İnam,
Yorum Yayınevi, İstanbul, 2001

Ahlâkın Soykütüğü Üzerine, çev. Ahmet İnam,
Yorum Yayınevi, İstanbul, 2001

Tragedyanın Doğuşu, çev. İsmet Zeki
Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul, 2002

Putların Alaca Karanlığı, çev. İsmet Zeki
Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul, 2002

-
- Güç İstenci*, çev. Sedat Umran, Birey
Yayıncılık, İstanbul, 2002
-
- Seçilmiş Düşünceler*, çev. Sâmih Tiryakioğlu,
Asos Yayınları, İstanbul, 1997
- F. NIETZSCHE- H. GADEMER, H. KUHN *Edebiyat Nedir?, Homeros ve Klasik Filoloji*,
çev. Şahbender Çoraklı-Ahmet Sarı, Babil
Yayınları, Erzurum, 2002
- NUTKU, Uluğ “Nietzsche’de Nihiliz Problemi”, Yazı Dergisi,
sayı 3: 143
- ÖZLEM, Doğan “Teniğe İlişkin Soruşturma” Paradigma
Yayınları, İstanbul, 1998
- PAMİR, Leyla *Müzik ve Edebiyat*, Varlık Yayınları, İstanbul
- POOLE, Ross *Ahlâk ve Modernlik*, çev. Mehmet Küçük,
Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1993
- ROBINSON, Dave *Nietzsche ve Postmodernizm*, çev. Kaan H.
Ökten, Everest Yayınları, İstanbul, 2000
- SAHAKIAN, S. William *Felsefe Tarihi*, çev. Aziz Yardımlı, İdea
Yayınları, İstanbul, 1990
- STAUTH, G.- B. S. TURNER *Nietzsche ’nin Dansı*, çev. Mehmet Küçük,

Bilim ve Sanat Yayınları/ Ark, Ankara, 1997

TANER, Haldun

“Nietzsche Diye Biri”, Yazı Dergisi,
sayı 3:122-124.

TEVFİK, Baha, NEBİL, Ahmed,
SÜLEYMAN, Memduh

Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi, Karşı Kıyı
Yayınları, İstanbul 2001

TİMUÇİN, Afşar

Felsefe Bir Sevinçtir, Bulut Yayınları, İstanbul,
2002

TURGENYEV, İ.S.

Babalar ve Oğullar, çev. Ayşe Hacıhasanoğlu,
Öteki Yayınları, Ankara, 2000

UYGUR, Nermi

Güneşle, Ara Yayınları, İstanbul, 1989

WEST, David

Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, çev. Ahmet
Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1998

ZWEİG, Stefan

Dünya Fikir Mimarları, Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları, çev. Gürsel Aytaç, Ankara
1991

- TANER, Haldun *"Nietzsche Diye Biri"*, Yazı Dergisi, sayı 3:122-124.
- TEVFİK, Baha, NEBİL, Ahmed, SÜLEYMAN, Memduh *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi*, Karşı Kıyı Yayınları, İstanbul 2001
- TİMUÇİN, Afşar *Felsefe Bir Sevinçtir*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2002
- TURGENYEV, İ.S. *Babalar ve Oğullar*, çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, Öteki Yayınları, Ankara, 2000
- UYGUR, Nermi *Güneşle*, Ara Yayınları, İstanbul, 1989
- WEST, David *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, çev. Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1998
- ZWEİG, Stefan *Dünya Fikir Mimarları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, çev. Gürsel Aytaç, Ankara 1991